

Հիմնադիր՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ**

Խմբագրական
խորհուրդ՝

Վ. Հովհաննիսյան
Վ. Պողոսյան
Ռ. Պապայան
Ա. Հակոբյան

Գլխավոր խմբագիր՝
Գոհար Ռշտունի

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

**1(42)
2007**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՀԱՂՈՐԳՈՒՄ

* ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ 2006 Թ. ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԳԱՏԱՐՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	5
---	---

II. ԼՐԱՅԱՎ ՀՀ ՍԳ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ ԼՈՒՅՍԸՆԾԱՅՄԱՆ 10 ՏԱՐԻՆ

Գ. ՈՇՏՈՒՆԻ Գ. ՈՇՏՈՒՆԻ	25
-----------------------------	----

III. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԸՄՔԻՈՆ

* ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Զ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ	29
---	----

IV. ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (648-657)

* ՍԳՈ-648 ԶԱՂԱՔԱՅԻ ԱՐԱՄ ՍԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿՈՂՄԻՑ 1998 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԱՅԻՄԻ 5-ԻՆ ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 470 ՀՈԳՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	34
* ՍԳՈ-649 ԶԱՂ. Մ. ԶՈՉԱՐՅԱՆԻ ԵՎ ԶԱՂ. Հ. ԳԱՎԹՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 11 ՀՈԳՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ, ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ	40
* ՍԳՈ-650 ԶԱՂԱՔԱՅԻ ՍԱՐԳՅՈՒԼ ՀԱԿՈՔՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԶԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 280 ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ ԵՎ ՀՀ ՀՈՂԱՅԻՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 100 ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	59
* ՍԳՈ-651 2005 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՄԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍԻՐԻԱՅԻ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿՐԿՆԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄԻՑ ԽՈՒՄՓԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	67
* ՍԳՈ-652 ԶԱՂԱՔԱՅԻ ՀԵՆՐԻԿ ԳԱՆԻԵԼՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԶՐԵԱԿԱՆ ԳԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 290 ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԳ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	70
* ՍԳՈ-653 2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1-ԻՆ ԹԵՀՐԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՓՈԽԸՄԲՈՆՄԱՆ ՀՈՒՇԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	80

* ՍԳՈ-654 2006 թվականի Հոկտեմբերի 2-ին թեմաթիվով ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՎՏՈՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՓՇՏԱԿՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄՊԱՅՔԱՐՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ԳՈՐԾՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՍՏՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	83
* ՍԳՈ-655 2006 թվականի Ապրիլի 28-ին ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴՐՂՁՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՍՏՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	86
* ՍԳՈ-656 2006 թվականի Հոկտեմբերի 5-ին ԹԵՀՐԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՀԱՆՁՆԱՆ ՀԱՍՏՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	90
* ՍԳՈ-657 1961 թվականի Հոկտեմբերի 5-ին ՀԱԱԳԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԿՏԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՁԵՎԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻՆՈՒՄ (ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՆՈՒՄՆԵՐՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	93

Հ Ա Ղ Ո Ր Գ ՈՒ Մ

Ս Ա Հ Մ Ա Ն Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն Դ Ա Տ Ա Ր Ա Ն Ի 2006Թ.
Ը Ն Գ ՈՒ Ն Ա Ծ Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ն Ե Ր Ի
Կ Ա Տ Ա Ր Մ Ա Ն Վ Ի Ճ Ա Կ Ի Վ Ե Ր Ա Բ Ե Ր Յ Ա Լ

Հունվար - 2007թ.
ք. Երևան

Գատական սահմանադրական վերահսկողության հիմնական առանձնահատկությունները 2006 թվականին

2006 թվականը Հայաստանում դատական սահմանադրական վերահսկողության համար առանձնահատուկ էր նրանով, որ 2005թ. սահմանադրական փոփոխություններն անմիջականորեն առնչվեցին սահմանադրական արդարադատության ողջ համակարգին: Նախ. Սահմանադրության 93 հոդվածով սահմանվեց, որ «Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական արդարադատությունն իրականացնում է սահմանադրական դատարանը»: Համաձայն Սահմանադրության 94 հոդվածի՝ «Սահմանադրական դատարանի լիազորություններն ու կազմավորման կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ, իսկ գործունեության կարգը սահմանվում է Սահմանադրությամբ եւ սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով»: Սահմանադրության 100 հոդվածը սահմանում է.

«**Հոդված 100.** Սահմանադրական դատարանն օրենքով սահմանված կարգով՝

1) որոշում է օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի, կառավարության, վարչապետի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը:

2) մինչեւ միջազգային պայմանագրի վավերացումը որոշում է նրանում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը:

3) լուծում է հանրաքվեների արդյունքների հետ կապված վեճերը:

3.1.) լուծում է Հանրապետության Նախագահի եւ պատգամավորների ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը:

4) անհաղթահարելի կամ վերացած է ճանաչում Հանրապետության Նախագահի թեկնածուի համար առաջացած խոչընդոտները:

5) եզրակացություն է տալիս Հանրապետության Նախագահին պաշտոնանկ անելու հիմքերի առկայության մասին:

6) եզրակացություն է տալիս Հանրապետության Նախագահի՝ իր լիազորությունների կատարման անհնարինության մասին:

7) եզրակացություն է տալիս սահմանադրական դատարանի անդամի լիազորությունները դադարեցնելու, նրան կալանավորելու, որպես մեղադրյալ ներգրավելու, ինչպես նաեւ նրա նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցելու վերաբերյալ:

8) եզրակացություն է տալիս համայնքի ղեկավարին պաշտոնանկ անելու հիմքերի մասին:

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ

9) օրենքով նախատեսված դեպքերում որոշում է կայացնում կուսակցության գործունեությունը կասեցնելու կամ արգելելու մասին»:

Միաժամանակ, Սահմանադրության 101 հոդվածով՝ էապես ընդլայնելով սահմանադրական դատարան դիմող սուբյեկտների ցանկը, նախատեսվեց.

«**Հոդված 101.** Սահմանադրությամբ եւ սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված կարգով սահմանադրական դատարան կարող են դիմել՝

1) Հանրապետության Նախագահը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1, 2, 3, 7-րդ եւ

9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

2) Ազգային ժողովը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3, 5, 7-րդ եւ 9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

3) պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի

1-ին եւ 3-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

4) կառավարությունը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1, 6, 8-րդ եւ 9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

5) տեղական ինքնակառավարման մարմինները՝ իրենց սահմանադրական իրավունքները խախտող պետական մարմինների՝ նորմատիվ ակտերի Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցով.

6) յուրաքանչյուր ոք՝ կոնկրետ գործով, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները եւ վիճարկում է այդ ակտով իր նկատմամբ կիրառված օրենքի դրույթի սահմանադրականությունը.

7) դատարանները եւ գլխավոր դատախազը՝ իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործին առնչվող նորմատիվ ակտերի դրույթների սահմանադրականության հարցերով.

8) մարդու իրավունքների պաշտպանը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետում թվարկված նորմատիվ ակտերի՝ Սահմանադրության 2-րդ գլխի դրույթներին համապատասխանության հարցերով.

9) Հանրապետության Նախագահի եւ պատգամավորության թեկնածուները՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ եւ 4-րդ կետերի շրջանակներում իրենց առնչվող հարցերով:

Սահմանադրական դատարանը գործը քննում է միայն համապատասխան դիմումի առկայության դեպքում»:

Սահմանադրական նման փոփոխություններն օբյեկտիվորեն առաջադրեցին «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի արմատական փոփոխությունների անհրաժեշտություն: ՀՀ կառավարության օրենսդրական նախաձեռնությամբ ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացվեց «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի նոր նախագիծ: Այն մանրագին փորձաքննություն անցավ Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովում: Նոր օրենքն ուժի մեջ մտավ 2006թ. հուլիսի մեկին:

Օրենքի պահանջներին համապատասխան ՀՀ սահմանադրական դատարանն ընդունեց նոր կանոնակարգ, որի հիման վրա ապահովվում է դիմումների ընդունման եւ դատաքննության նախապատրաստական աշխատանքների կազմակերպումը, ինչպես նաեւ սահմանվում են դատական ծառայության առանձնահատկությունները սահմանադրական դատարանում:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքն առավել որոշակիացրեց սահմանադրական դատարանի պետաիշխանական կարգավիճակը՝ օրենքի 1-ին հոդվածում ամրագրելով, որ. «Սահմանադրական դատարանը սահմանադրական արդարադատության բարձրագույն մարմինն է, որն ապահովում է Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգում Սահմանադրության գերակայությունը եւ անմիջական գործողությունը»: Օրենքը լուրջ փոփոխություններ կատարեց սահմանադրական դատավարության ընթացակարգերում, ամրագրեց գործի հանգամանքների ի պաշտոնե պարզման սկզբունքը, հստակորեն սահմանվեցին առանձին գործերի քննության դատավարական առանձնահատկությունները, օրենսդրական նախադրյալներ ստեղծվեցին անհատական դիմումների ինստիտուտի արմատավորման համար:

Սահմանադրության 116 հոդվածի համաձայն՝ 101 հոդվածի 6-րդ կետն ուժի մեջ մտավ 2006թ. հուլիսի 1-ից: Հուլիսի 1-ի դրությամբ ստեղծվել էին բոլոր անհրաժեշտ օրենսդրական եւ կազմակերպչական երաշխիքներն անհատական դիմումներն ընդունելու եւ ընթացք տալու համար: Չեւավորվեցին սահմանադրական դատարանի դատական կազմերը: Սահմանադրական դատարանի կողմից կազմակերպվեցին մի շարք սեմինարներ, վերապատրաստում անցավ եւ ընդլայնվեց աշխատակազմը, կազմակերպվեց մշտական գործող խորհրդատվական ծառայություն: Հուլիս-դեկտեմբեր ամիսներին այդ ծառայությանն է դիմել ավելի քան 600 քաղաքացի:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 67 հոդվածը նախատեսեց նաեւ նոր դրույթ, որը վերաբերում է դատարանի որոշումների կատարման վիճակի ամփոփմանը: Այս պրակտիկան առկա է շատ երկրներում եւ հնարավորություն է տալիս ոչ միայն վեր հանել դատարանի որոշումների կատարման բնագավառում առաջացած խոչընդոտները, այլեւ դրանց հաղթահարման ուղղությամբ ներկայացնել որոշակի դիրքորոշում, ներկայացնել սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումներով ամփոփված՝ սահմանադրական օրինականության վիճակը երկրում: Այդ հոդվածը նախատեսում է. «**Հոդված 67. Որոշումների կատարման վիճակի ամփոփումը**

Սահմանադրական դատարանը յուրաքանչյուր տարվա ավարտից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, հաղորդում է հրապարակում իր որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ: Այն ուղարկվում է պետական եւ տեղական ինքնակառավարման համապատասխան մարմիններ»:

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ

Ամփոփ վիճակագրություն

2006 թվականին սահմանադրական դատարանում մուտքագրվել են սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների 287 դիմում, ինչպես նաև այդպիսի իրավասություն չունեցող անձանց 381 դիմում:

Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների կողմից փաստացի դիմումների պատկերն այսպիսին է.

1. ՀՀ Նախագահ - 47 դիմում,
2. ՀՀ Ազգային ժողով - 0 դիմում,
3. պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդ - 2 դիմում,
4. կառավարություն - 0 դիմում,
5. տեղական ինքնակառավարման մարմիններ - 0 դիմում,
6. ֆիզիկական անձինք - 221 դիմում,
7. իրավաբանական անձինք - 13 դիմում,
8. դատարաններ - 1 դիմում,
9. գլխավոր դատախազ - 1 դիմում,
10. մարդու իրավունքների պաշտպան - 2 դիմում,
11. Հանրապետության Նախագահի թեկնածուներ - 0 դիմում,
12. պատգամավորության թեկնածուներ - 0 դիմում:

Առանձին գործերով սահմանադրական դատարանի որոշումները և դրանց կատարումը

ՀՀ Նախագահի դիմումների հիման վրա ընդունված ՍԳ որոշումները և դրանց կատարումը.

ՀՀ Նախագահի կողմից ներկայացված 47 դիմումներից 46-ը սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշումներով 2006 թվականին ընդունվել են քննության: Դրանք վերաբերում են միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունների՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելուն:

Դրանցից 2-ը 2006թ. չեն քննվել: Մնացած 44-ով սահմանադրական դատարանն ըստ էության որոշումներ է կայացրել, որոնցով միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող:

Նշված 44 միջազգային պայմանագրերի թվում են 22 բազմակողմ (14 ունիվերսալ և 8 տարածաշրջանային: և 22 երկկողմ (16 օտարերկրյա պետությունների և 6 միջազգային կազմակերպությունների հետ: համաձայնագրեր: Զննության առարկա դարձած պայմանագրերից 27-ը՝ միջպետական, 16-ը՝ միջկառավարական և 1-ը՝ միջգերատեսչական են:

Զննության առնված 44 պայմանագրերից 39-ը վավերացվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից, մնացած պայմանագրերը դեռ չեն ներկայացվել ՀՀ Ազգային ժողով՝ ՀՀ Սահմանադրության 81 հոդվածի երկրորդ կետին համապատասխան կամ դրանց վերաբերյալ ՀՀ Ազգային ժողովը, ՀՀ Սահ-

մանադրության 62 հոդվածի առաջին մասի համաձայն, դեռևս որոշում չի կայացրել:

Անցած տարվա ընթացքում քննության առնված միջազգային պայմանագրերի առնչությամբ իրավակիրառական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարման վիճակի վերաբերյալ ներպետական հստակ մոնիտորինգի մեխանիզմ գոյություն չունի: 2006թ. ընթացքում սահմանադրական դատարան ներկայացված 6 միջազգային պայմանագրերի հայերեն պաշտոնական տարբերակներն էական բովանդակային շեղումներ են ունեցել բնագրերից: Սահմանադրական դատարանի պահանջով այդ թերացումները շտկվել են: Սակայն նման փաստերը վկայում են միջազգային պայմանագրերի վավերացման նախապատրաստման որակի բարձրացման անհրաժեշտության մասին: Միաժամանակ, դատական պրակտիկան, հատկապես մարդու իրավունքների պաշտպանության ու ապահովման հարցերով, քիչ ուշադրություն է դարձնում ՀՀ Սահմանադրության 6 հոդվածի այն դրույթին, համաձայն որի՝ «Եթե վավերացված միջազգային պայմանագրում սահմանվում են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են այդ նորմերը»: Որպես բնորոշ օրինակ կարելի է նշել «Կուսակցությունների մասին» ՀՀ օրենքի մի շարք դրույթների սահմանադրականության հարցի քննության կապակցությամբ ուսումնասիրված՝ ընդհանուր իրավասության դատարանների 49 վճիռներն ու որոշումները:

ՀՀ ԱԺ պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԳ որոշումներն ու դրանց կատարումը.

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված՝ պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդի կողմից ներկայացված 2 դիմումներն էլ սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշումներով ընդունվել են քննության:

Քննության ընդունված 2 դիմումներից 1-ով որոշումը կայացվել է 2006թ. հոկտեմբերի 7-ին, մյուսով՝ 2007թ. հունվարի 16-ին:

2006 թվականի ընթացքում պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումներով իրավական ակտերի վիճարկվող առանձին դրույթներ ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր: «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատգամավորների մեկ հինգերորդի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 35 հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ ենթակետի երկրորդ նախադասությունում ամրագրված դրույթի, 4-րդ ենթակետի, 36 հոդվածի 1-ին կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր 07.11.2006թ. ՄԳ-Ո-664 որոշմամբ որոշել է.

«1. ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 35 հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ եւ 4-րդ ենթակետերի եւ 36 հոդվածի 1-ին կետի դրույթները՝ այն մասով, որով նախատեսվում է կենտրոնական եւ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների կազմում նշանակել դատավորների, ճանաչել ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր:»

րության 19 հոդվածի 1-ին մասին եւ 98 հոդվածի 1-ին մասին հակասող եւ անվավեր:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 9-րդ մասի հիման վրա ՀՀ Սահմանադրության 19 հոդվածի 1-ին մասին եւ 98 հոդվածի 1-ին մասին հակասող եւ անվավեր ճանաչել նաեւ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 35 հոդվածի 2-րդ կետի եւ 38 հոդվածի 3.1. կետի 1-ին եւ 2-րդ ենթակետերի այն դրույթները, որոնցով նախատեսվում է կենտրոնական եւ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովների թափուր տեղերը լրացնել դատավորների թվից:

3. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 11-րդ մասի պահանջներին համապատասխան՝ անվավեր ճանաչված դրույթների կատարումն ապահովված այլ նորմատիվ ակտերը կամ դրանց համապատասխան դրույթները կորցնում են իրենց իրավաբանական ուժը՝ սահմանադրական դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելու պահից»:

Սահմանադրական դատարանի որոշումը հիմք ընդունելով՝ ՀՀ Ազգային ժողովը փոփոխություններ է կատարել ՀՀ ընտրական օրենսգրքում:

Անհատական (ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց) դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԳ որոշումներն ու դրանց կատարումը.

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված 234 անհատական դիմումների մոտ 90 տոկոսը /210 դիմում/ չի ընդունվել սահմանադրական դատարանի կողմից, քանի որ դրանք չեն համապատասխանել «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 27 և 28, ՀՀ սահմանադրական դատարանի կանոնակարգի 21 և 22 հոդվածներով սահմանված՝ դիմումին ներկայացվող պահանջներին, և աշխատակազմի կողմից վերադարձվել են դիմումատուներին: Անհատական դիմումների ընդհանուր վիճակագրության վերլուծությունը վկայում է, որ դրանց 9.9 տոկոսն է օրենքի նորմի սահմանադրականության հարցերին առնչվում: Հիմնական դիմումները վերաբերում են օրենքների կիրառմանն առնչվող հարցերին կամ ընդհանուր իրավասության դատարանների իրավագործությանը վերաբերող տարբեր այլ հարցերի: Չգալի թիվ են կազմում նաեւ այն դիմումները, որոնք վերաբերում են մարդկանց սահմանադրական այս կամ այն իրավունքի խախտմանը, սակայն որը չի առնչվում օրենքի նորմի սահմանադրականությանը եւ սահմանադրական դատարանի ներկա լիազորությունների շրջանակներում հնարավոր չէ այն ինքնուրույն դատաքնության առարկա դարձնել: Ակնհայտ է նաեւ, որ ոչ միայն ցածր է դիմումատուների իրավական գիտելիքների մակարդակը, այլեւ բավարար չէ նրանց ցուցաբերվող փաստաբանական օգնությունը: Այսուհանդերձ, սահմանադրական եւ օրենսդրական ներկա փոփոխություններն ստեղծել են որոշակի հնարավորություններ մարդկանց սահմանադրական արդարադատության իրավունքը երաշխավորելու ու պաշտպանելու համար:

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված 24 դիմումներ /1-ը՝ իրավաբանական անձի, 23-ը՝ ֆիզիկական անձանց կողմից ներկայացված/ ընդունվել են սահմանադրական դատարանի կողմից և ներկայացվել

դատական կազմերին՝ դրանց հիման վրա գործը քննության ընդունելու հարցը լուծելու համար:

Այդ դիմումներից 17-ն ընդունվել է քննության, ընդ որում, դրանցից 15-ը՝ դատական կազմերի որոշումներով, իսկ 2-ը՝ սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշումներով՝ հաշվի առնելով, որ դատական կազմերում որոշման ընդունման համար չի ապահովվել միաձայնություն: 7 դիմումների քննության ընդունումը մերժվել է՝ հիմնականում «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69 հոդվածի 7-րդ մասի հիմքերով: Ընդ որում, դրանցից 3-ի քննությունը մերժվել է դատական կազմերի կողմից, իսկ 4-ինը՝ սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշմամբ՝ հաշվի առնելով, որ դատական կազմերում որոշման ընդունման համար չի ապահովվել միաձայնություն:

Քննության ընդունված 17 դիմումներից 7-ով դեռևս ըստ էության որոշում չի կայացվել: 10 դիմումներով, որոնցից երեքը միավորված են եղել համանման պահանջներով երեք այլ դիմումների հետ (7 գործով), սահմանադրական դատարանն ըստ էության որոշումներ է կայացրել: Դրանցից 4 դիմումի հիման վրա իրավական ակտերի վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող, իսկ 6-ով՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող:

2006 թվականի ընթացքում 4 անհատական դիմումները, որոնցով օրենքների վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր, վերաբերում են հետևյալներին.

1. «Քաղ. Մ. Քոչարյանի և քաղ. Հ. Դավթյանի դիմումների հիման վրա՝ «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 11 հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր 04.10.2006թ. ՄԴՈ-649 որոշմամբ որոշել է.

«1. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները՝ ՀՀ Սահմանադրության 31, 32 (2-րդ մաս) եւ 37 հոդվածներով ամրագրված իրավունքների իրականացման արգելափակման առումով ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1-ին, 2-րդ մասեր), 42, 43 եւ 48 (կետ 12) հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 11-րդ մասի պահանջներին համապատասխան՝ անվավեր ճանաչված դրույթների կատարումն ապահոված այլ նորմատիվ ակտերը կամ դրանց համապատասխան դրույթները կորցնում են իրենց իրավաբանական ուժը՝ սահմանադրական դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելու պահից:

3. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69 հոդվածի 11-րդ մասի եւ 68 հոդվածի 12-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը տարածել դրա ուժի մեջ մտնելուն նախորդող իրավահարաբերությունների վրա ... »:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի վերոնշյալ որոշման առնչությամբ ո՛չ ՀՀ կառավարությունը (օրենսդրական նախաձեռնության կարգով) և ո՛չ

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ

Էլ Ազգային ժողովը որևէ օրենքի փոփոխության կամ լրացման վերաբերյալ նախագիծ շրջանառության մեջ չեն դրել, սահմանադրական դատարանն այդ մասին չի տեղեկացվել:

Ֆիզիկական անձանց, գործատուների, պետական կազմակերպությունների մոտ առաջացել է որոշման ոչ միատեսակ ընկալում՝ պայմանավորված պետական տարբեր պաշտոնյաների ու մարմինների հրապարակավ արտահայտած կարծիքներով:

Իրավակիրառողների մոտ հիմնականում հանդիպում են հետևյալ մտեցումները.

ա) նրանց մի մասը շարունակում է իրենց համոզմունքներից ելնելով սոցիալական քարտ չստացած քաղաքացիներից սոցիալական քարտ պահանջել և՛ աշխատանքի ընդունելիս /աշխատանքային պայմանագիրը կնքելիս/, և՛ աշխատավարձը վճարելիս: Սա հիմնականում պայմանավորված է նրանց այն թյուր կարծիքով, որ սահմանադրական դատարանի կողմից ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչված օրենքների դրույթների վերաբերյալ որոշումները՝ ընդհանրապես, և ՄԴՈ-649 որոշումը՝ մասնավորապես, ուղղակիորեն իրենց չեն վերաբերում: Նրանց կարծիքով՝ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-649 որոշմանը պետք է հաջորդի օրենսդիր և գործադիր մարմինների արձագանքը՝ իրավական ակտերում համապատասխան փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու առումով, և միայն այդ փոփոխությունները և լրացումներն ուղղակիորեն իրենց կվերաբերեն, իրենք կապահովեն սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-649 որոշման կատարումը միայն նշված օրենսդրական փոփոխությունների միջոցով և արդյունքում, այլ ոչ թե անմիջականորեն: Նման սխալ մտեցումը նախկինում նույնպես դրսևորվել է, որը, սակայն, պետք է հաղթահարվի, եւ բոլոր իրավակիրառողները պետք է հաշվի առնեն, որ սահմանադրական դատարանի որոշումներն ուժի մեջ են մտնում ու գործում հրապարակման պահից եւ պարտադիր են պետական ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, ինչպես նաեւ ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց համար՝ Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում (ՀՀ Սահմանադրության 102 հոդվածի 2-րդ մաս, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 61 հոդվածի 4-րդ եւ 5-րդ մասեր, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 50 հոդվածի 2-րդ մաս),

բ) մյուս մասը, սահմանադրական դատարանի որոշման սեփական ընկալման արդյունքում, արդեն իսկ հաշվարկված աշխատավարձերը, կենսաթոշակները եւ նպաստները վճարելիս՝ ոչ, սակայն աշխատանքային պայմանագիր կնքելիս, կենսաթոշակ կամ նպաստ նշանակելիս իրենց համոզմունքներից ելնելով սոցիալական քարտ չստացած քաղաքացիներից պահանջում է սոցիալական քարտ:

Անդրադառնալով ստեղծված իրավիճակին՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունն իր պաշտոնական կայքում շրջանառության մեջ է դրել մի տեղեկություն, որում մասնավորապես նշված է. «Հաշվի առնելով սոցիալական քարտերի կիրառման մասին ֆիզիկական

և իրավաբանական անձանց կողմից բարձրացված հարցադրումները՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը տեղեկացնում է. 1. Համաձայն ՀՀ սահմանադրական դատարանի 04.10.2006 թվականի թիվ ՄԴ-Ո-649 որոշման՝ ՀՀ Սահմանադրության 31 /վերաբերում է սեփականության իրավունքին/, 32 (2-րդ մաս, վերաբերում է աշխատավարձին) եւ 37 /վերաբերում է սոցիալական ապահովության իրավունքին/ հոդվածներով ամրագրված իրավունքների իրականացման արգելափակման առումով ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող եւ անվավեր են ճանաչվել միայն «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները:

Ըստ այդմ, վճարման են ենթակա հաշվարկված աշխատավարձերը, նշանակված կենսաթոշակները և նպաստները:

2. Սահմանադրական դատարանը ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր չի ճանաչել օրենքով սահմանված այլ գործառույթների իրականացման ժամանակ սոցիալական քարտի պարտադիր կիրառությունը: Այսինքն, համաձայն ՀՀ օրենսդրության՝ աշխատանքային պայմանագիր կնքելիս, կենսաթոշակների և նպաստների նոր նշանակումներ կատարելիս, բանկային հաշիվ բացելիս, հարկեր, տուրքեր վճարելիս և այլ դեպքերում պարտադիր կիրառվում է սոցիալական քարտ:

3. Այնուամենայնիվ, ներկայումս ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը աշխատանքներ է տանում սոցիալական քարտերից հրաժարվող քաղաքացիների համար այլընտրանքային լուծումներ առաջարկելու ուղղությամբ:

Մասնավորապես, սոցիալական քարտից հրաժարվող անձանց հնարավորություն կտրվի իրենց իրավունքներն իրականացնելիս, յուրաքանչյուր դեպքի համար սոցիալական քարտի փոխարեն ներկայացնել սոցիալական քարտ չունենալու մասին տեղեկանք:

Նկատի ունենալով վերը նշվածը, նախարարությունն առաջարկում է քաղաքացիներին ձեռնպահ մնալ սոցիալական քարտերից հրաժարվելուց՝ մինչև խնդրի վերջնական լուծումն ապահովող համապատասխան իրավական ակտերում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելը»:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ նախ. դատարանն անվավեր եւ ուժը կորցրած է ճանաչել ոչ թե «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքն ամբողջությամբ կամ դրա 11 հոդվածն ամբողջությամբ, այլ միայն օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները՝ կոնկրետ անհատական դիմումի հիման վրա եւ քննության առարկայի շրջանակներում: Երկրորդ՝ հարցը վերաբերել է այն քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքներին, որոնք իրենց համոզմունքներից ելնելով սոցիալական ապահովության քարտեր չեն ստացել: Երրորդ՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունն իրավասու չէ մեկնաբանել սահմանադրական դատարանի որոշումը կամ դրա վերաբերյալ պարզաբանումներ տալ: Նախարարությունը պարզապես պետք է կատարեր այդ որոշումը՝ մշակելով ու ներդնելով նաեւ այլընտրանքային այնպիսի մե-

խանդակներ, որով իրենց համոզմունքներից ելնելով սոցիալական քարտ չստացած քաղաքացիներին վերաբերող սոցիալական ապահովության նպատակով անհատական տվյալների հավաքումն իրականացվեր մարդկանց սահմանադրական իրավունքների երաշխավորմամբ: Ինչ վերաբերում է նշված «մեկնաբանությանը», ապա այստեղ չի ներկայացվել հիմնախնդրի բուն էությունը: Սահմանադրական դատարանը կոնկրետ դիմումների հիման վրա եւ այդ դիմումներում բարձրացված հարցերի շրջանակներում քննելով տվյալ գործը, գտել է, որ օրենքի 11-րդ հոդվածի վիճարկվող դրույթը հակասահմանադրական է՝ այնքանով, որքանով դրա միջոցով, իրենց համոզմունքներով պայմանավորված սոցիալական քարտ չստանալու պատճառով, խախտվել են դիմողների սահմանադրական իրավունքները: Դա նշանակում է, որ իրենց համոզմունքներից ելնելով սոցիալական քարտ չստացած քաղաքացիների համար պետք է օրենսդրորեն այլընտրանքային սահմանադրական լուծում գտնվի՝ այդ քարտի գործածության ողջ համակարգի ընդգրկումով, իսկ գործադիրը նրանց նկատմամբ չպետք է կիրառի իրավունքների անհամարժեք ու ոչ սահմանադրական սահմանափակումներ:

2. «Քաղաքացիներ Սոֆիկ Գասպարյանի եւ Արտակ Ջեյնալյանի դիմումների հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 160 հոդվածի 1-ին կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր 16. 11. 2006 թվականի ՍԳՈ-665 որոշմամբ որոշել է. «1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 160 հոդվածի 1-ին կետի 2-րդ պարբերությունը՝ իրավակիրառական պրակտիկայի կողմից դրան տրված բովանդակությամբ, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 18 եւ 19 հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր»:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի այս որոշման հետ կապված նույնպես ոչ ՀՀ կառավարությունում և ոչ էլ Ազգային ժողովի շրջանակներում որևէ օրենքի փոփոխության կամ լրացման վերաբերյալ նախագծի շրջանառության մեջ դրվելու մասին սահմանադրական դատարանը տեղեկացված չէ:

Անկախ այդ իրողությունից, սահմանադրական դատարանի որոշմամբ նախ՝ հաղթահարվեց այն իրավիճակը, երբ Հայաստանում գրեթե 7 տարի ընդհանուր իրավասության դատարանները, որպես կանոն, քննության չէին առնում առանձին ենթաօրենսդրական ակտերի՝ օրենքին համապատասխանության հարցերը եւ համատարած մերժում էին նման դիմումների քննության ընդունումը՝ խախտելով քաղաքացիների՝ Սահմանադրության 18 եւ 19 հոդվածներով ամրագրված իրավունքները: Սահմանադրական դատարանի որոշումից հետո որեւէ դատարան նման դիմումի քննությունը մերժել այլեւս չի կարող: Երկրորդ՝ իրավաբանական ու ֆիզիկական անձինք կամ նրանց ներկայացուցիչները՝ ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 5.1. բաժնի դրույթներով, նախապատ-

րաստվում են կամ արդեն դիմել են համապատասխան դատարաններին՝ իրենց նկատմամբ ուժի մեջ մտած վճիռների կամ որոշումների՝ նոր հանգամանքներով վերանայման համար: Կան նաեւ սահմանադրական դատարան ներկայացված նոր անհատական դիմումներ, որոնցով վիճարկվում են ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի մի շարք դրույթներ, որոնք, դիմողների կարծիքով, դարձյալ խոչընդոտում են Սահմանադրության 18 եւ 19 հոդվածներով ամրագրված իրենց իրավունքների արդյունավետ իրացմանը:

3. Մի շարք անհատական դիմումների հիման վրա քննված գործերով սահմանադրական դատարանն օրենքների վիճարկվող նորմերը ճանաչել է Սահմանադրությանը համապատասխանող: Սակայն դատարանն իր որոշումների պատճառաբանական մասում արձանագրել է նաեւ իրավասու մարմինների այնպիսի գործողություններ ու դրանց նպաստող՝ օրենսդրական բացեր, որոնք խոչընդոտում են մարդկանց սահմանադրական իրավունքների լիարժեք երաշխավորմանն ու ապահովմանը: Սահմանադրական դատարանը կարելու է համարում, որ պետական իշխանության եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն անհրաժեշտ ուշադրություն դարձնեն նաեւ այդ հանգամանքին:

Դատարանների դիմումների հիման վրա ընդունված ՍԳ որոշումներն ու դրանց կատարումը.

2006 թվականի ընթացքում դատարանների կողմից ներկայացված միակ դիմումով իրավական ակտի վիճարկվող դրույթը ճանաչվել է ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր: Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի (դատավոր Է. Ավետիսյան) դիմումի հիման վրա քննության առնելով ««Դատավորի կարգավիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 1-ին հոդվածի (18 հոդվածի նոր խմբագրություն) դրույթների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, ՀՀ սահմանադրական դատարանը որոշել է (20.09.2006թ. ՍԳՈ-647).

«2004 թվականի մարտի 31-ին ընդունված՝ «Դատավորի կարգավիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով (18 հոդվածի նոր խմբագրություն) նախատեսված դրույթը, համաձայն որի՝ կենսաթոշակի ամենամսյա հավելավճարի որոշման համար հիմք է ընդունվում դատավորի զբաղեցրած վերջին պաշտոնի համար սահմանված պաշտոնային դրույքաչափի, այլ ոչ թե աշխատավարձի, 75 տոկոսը, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 94 հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին հակասող եւ անվավեր»:

Սահմանադրական դատարանի նշված որոշման հիման վրա դեռեւս Ազգային ժողովի կողմից օրենսդրական փոփոխություններ չեն կատար-

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ

վել, սակայն Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանը կոնկրետ գործը քննելիս առաջնորդվել է սահմանադրական դատարանի որոշմամբ:

ՀՀ գլխավոր դատախազի դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԳ որոշումները եւ դրանց կատարումը.

ՀՀ գլխավոր դատախազը սահմանադրական դատարան է ներկայացրել մեկ դիմում՝ 2006թ. դեկտեմբերի 29-ին, որը դեռեւս գտնվում է քննության նախապատրաստման փուլում:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԳ որոշումները եւ դրանց կատարումը.

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված՝ մարդու իրավունքների պաշտպանի կողմից ներկայացված 2 դիմումներն էլ սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշումներով ընդունվել են քննության:

Քննության ընդունված 2 դիմումներով էլ սահմանադրական դատարանն ըստ էության որոշում է կայացրել, որոնցով իրավական ակտերի վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող եւ անվավեր:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա քննության առնելով «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 218 հոդվածի, Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքի 104, 106 և 108 հոդվածների, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից 2002 թվականի օգոստոսի 1-ին ընդունված՝ «Երևանի Կենտրոն թաղային համայնքի վարչական սահմանում կառուցապատման ծրագրերի իրականացման միջոցառումների մասին» թիվ 1151-Ն որոշման՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 31 հոդվածին համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր 18.04.2006թ. ՄԴ-Ո-630 որոշմամբ որոշել է.

«1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 218 հոդվածը՝ հասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականության հարկադիր օտարման իրավահարաբերությունների կանոնակարգման առումով չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 3, 8 (1-ին մաս), 31 (3-րդ մաս), 43 հոդվածների պահանջներին:

2. ՀՀ հողային օրենսգրքի՝

ա) 104 հոդվածը՝ հասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականության հարկադիր օտարման իրավահարաբերությունների կանոնակարգման առումով չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 8 (1-ին մաս), 31 (3-րդ մաս), 43 հոդվածների պահանջներին,

բ) 106 հոդվածը չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 31 (3-րդ մաս), 43 եւ 83.5. (1-ին եւ 2-րդ կետեր) հոդվածների պահանջներին,

գ) 108 հոդվածը չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 3, 31 (3-րդ մաս) եւ 43 հոդվածների պահանջներին:

3. ՀՀ կառավարության 1 օգոստոսի 2002թ. թիվ 1151-Ն որոշումը՝

«Երեւանի կենտրոն թաղային համայնքի վարչական սահմանում կառուցապատման ծրագրերի իրականացման միջոցառումների մասին», հիմքում ունենալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 218 եւ ՀՀ հողային օրենսգրքի 104 հոդվածների դրույթները, հասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականության հարկադիր օտարման իրավահարաբերությունների ենթաօրենսդրական կարգավորման առումով չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 3 , 8 (1-ին մաս), 31 (3-րդ մաս), 43, 83.5. (1-ին եւ 2-րդ կետեր), 85 (2-րդ մաս) հոդվածների պահանջներին:

4. Առաջնորդվելով ՀՀ Սահմանադրության 102 հոդվածի 3-րդ մասի դրույթներով եւ հաշվի առնելով, որ ՀՀ Ազգային ժողովը եւ ՀՀ կառավարությունը պարտավոր են հնարավոր սեղմ ժամկետներում քննության առարկա հիմնախնդրին առնչվող բազմաթիվ իրավական ակտեր ՀՀ Սահմանադրության եւ սահմանադրական դատարանի որոշման պահանջներին համապատասխանեցնել եւ օրենքով հստակ կանոնակարգել բացառիկ՝ գերակա հանրային շահերով պայմանավորված հասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականության օտարման իրավական ռեժիմը, սույն որոշման մեջ ՀՀ Սահմանադրությանը չհամապատասխանող ճանաչված իրավական նորմերի ուժը կորցնելու վերջնական ժամկետ սահմանել օրենքի հիման վրա նման իրավական ռեժիմի ուժի մեջ մտնելու պահը, բայց ոչ ուշ, քան 2006թ. հոկտեմբերի 1-ը»:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այդ ժամկետում ՀՀ կառավարության եւ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից օրենսդրական անհրաժեշտ փոփոխություններ չկատարվեցին՝ քաղաքացիների խախտված իրավունքները վերականգնելու եւ նրանց սեփականության իրավունքի երաշխավորման ու պաշտպանության արդյունավետ նախադրյալներ ստեղծելու առումով:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի 18.04.2006թ. ՄԴՈ-630 որոշման պատճառաբանական մասի 10-րդ կետում, օրենքով բացառիկ՝ գերակա հանրային շահերով պայմանավորված հասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականության օտարման իրավական ռեժիմը սահմանելու նպատակով, սահմանադրական դատարանը նաեւ արտահայտեց հետևյալ դիրքորոշումը, որ «Օրենքը միաժամանակ պետք է նախատեսի, որ սեփականատիրոջ եւ պետության (ի դեմս նրա լիազոր մարմնի) միջեւ կնքվում է գերակա հանրային շահով պայմանավորված՝ հասարակության եւ պետության կարիքների համար գույքի օտարման եւ համարժեք փոխհատուցման պայմանագիր, որում պետք է հստակ շարադրված լինեն վերոհիշյալ պահանջներից բխող երկկողմ պարտավորությունները, ինչպես նաեւ այն պայմանը, որ նման պայմանագրով տրված փոխհատուցումը չի կարող դիտվել որպես հարկվող եկամուտ»:

Ի կատարումն նշված դիրքորոշման, ՀՀ կառավարությունը 2006թ. հոկտեմբերի 26-ին ընդունել է հետևյալ երկու որոշումները.

ա) «Պետության կարիքների համար անշարժ գույքի իրացման գործըն-

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ

թացում քաղաքացիների օգտագործման իրավունքի դադարեցման դիմաց վճարված գումարներից պահված եկամտահարկի վերադարձման առանձնահատկություններ սահմանելու մասին» թիվ 1505-Ն որոշումը,

բ) «ՀՀ 2006 թվականի պետական բյուջեի եկամուտների և ծախսերի գումարներն ավելացնելու, ՀՀ կառավարության 2005 թվականի դեկտեմբերի 15-ի N 2162-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու, պետության կարիքների համար անշարժ գույքի իրացման գործընթացում քաղաքացիների սեփականության իրավունքի դադարեցման դիմաց դրամական օգնության տրամադրման կարգը հաստատելու և ՀՀ պետական բյուջեից գումար հատկացնելու մասին» թիվ 1605-Ն որոշումը:

ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 26.11.2006թ. ընդունվեց օրենք «Հասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին», որն ստորագրվել է ՀՀ Նախագահի կողմից 12.12.2006թ. եւ ՀՀ պաշտոնական տեղեկագրում հրապարակվել 20.12.2006թ.: Սահմանադրական դատարանն այդ օրենքում դատարանի ՄԴ-Ո-630 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հաշվի առնելու հարցին այս հաղորդման մեջ չի կարող անդրադառնալ՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներից ելնելով, քանի որ նման անդրադարձը կարող է դիտվել որպես նախապես հայտնված կարծիք դատարանում հնարավոր քննվելիք գործի հանգամանքների առնչությամբ:

Ընդհանուր հետեւություններ

Դատական սահմանադրական վերահսկողության բնագավառում տարվա արդյունքների ամփոփումից հետեւում է.

I. Սահմանադրական դատարանի որոշումների պատշաճ կատարումը երաշխավորելու համար անհրաժեշտ է օրենսդրորեն ապահովել, որպեսզի.

ա) սահմանադրական դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում հակասահմանադրական ճանաչված ակտն ընդունած պետական մարմինը հատուկ քննության առարկա դարձնի իր կողմից ընդունված ակտը՝ փոխկապակցված դրույթներով հանդերձ, Սահմանադրության պահանջներին համապատասխանեցնելու հարցը եւ ապահովի, որպեսզի իրավական վակուում չառաջանա,

բ) պետական մարմինները եւ պաշտոնատար անձինք սահմանադրական դատարանի որոշումների կատարումը երաշխավորեն դրանց ամբողջության մեջ, հաշվի առնելով ոչ միայն որոշման եզրափակիչ մասը, այլեւ պատճառաբանական մասում շարադրված իրավական դիրքորոշումները, որոնք սահմանադրական իրավունքի աղբյուր են եւ իրենց բնույթով հանդիսանում են սահմանադրական դրույթների պաշտոնական մեկնաբանություն: Միջազգային սահմանադրական արդարադատության պրակտիկան միարժեքորեն վկայում է, որ սահմանադրական դատարանն իր որոշման մեջ Սահմանադրության նորմի իրավական բովանդակության բացա-

հայտման կամ օրենքի նորմի սահմանադրական բովանդակության բացահայտման միջոցով ձեւակերպում է իր իրավական դիրքորոշումը, որը պարտադիր բնույթ ունի ինչպես իրավակիրառողների, այնպես էլ օրինաստեղծ մարմինների համար,

զ) բացառվեն պետական մարմինների եւ պաշտոնատար անձանց կողմից սահմանադրական դատարանի որոշումների տարաբնույթ մեկնաբանությունները: Նման մեկնաբանությունները ենթադրում են նաեւ ճնշում դատարանի վրա, որով խախտվում է դատարանի անկախության սահմանադրական սկզբունքը: Միաժամանակ, եթե որեւէ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ գտնում է, որ սահմանադրական դատարանի որոշումից հետո այդ որոշման պահանջներն իր նկատմամբ այս կամ այն մարմնի կողմից ճիշտ չեն կիրառվել, ապա պետք է դիմի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ պահանջելով հաշվի առնել սահմանադրական դատարանի որոշումը: Ի տարբերություն քաղաքացիների, դատարաններն իրավասու են իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործին առնչվող ցանկացած նորմատիվ ակտի դրույթների սահմանադրականության հարցով դիմել սահմանադրական դատարան: Այս հնարավորությունը պետք է օգտագործվի նաեւ այն դեպքերում, երբ տարբեր իրավական ակտերով փորձ է արվում շրջանցել սահմանադրական դատարանի որոշման կատարումը:

Հատուկ ուշադրության առարկա պետք է դառնա «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 11-րդ մասի պահանջների կատարումը, համաձայն որի. «Անվավեր ճանաչված նորմատիվ ակտի կատարումն ապահոված այլ նորմատիվ ակտերի համապատասխան դրույթները կորցնում են իրենց իրավաբանական ուժը՝ վիճարկվող ակտի ուժը կորցնելու հետ միաժամանակ»: Այս առումով յուրաքանչյուր պետական մարմին սահմանադրական դատարանի նմանաբնույթ որոշման ուժի մեջ մտնելու պահից իր կողմից ընդունված իրավական ակտերի, այսպես կոչված, գույքագրման հստակ կարգ պետք է սահմանի:

II. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ նոր օրենքի 46 հոդվածի 5-րդ մասը նախատեսում է, որ ՀՀ Նախագահը, Ազգային ժողովը, կառավարությունը, վճարելի դատարանը, մարդու իրավունքների պաշտպանը եւ գլխավոր դատախազը կարող են իրենց ներկայացուցիչներն ունենալ սահմանադրական դատարանում, որոնք նախապես ծանոթանալով քննվող գործերի նյութերին, մասնակցելով դատավարությանը, անհրաժեշտության դեպքում դատաքննության ընթացքում տալով պարզաբանումներ, ոչ միայն կնպաստեն արդյունավետ սահմանադրական արդարատության իրականացմանը, այլեւ կարեւոր դեր կարող են իրականացնել սահմանադրական դատարանի որոշումների կատարումն ապահովելու գործում: Ներկայումս դեռեւս ներկայացուցչական այս ինստիտուտը չի ձեւավորվել: Սակայն միջազգային փորձը վկայում է, որ այն լուրջ ներուժ ունի եւ հարկավոր է ներկայացուցիչների տվյալ ինստիտուտի հնարավորությունները պատշաճ ձեւով օգտագործել:

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ

III. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 40 հոդվածը սահմանում է. «Հոդված 40. Սահմանադրական դատարանի պահանջները

1. Սահմանադրական դատարանը, իսկ գործը դատաքննության նախապատրաստելու կապակցությամբ նաեւ սահմանադրական դատարանի կողմից որպես տվյալ գործով զեկուցող նշանակված սահմանադրական դատարանի անդամը (անդամները: սահմանադրական դատարանի նախագահի գիտությամբ իրավասու է (են: պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, դրանց պաշտոնատար անձանցից պահանջելու փաստաթղթեր, եզրակացություններ եւ այլ նյութեր, հանձնարարելու կատարել ստուգումներ, ուսումնասիրություններ, փորձաքննություններ, հետազոտություններ, իսկ ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանցից՝ պահանջելու նրանց տրամադրության տակ գտնվող նյութեր:

2. Սահմանադրական դատարանի եւ զեկուցողի պահանջները եւ հանձնարարականները (այսուհետ՝ պահանջ) պետք է կատարվեն սահմանադրական դատարանի կամ զեկուցողի սահմանած ժամկետում:

Եթե այդ ժամկետում սահմանադրական դատարանի կամ զեկուցողի պահանջների կատարումն անհնարին է, ապա պահանջի հասցեատերը պարտավոր է պահանջի կատարման ժամկետը լրանալուց ոչ ուշ, քան երեք օր առաջ սահմանադրական դատարանին կամ զեկուցողին գրավոր իրազեկել ժամկետը երկարաձգելու անհրաժեշտության մասին: Սահմանադրական դատարանը եւ զեկուցողը կարող են երկարաձգել պահանջի կատարման ժամկետը կամ պահանջները վերահասցեագրել մեկ այլ մարմնի (անձի): Հակառակ դեպքում ուժի մեջ է մնում սահմանադրական դատարանի կամ զեկուցողի արդեն իսկ սահմանած ժամկետը:

3. Պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից սահմանադրական դատարանի պահանջները չկատարվելու կամ ոչ պատշաճ կատարվելու, դրանց կատարումից խուսափելու կամ կատարման ժամկետները խախտելու դեպքում սահմանադրական դատարանն այդ մարմինների պաշտոնատար անձանց նկատմամբ կարող է նշանակել **օրենքով սահմանված պատասխանատվության միջոց:**

Պատասխանատվության միջոցի նշանակումը չի ազատում սահմանադրական դատարանի պահանջների կատարումից:

Սույն մասում նշված գործողությունների կամ անգործության համար ֆիզիկական անձինք կամ իրավաբանական անձի ղեկավարը **կարող են տուգանվել՝ օրենքով սահմանված չափով:**

4. Պատասխանատվության միջոց նշանակվելուց հետո սահմանադրական դատարանի պահանջները վերստին չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելը կամ դրանց կատարումից խուսափելը կամ կատարման ժամկետները խախտելն **առաջացնում է քրեական պատասխանատվություն»:**

Սույն հոդվածի պահանջների կատարումը ձեւական բնույթ է կրում, որովհետեւ օրենքով սահմանվելիք նշված պատասխանատվության միջոցները դեռեւս սահմանված չեն:

IV. Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 61 հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ «Սահմանադրական դատարանի գործով ըստ էության ընդունված որոշումները պարտադիր են բոլոր պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, ինչպես նաեւ ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց համար՝ Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում»: Միաժամանակ, օրենքի 66 հոդվածը սահմանում է. «**Հոդված 66. Որոշումը չկատարելու հետևանքները**

Սահմանադրական դատարանի որոշումը չկատարելը, ոչ պատշաճ կատարելը կամ կատարմանն արգելք հանդիսանալն առաջացնում է օրենքով սահմանված պատասխանատվություն»:

Այս նորմը նույնպես շարունակում է հիմնականում դեկլարատիվ բնույթ կրել, քանի որ նյութական եւ դատավարական իրավունքի նորմերով որոշակիացված չէ: Միաժամանակ, իրավաստեղծ բոլոր մարմինները մշտապես ուշադրության կենտրոնում պետք է ունենան այն հանգամանքը, որ Հայաստանի Հանրապետությունում չի կարող ընդունվել որեւէ օրենք կամ այլ իրավական ակտ, որը հակասում է ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշմանը: Այս հանգամանքը հստակ ամրագրված է նաեւ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածում, որի 2-րդ մասում, մասնավորապես, նախատեսվում է. «Օրենքները չպետք է հակասեն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը, գործող օրենքներին, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի որոշումներին»: Ենթաօրենսդրական ակտերի առումով նույն պահանջներն ամրագրված են տվյալ օրենքի 12-14-րդ հոդվածներում:

V. Սահմանադրական արդարադատությունը սահմանադրական վերահսկողության ձեւերից միայն մեկն է: Սահմանադրության գերակայության երաշխավորման հարցում դատական սահմանադրական վերահսկողության հետ մեկտեղ կարեւոր դերակատարություն ունեն սահմանադրական բոլոր ինստիտուտները, որոնք ընդունում են իրավական ակտեր կամ հանդես են գալիս որպես սահմանադրական դատարան դիմող սուբյեկտներ: Սահմանադրության գերակայության երաշխավորման տեսանկյունից երկու դեպքում էլ առկա են լուրջ խնդիրներ: Նախ՝ 2005թ. սահմանադրական փոփոխություններն այս կամ այն չափով առնչվեցին ՀՀ Սահմանադրության 2/3-ից ավելի դրույթների: Ակնհայտ է, որ այդ փոփոխություններից հետո իրավական ամբողջ դաշտը Սահմանադրությանը համապատասխանեցնելու ծրագրավորված, համակարգված ու հետետողական աշխատանք պետք է տարվեր: Դա վերաբերում է թե՛ օրենքներին եւ թե՛ ենթաօրենսդրական ակտերին: Սահմանադրական դատարանում տարբեր գործերով իրավակիրառական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ այս աշխատանքներն արդյունավետ ու առավել համակարգված իրականացման կարիք ունեն: Սահմանադրության ընդու-

նումից մեկ տարի է անցել, սակայն այս ոլորտում ծավալուն աշխատանքը դեռ առջեւում է:

Երկրորդ՝ Սահմանադրության գերակայության ու անմիջական գործողության երաշխավորման համար էական դեր ունի սահմանադրական դատարանի դիմող սուբյեկտների ակտիվությունը: Օրինակ, Լիտվայի սահմանադրական դատարանի գործունեության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ քննվող գործերի 74 տոկոսն ընդհանուր իրավասության դատարանների դիմումների հիման վրա է իրականացվում: Հայաստանի Հանրապետությունում դատարանները մեկ տարվա ընթացքում սահմանադրական դատարան են դիմել միայն մեկ անգամ: Պատգամավորների 1/5-ը դիմել է երկու գործով, մարդու իրավունքների պաշտպանը՝ նույնպես երկու գործով, ՀՀ գլխավոր դատախազը՝ մեկ գործով, իսկ մեկ տարվա ընթացքում ՀՀ կառավարությունը եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինները դեռեւս սահմանադրական դատարան չեն դիմել: Սա այն դեպքում, երբ ներկայումս փոփոխված Սահմանադրության եւ գործող իրավական ակտերի միջեւ անհամապատասխանության լուրջ խնդիրներ են առկա:

Մեզանում շատերի մոտ առկա է այն հոգեբանությունը, որ սահմանադրական դատարան դիմելն այս կամ այն անձի կամ մարմնի դեմ է ուղղված: Իրավական պատշաճ մշակույթը պահանջում է նկատի ունենալ, որ սահմանադրական դատարանն իրավունքի դատարան է եւ նրան դիմելը միմիային նպատակ պետք է ունենա երաշխավորել Սահմանադրության գերակայությունը եւ անմիջական գործողությունը: Ուստի անհրաժեշտ է նաեւ հոգեբանական այդ արգելքն հաղթահարել եւ հաշվի առնել այն իրողությունը, որ արդյունավետ սահմանադրական արդարադատություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ է երկրում ապահովել սահմանադրական ժողովրդավարության համարժեք միջավայր: Նման պարագայում ճիշտ կընկալվի նաեւ Սահմանադրության 5 հոդվածի իրավական բովանդակությունը, եւ դատարանը կընկալվի որպես պետական իշխանություն իրականացնող ինքնուրույն եւ անկախ մարմին, այլ ոչ թե որպես պետաիշխանական այլ լիազորություններ ունեցող ինստիտուտներին աջակցող ինստիտուտ:

VI. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 7-րդ մասը սահմանում է, որ Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված գործերով որոշում ընդունելիս՝ «...սահմանադրական դատարանը պարզում է վիճարկվող ակտի կամ վերջինիս առանձին դրույթների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը՝ մասնավորապես հաշվի առնելով՝

- 1) իրավական ակտի պահանջվող տեսակը.
- 2) իրավական ակտն ընդունելու եւ գործողության մեջ դնելու Սահմանադրությամբ նախատեսված կարգի պահպանվածությունը.
- 3) մարդու եւ քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրա-

վունքների ու ազատությունների ապահովման եւ պաշտպանության, ազատ իրականացման անհրաժեշտությունը, դրանց սահմանափակումների թույլատրելիությունը.

4) Սահմանադրությամբ նախատեսված՝ իշխանությունների բաժանման եւ հավասարակշռման ապահովվածությունը.

5) պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների եւ դրանց պաշտոնատար անձանց լիազորությունների թույլատրելի սահմանները.

60 Սահմանադրության անմիջական գործողության ապահովման անհրաժեշտությունը»:

Նման պահանջը ոչ միայն ենթադրում է ըստ ձեւի եւ ըստ բովանդակության սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնելու անհրաժեշտությունը, այլեւ հատուկ ընդգծում է, որ իրավական ակտը գնահատելիս պետք է հաշվի առնել, թե ինչպես են տվյալ ակտում իրացվել սահմանադրական հիմնական նորմ-նպատակների եւ նորմ-սկզբունքների պահանջները: Դրանք առաջին հերթին վերաբերում են Սահմանադրության սահմանադրական կարգի հիմունքներում ամրագրված 1-5 հոդվածների հիմնարար դրույթներին:

Նման պահանջն ամբողջությամբ պետք է վերաբերի նաեւ օրինաստեղծ եւ իրավակիրառ բոլոր մարմիններին:

Միջազգային սահմանադրական պրակտիկան վկայում է, որ ժողովրդավարական զարգացման ուղի ընտրած երկրների համար առանցքային նշանակություն ունի հասարակական հարաբերությունների սահմանադրականացումը: Դա իր հերթին նշանակում է ոչ միայն իրավական համակարգում Սահմանադրության գերակայության երաշխավորում, այլեւ Սահմանադրության անմիջական գործողության ապահովում: Սահմանադրական ժողովրդավարությունն առկա է այնտեղ եւ այն չափով, որտեղ եւ որ չափով Սահմանադրությունը դառնում է ապրող իրողություն, ձեւավորվում է սահմանադրական այնպիսի մշակույթ, երբ հասարակական հարաբերությունների բոլոր ոլորտներում սահմանադրական արժեքները, նորմերն ու սկզբունքները հիմնարար ու գործուն նշանակություն են ստանում: Սահմանադրական արդարադատության պրակտիկան վկայում է, որ այս առումով լուրջ խնդիրներ կան մեր երկրում՝ ինչպես իրավական ակտերի որակի բարձրացման, այնպես էլ արդարադատական պրակտիկայում Սահմանադրության անմիջական գործողության ապահովման ուղղությամբ:

Սահմանադրական դատարանի համար ելակետային նշանակություն ունի իրավունքի գերակայության երաշխավորումը, եւ այդ առնչությամբ դատարանի որոշումներում ձեւավորված իրավական դիրքորոշումը բխում է Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի դրույթների իրավական բովանդակությունից: Սակայն սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ իրավակարգավորման պրակտիկայում դեռեւս խորությամբ չեն ընկալվել, որ.

ՀԱՂՈՐԳՈՒՄ

«Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները եւ ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են:

Պետությունն ապահովում է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան:

Պետությունը սահմանափակված է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներով եւ ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»:

Հատուկ ուշադրության առարկա պետք է լինի նաեւ Սահմանադրության 43 հոդվածի այն դրույթը, համաձայն որի՝ «Մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների սահմանափակումները չեն կարող գերազանցել Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պարտավորություններով սահմանված շրջանակները»: Դրա անհրաժեշտությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ, ինչպես վկայում են սահմանադրական դատարանում գործերի քննության արդյունքները, ձեւավորված իրավակիրառական պրակտիկան, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63 հոդվածի հիման վրա գնահատելու շրջանակներում ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից ընդունված բազմաթիվ վճիռների ու որոշումների ուսումնասիրությունը, թե՛ օրենսդրական եւ թե՛ իրավակիրառական պրակտիկայում այս հարցերին դեռեւս իրավական պետության պահանջներին համարժեք պատշաճ ուշադրություն չի դարձվում:



ԼՐԱՅԱՎ ՀՀ ՍԳ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ ԼՈՒՅՍԸՆԾԱՅՄԱՆ 10 ՏԱՐԻՆ

* 1996թ. դեկտեմբերի 18-ին, ՀՀ սահմանադրական դատարանի թիվ 55 աշխատակարգային որոշմամբ, ՍԳ տեղեկագրի նախապատրաստման և հրատարակման նպատակով ստեղծվեց խմբագրական խորհուրդ: Նույն օրը՝ թիվ 56 աշխատակարգային որոշմամբ, հաստատվեց ՍԳ տեղեկագրի գլխավոր խմբագիրը:

* 1996թ. դեկտեմբերի 20-ին, ՀՀ արդարադատության նախարարության թիվ 37/2-14 որոշմամբ, նախարարությունում գրանցվեց տեղեկագրի կանոնադրությունը:

* 1997թ. փետրվարի 6-ին, ՀՀ սահմանադրական դատարանի կազմավորման օրվանից ուղիղ մեկ տարի հետո, լույս տեսավ ՀՀ ՍԳ եռամսյա պարբերականի առաջին համարը՝ 4 տպագրական մամուլ ծավալով: 2002 թ-ից տեղեկագիրը հրատարակվում է 6 մամուլով:

Տասնմեկ տարի առաջ, նոր կազմավորված ՀՀ սահմանադրական դատարանը կոչված էր դառնալու մեր նորանկախ հանրապետության կայուն առաջընթացի կարևոր երաշխիքներից մեկը, նպաստելու քաղաքացիական հասարակության ձևավորմանը, իրավունքի գերակայության հաստատմանը, ինքնիշխան Հայաստանի զարգացմանը՝ ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետության կայացման ճանապարհով:

Անցյալ տարի, ՀՀ սահմանադրական դատարանի տասնամյա հոբելյանին նվիրված միջոցառումներն առիթ հանդիսացան ամփոփելու և գնահատելու հայ նոր իրականության մեջ ծնված, իր նախատիպը չունեցող, սահմանադրական արդարադատության առաջին կառույցի գործունեությունը: Արդյունքում արձանագրվեց դատարանի հետագա գործունեության համար պարտավորեցնող այն փաստը, որ գործելով անկատար օրենսդրական լիազորությունների շրջանակում, ՀՀ սահմանադրական դատարանը կայացել, ինքնահաստատվել ու միջազգային լայն ճանաչման է արժանացել: Այդ արդյունքին, մեր երկրում սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող կառույցը, հասել է գործելով լայն հրապարակայնության պայմաններում՝ առավելագույնս օգտագործելով ընձեռված հնարավորությունները, երկրում սահմանադրական արդարադատության արմատավորման, Սահմանադրության գերակայության երաշխավորման, այդ ոլորտում իրականացվող միջազգային գործընթացների գործուն մասնակիցը լինելու, սահմանադրական մտածողություն ու մշակույթ ձևավորելու ճանապարհով:

Օրենսդրությամբ նախատեսված լիազորությունների հետ մեկտեղ, այս ամենն իրականացվել է արտասահմանյան տարբեր երկրների սահմանադրական իրավունքի ճանաչված մասնագետների, միջազգային կառույցների հետ համագործակցության, փորձի փոխանակումների, սեմինարների ու կոնֆերանսների կազմակերպման, մասնագիտական ու հանրամատչելի գրականության, պարբերականների ու հանդեսների լույսընծայման, ավանդույթ դարձած «Սահմանադրություն և իրավունք» հանրապետական օլիմպիադային մասնակցող աշակերտներին և ուսանողներին սահմանադրական մտածողությանն ու մշակութային արժեքներին, սահմանադրական արդարադատության հիմնախնդիրներին ու առանձնահատկություններին հաղորդակից դարձնելու միջոցով:

ՀՀ ՄԳ-ի գործունեությունը հասարակությանը ներկայացնելուն էր կոչված դատարանի տեղեկագիրը:

ՀՀ ՄԳ տեղեկագրի 42 համարներում՝ «Վերլուծական նյութեր», «Երիտասարդ գիտնականի ամբիոն», «ՀՀ ՄԳ որոշումները», «Միջազգային լրատու», «Մարդու իրավունքների պաշտպանություն», «Տեղեկատվություն», «ՀՀ սահմանադրական դատարանում», «Նոր գրքեր» և այլ խորագրերի ներքո տպագրվել են ՀՀ ՄԳ 657 որոշումներ, 500-ից ավելի գիտավերլուծական, ճանաչողական և տեղեկատվական հոդվածներ, նամակներ, ինչպես նաև մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի, արտասահմանյան երկրների սահմանադրական արդարադատության մարմինների մի շարք որոշումներ:

ՀՀ ՄԳ տեղեկագրի էջերում հանդես են եկել ՀՀ ՄԳ անդամները, իրավագիտության տարբեր ճյուղերի ճանաչված մասնագետներ, իրավագիտության ասպարեզ նոր մուտք գործող երիտասարդներ: Գիտավերլուծական հոդվածներում շոշափվել են թե՛ սահմանադրական իրավունքի ու իրավագիտության ընդհանուր հարցեր, և թե՛ մեր հանրապետությունում սահմանադրական իրավունքի զարգացման, սահմանադրական արդարադատության և վերահսկողության տեսական ու կիրառական մի շարք հիմնախնդիրներ:

Սահմանադրական դատարանի առջև դրված խնդիրները և տեղեկագրում տպագրված հոդվածներում շոշափված հարցերն ավելի ամբողջական պատկերացնելու համար, հարկ է նշել, որ եթե նախորդ հարյուրամյակում սահմանադրական դատարանները, որպես իրավական ժողովրդավարության ու քաղաքական հասարակության ինստիտուտներ, Անմտավորական երկրներում կայացան ու զարգացան հարուստ իրավական մշակույթի, անհրաժեշտ հասարակական իրավագիտակցության, ձևավորված ժողովրդավարական ավանդույթների ու արժեքների, հստակ գործող պետական մեխանիզմների բարենպաստ միջավայրում, ապա՝ մեր երկրում պատկերը բոլորովին այլ էր:

Ահա թե ինչու, ՀՀ ՄԳ տեղեկագրում տպագրված հոդվածներում արտացոլված են անցումային փուլերում գտնվող երկրների համար բնութագրական այն հիմնախնդիրներն ու խոչընդոտները, որոնք, սեփական գործունեությունն ավելի արդյունավետ դարձնելու համար, ՀՀ սահմանադրական դատարանը պիտի հաղթահարեր, անցնելով՝ երկրում սահմանադրական արդարադատության համակարգային կայացման, ժողովրդավարական արժեքների ու իրավական պետության սկզբունքների արմատավորման համար հայեցակարգային մոտեցումներ առաջադրելու դժվարին ճանապարհը:

Այդ ուղին սկսվեց իրավունքի գերակայության երաշխավորման վարդապետության որդեգրմամբ՝ ճանաչելով մարդու իրավունքները որպես բարձրագույն արժեք, անօտարելի ու անմիջականորեն գործող իրավունք, որպես իշխանության սահմանափակման սահմանադրական հենք, որն իր արտացոլումը գտավ 2005թ-ի ՀՀ սահմանադրական փոփոխություններում:

Ինչպես հայտնի է, 2005 թվականին ՀՀ Սահմանադրությունում կատարված փոփոխությունների արդյունքում՝ ընդլայնվեց սահմանադրական դատարանի դիմող սուբյեկտների շրջանակը, իսկ 2006թ. հունիսի 1-ից ուժի մեջ մտավ նաև ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 6-րդ կետը, որի համաձայն ՀՀ ՄԳ կարող է դիմել յուրաքանչյուր ոք (ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք):

2006թ. հունիսի 1-ից ուժի մեջ մտած «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ նոր օրենքի 62-րդ հոդվածի 7-րդ կետով ընդունվեց նաև հատուկ կարծիքի ինստիտուտը, որի համաձայն, Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերով նախատեսված գործերով որոշում ընդունելիս, ՄԳ անդամը կարող է ներկայացնել հատուկ կարծիք՝ որոշ-

ման ինչպես եզրափակիչ, այնպես էլ պատճառաբանական մասի վերաբերյալ, որը դատարանի որոշման հետ հրապարակվում է ՄԴ տեղեկագրում: Այս համարում, առաջին անգամ, ՄԴՈ-649-ի հետ ներկայացվում է նաև ՀՀ ՄԴ անդամներ Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի և Ֆ. Թոխյանի հատուկ կարծիքը:

ՀՀ ՄԴ տեղեկագրի խմբագրությունը, պարբերականի լույսընծայման տասնամյակի կապակցությամբ, շնորհավորում և շնորհակալություն է հայտնում բոլոր նրանց, ովքեր իրենց հողվածներով, խորհուրդներով, առաջարկություններով ու դիտողություններով աջակցել են տեղեկագրի լույսընծայմանը:

Գ. ԱՇՏՈՒՆԻ

Туманян Кристина

*Специалист-методист Научно-учебного центра Генеральной
прокуратуры РА, соискатель Института философии,
социологии и права НАН РА*

ПСИХОЛОГИЯ ТЕРРОРИЗМА*

Международное сообщество на сегодняшний день еще не выработало унифицированного и общепризнанного определения понятия «терроризм». Различные подходы как в юридической, так и в политической науке и практике к определению терроризма обусловлены как сложностью этого опасного социально-политического явления, так и сохраняющимися до сих пор противоречивыми интересами членов международного сообщества, различных социальных групп и отдельных государств. Обобщенно современный терроризм можно определить как систему использования насилия для достижения политических целей посредством принуждения государственных органов, международных и национальных организаций, государственных и общественных деятелей, отдельных граждан или их групп к совершению тех или иных действий в пользу террористов, для того чтобы избежать реализации последними угроз по отношению к определенным лицам или группам, объектам жизнеобеспечения общества, источникам повышенной опасности для людей или окружающей среды.

Понятия «террор» и «терроризм» вошли в политический лексикон чуть более двух столетий назад, но сами эти явления существовали и в глубокой древности. Насилием сопровождалась вся история человечества, в том числе и в тех формах, которые сегодня характеризуются как террор и терроризм. Многие правители древности и средневековья применяли насилие в отношении неугодных им лиц или групп для запугивания и уничтожения. Известно много примеров деспотического и тиранического правления, использования правящими элитами террористических методов для сохранения своего господствующего положения. Однако насилие, применявшееся властью, вызывало сопротивление со стороны тех, против кого оно было направлено, и

* Статья публикуется в авторской редакции

румпированность чиновников, низкий профессионализм спецслужб, крупные просчеты в области внешней и внутренней политики, игнорирование этнопсихологических закономерностей, истории, а также низкая правовая культура общества.

Чтобы понять причины массового терроризма, необходимо осознать две главные реалии. Во-первых, в современном сложном мире это наиболее эффективная форма боевых действий. Во-вторых, истинные цели организаторов террористических актов практически никогда не совпадают с "мнимыми" целями, стоящими перед конкретными исполнителями, и с теми "внешними" эффектами терактов, которые видит широкая общественность⁴.

Терроризм появляется, когда общество переживает глубокий кризис, в первую очередь - кризис идеологии и государственно-правовой системы. В таком обществе появляются различные оппозиционные группы: политические, социальные, национальные, религиозные, - для которых становится сомнительной законность существующей власти и всей ее системы управления. Если такие группы придут к выводу, что добиться своих целей законным путем нельзя, они могут попытаться достигнуть желаемого через насилие, т.е. терроризм. При этом моральным оправданием убийств оппозиция будет, разумеется, считать высокую важность и чистоту своих целей⁵.

Два обстоятельства сделали терроризм необычайно эффективным и "широко потребительным" оружием именно в XX-XXI веках.

Прежде всего, этому способствовал технологический рывок: невиданное ранее развитие высоких технологий и создание глобальных технологических систем и сетей (железные дороги, сеть авиалиний, электроэнергетика, ядерные технологии, компьютерные сети и т.д.). Западный мир сейчас полностью зависит от них. Еще полтора века назад на Земле просто не существовало таких объектов, разрушение которых могло бы парализовать жизнь в большой стране. А сегодня эти объекты имеются в огромном количестве⁶.

Взрыв одной электрической подстанции может повергнуть в полный хаос движение на железных дорогах или воздушное сообщение. Химическое отравление воздуха в метро (как показала секта "Аум-Синрике", осуществившая теракт с применением газов в токийском метрополитене⁷) способно не только повлечь десятки и тысячи человеческих жертв, но и вызвать в обществе полную панику. Заброс опас-

4 См.: Шестаков В. Террор - мировая война. - М.: "ОЛМА-ПРЕСС", 2003. - С. 7.

5 См.: Варчук Т.В. Криминология. - М.: "ИНФРА-М", 2002. - С. 207.

6 См.: Шестаков В. Террор - мировая война. - М.: "ОЛМА-ПРЕСС", 2003. - С. 10.

7 Утром 20 марта 1995 года, в час пик, пять вагонов на трех линиях токийского метрополитена были заражены при помощи маленьких пакетиков, в которых был газ зарин. Итог: 12 убитых и более 5000 раненых или тяжелобольных. Через несколько недель после акта терроризма секта "Аум-Синрике" ("Высшая Истина"), руководимая Секо Ассахара, взяла на себя ответственность за данный акт. Вскоре в нескольких километрах от горы Фудзи полицейские обнаружили мастерскую, где изготовлялся отравляющий газ зарин.

ной инфекции в один единственный водонакопитель способен возбудить эпидемию не только в одном городе, но и во многих странах мира, куда уехали заразившиеся... И рассылка безобидного лабораторного штамма сибирской язвы, не приспособленного для ведения бактериологической войны, покажется детской игрой в сравнении с боевыми образцами бактериологического оружия или компьютерными вирусами, уничтожающими системы автоматического контроля на атомных электростанциях.

Но дело не только в этом... "Терроризм силен не числом и умением, а ОБЩЕСТВЕННЫМ МНЕНИЕМ", - справедливо отмечает английский философ Ян Шрайбер⁸. "Терроризм вызывает сложный комплекс - ненависти, восхищения, отчаяния, надежды и страха. Это - кривое зеркало, но с мощным усилителем", - говорит он, под "усилителем" имея ввиду масс-медиа. Ведь действительно, сегодня акты терроризма приобретают глобальный характер благодаря работе средств массовой информации и прежде всего электронных СМИ. Они мгновенно разносят известия об актах терроризма (обычно по-разному искаженные) по всему миру. Из самого страшного явления они деляют шоу. Ведь кошмар рушащихся нью-йоркских небоскребов наблюдал по телевидению и в сети интернета весь мир, и поэтому весь мир без исключения был подвергнут террору. Человечество явно вступает в фазу нового переустройства жизни, и тут первую роль будет играть терроризм, как универсальный инструмент запугивания наций и сообществ. Конечно же, ни телевидение, ни интернет не виноваты в этом безумном торжестве террора. Они просто создают благоприятную среду для распространения информации об актах терроризма.

Механизм терроризма заложен в человеке очень глубоко, замаскирован пластами словесных обоснований. Чаще всего террористическим действиям дает толчок чувство безвыходности из той ситуации, в которой оказалось некое меньшинство, психологический дискомфорт, который побуждает его оценивать свое положение как драматическое⁹. При этом меньшинство может быть как национальным (например, баски, корсиканцы, ирландцы), так и объединяющимся по каким-то идеологическим убеждениям или религиозным мотивам. Но во всех случаях мотивация схожая: наш народ, наша культура, наш язык, наша вера на грани исчезновения, а поскольку наши доводы "никому не интересны", остается лишь один путь - насилие.

Для личности террориста характерно негативное мироощущение, которое возникает под воздействием ряда факторов. Для личности террориста характерна позиция "Я хороший - мир плохой", которая становится средством моральной самозащиты, позволяющей оправдать свои действия. При этом у террориста зарождается новая концеп-

⁸ С 1976 года Шрайбер работает в криминологическом центре в Гарварде.

⁹ См.: Васильев В.А. Юридическая психология. - 5-е изд., доп. и перераб. - СПб.: "Питер", 2005. - С. 380-381.

ция уверенности в своей правоте, которая сводит к минимуму возможности позитивного воздействия на террористическую группу и отдельного террориста. Эмоции, возникающие при этом у террориста, как правило, агрессивны и стеничны. На этой почве возникают деструктивные культы как система мировоззрения и мироощущения. В основе их детерминации лежат этнопсихологические противоречия, связанные с несовместимостью различных этносов. Ядро этих культов, как правило, составляют искренние фанатики, готовые идти на смерть ради своих убеждений¹⁰.

Независимо от того, какими мотивами руководствуются террористы, какие цели они ставят перед собой и какие идеи выдвигают, терроризм - это несомненное зло, угроза для общества в целом и для каждого отдельного человека. В современном мире терроризм несет человечеству как старые, так и новые опасности. В связи с этим весьма актуальной задачей сегодня является задача противодействия терроризму.

¹⁰ См. там же.



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԱՐԱՄ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿՈՂՄԻՅ 1998 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 5-ԻՆ
ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 470 ՀՈԳՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

26 սեպտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, մասնակցությամբ՝ դիմող՝ քաղ. Ա. Մարտիրոսյանի, նրա լիազոր ներկայացուցիչ Է. Խաչիկյանի եւ պատասխանող կողմի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի օրենսդրության վերլուծության եւ զարգացման վարչության պետ Ա. Խաչատրյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի, 101 հոդվածի 6 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25 եւ 69 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Արամ Մարտիրոսյանի դիմումի հիման վրա՝ Ազգային ժողովի կողմից 1998 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Արամ Մարտիրոսյանի դիմումն է սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործի նյութերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց.**

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998թ. մայիսի 5-ին: Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից այն ստորագրվել է 1998թ. հուլիսի 28-ին եւ, «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, ուժի մեջ է մտել 1999թ. հունվարի 1-ից:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածը բաղկացած է 5 կետից եւ սահմանում է.

«1. Առուվաճառքի պայմանագրով կողմերից մեկը (վաճառողը) պարտավորվում է մյուս կողմին (գնորդին) որպես սեփականություն հանձնել (գույք) ապրանք, իսկ գնորդը պարտավորվում է ընդունել այդ ապրանքը եւ դրա համար վճարել որոշակի գումար (գինը):

2. Սույն պարագրաֆով նախատեսված դրույթները կիրառվում են արժեթղթերի եւ արժութային արժեքների առուվաճառքի նկատմամբ, եթե դրանց առուվաճառքի համար հատուկ կանոններ սահմանված չեն օրենքով:

3. Սույն օրենսգրքով կամ այլ օրենքով նախատեսված դեպքերում առանձին տեսակների ապրանքներ գնելու ու վաճառելու առանձնահատկությունները սահմանվում են օրենքներով եւ այլ իրավական ակտերով:

4. Սույն պարագրաֆում նախատեսված դրույթները կիրառվում են գույքային իրավունքների վաճառքի նկատմամբ, եթե այլ բան չի բխում այդ իրավունքների բովանդակությունից կամ բնույթից:

5. Սույն պարագրաֆում նախատեսված դրույթները կիրառվում են առուվաճառքի պայմանագրի առանձին տեսակների (մանրածախ առուվաճառք, ապրանքների մատակարարում, ապրանքների մատակարարում պետական կարիքների համար, էներգամատակարարում, անշարժ գույքի վաճառք) նկատմամբ, եթե այլ բան նախատեսված չէ պայմանագրի այդ տեսակների նկատմամբ սույն օրենսգրքի կանոններով»:

2. Ըստ գործում առկա դատական ակտերի՝ Երեւան քաղաքի բնակիչ Ա. Մարտիրոսյանը 2003թ. հունվարին չգրանցված ամուսնական հարաբերությունների մեջ է մտել Մ. Վելյանի հետ, համատեղ կյանքի ընթացքում երեխա չեն ունեցել: Ընտանեկան հարաբերություններն ամրապնդելու նպատակով Մ. Վելյանի մայրը՝ Լ. Ալեքսանյանը, որոշել է դատերը որպես օժիտ նվիրել ԳԱԶ-31029 մակնիշի ավտոմեքենա: Այդ կապակցությամբ նա 2800 ԱՄՆ դոլար գումարով Բ. եւ Ն. Գրիգորյաններից գնել է վերոհիշյալ ավտոմեքենան եւ, որպեսզի իրենց ընտանիքին մշտապես օգնություն ցույց տվող հարազատները չիմանան այդ մասին եւ ինքը չզրկվի նրանց օգնությունից, շինծու գործարքով որպես ավտոմեքենայի գնորդ է ներկայացրել Ա. Մարտիրոսյանին: Հետագայում Ա. Մարտիրոսյանը լքել է կնոջը եւ իր հետ տարել ավտոմեքենան, ուստի Լ. Ալեքսանյանը դիմել է Շենգավիթ համայնքի առաջին ատյանի դատարան՝ խնդրելով անվավեր ճանաչել Ա. Մարտիրոսյանի եւ Բ. ու Ն. Գրիգորյանների միջեւ 16.06.2003թ. կնքված ավտոմեքենայի առուվաճառքի գործարքը, քանի որ ավտոմեքենայի իրական գնորդը եղել է ինքը:

Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Ա. Մարտիրոսյանը խնդրել է բռնագանձել Լ. Ալեքսանյանից 231.000 ՀՀ դրամ՝ պատճառաբանելով, որ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱՂՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

վիճելի ավտոմեքենայով աշխատել է «Երվանդ Թագվորյան» ՍՊԸ-ում որպես վարորդ, սակայն ավտոմեքենան արգելանքի վերցնելու հետեւանքով դադարեցվել է աշխատանքային պայմանագիրը, որի արդյունքում ինքը կրել է նյութական վնաս՝ վերը նշված գումարի չափով:

Շենգավիթ համայնքի առաջին ատյանի դատարանի 28.06.05 թ. վճռով հայցը բավարարվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ մերժվել:

ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 14.11.05 թ. վճռով հայցը բավարարվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ մերժվել:

Դիմելով ՀՀ վճռաբեկ դատարան՝ Ա. Մարտիրոսյանը խնդրել է բեկանել ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 14.11.05թ. վճիռը եւ գործն ուղարկել նույն դատարան՝ այլ կազմով նոր քննության: ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական եւ տնտեսական գործերով պալատը որոշել է ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 14.11.05թ. վճիռը թողնել անփոփոխ, իսկ վճռաբեկ բողոքը՝ առանց բավարարման:

3. Քաղաքացի Ա. Մարտիրոսյանը 25.07.06թ. դիմել է ՀՀ սահմանադրական դատարան՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածի՝ ՀՀ Սահմանադրության 3 հոդվածին, 8 հոդվածի 1-ին մասին եւ 31 հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխանության հարցը որոշելու համար:

ՀՀ սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումում, ըստ էության, վիճարկվում են քաղաքացու նկատմամբ կիրառված՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածի 1-ին կետի դրույթները:

Ըստ դիմողի՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածի 1-ին կետը չի ապահովում ՀՀ Սահմանադրության 3 հոդվածի պահանջները, իրավական որոշակիության բացակայության պայմաններում չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 8 հոդվածի 1-ին մասի եւ 31 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթներին:

Դիմողը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածին դատարանների կողմից տրվել է կամայական մեկնաբանություն, այն է՝ իբր մեքենայի համար պայմանագրով նախատեսված գումարն իր կողմից չի վճարվել:

Իր դիրքորոշումը հիմնավորելու համար դիմողը վկայակոչում է նաեւ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2006թ. ապրիլի 18-ի թիվ 630 որոշման 11-րդ կետի 6-րդ պարբերությունում տրված՝ սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ որեւէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության սկզբունքին:

Դիմողը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածի դրույթները, որոնք նախատեսում են պայմանագրի առարկան փոխանցելու, պայմանագրով նախատեսված գումարը վճարելու դեպքերը, չեն կարող ՀՀ Սահմանադրության 31 հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով դիտարկվել որպես օրենք, ուստի հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 3 հոդվածին, 8 հոդվածի 1-ին մասին եւ 31 հոդվածի 2-րդ մասին:

4. Պատասխանողը գտնում է, որ դիմողի փաստարկները հիմնավոր չեն, եւ դիմումը ենթակա է մերժման՝ հետեւյալ նկատառումներով.

Առուվաճառքի պայմանագիրը երկկողմ հատուցելի պայմանագիր է, որի շրջանակներում պայմանագրի կողմերը պարտավոր էին կատարել համապատասխանաբար երկու գործողություն՝ գույքի հանձնում եւ դրա դիմաց վճարում: Միայն դրանց ավարտից հետո խոսք կարող է լինել գնորդի մոտ սեփականության իրավունքի ծագման եւ ՀՀ Սահմանադրության 8 հոդվածի 1-ին մասի իմաստով պետության կողմից դրա ճանաչման ու պաշտպանման, ինչպես նաեւ 3 հոդվածով սահմանված մարդու իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության մասին:

Մինչդեռ, ինչպես երեւում է գործի նյութերից, վաճառողի հետ առուվաճառքի մասին բանակցությունները վարվել են եւ գումարը վճարվել է ոչ դիմողի կողմից:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ Սահմանադրության 31 հոդվածի 2-րդ մասին, ապա, ըստ պատասխանողի՝ այստեղ կիրառվել են ոչ թե սեփականության իրավունքից զրկման ինստիտուտը, այլ՝ շինծու գործարքի կանոնները, այսինքն՝ դատական կարգով ապացուցվել է, որ դիմողը վիճարկվող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք չի բերել:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է առուվաճառքի պայմանագրի հասկացությունը եւ կողմերի հիմնական պարտականությունները, սակայն դրանց կատարման պայմաններն առավել մանրամասնորեն կարգավորված են 470 հոդվածի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի այլ հոդվածներով (օրինակ՝ 472-474 հոդվածները մվիրված են պայմանագրի առարկան փոխանցելուն, 501-505 հոդվածները կարգավորում են պայմանագրով նախատեսված գումարը վճարելու հետ կապված հարաբերությունները եւ այլն): Մասնավորապես, 501 հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «Գնորդը պարտավոր է ապրանքի համար վճարել առուվաճառքի պայմանագրով նախատեսված գինը ...», իսկ համաձայն 502 հոդվածի՝ «Գնորդը պարտավոր է վճարել ապրանքի համար այն վաճառողից ստանալուց անմիջապես առաջ կամ հետո, եթե այլ բան նախատեսված չէ սույն օրենսգրքով, այլ օրենքներով, իրավական ակտերով կամ առուվաճառքի պայմանագրով եւ չի բխում պարտավորության էությունից»: Ուստի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածի դրույթներն անհրաժեշտ է մեկնաբանել դրանց հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ հոդվածների համադրությամբ: Այս պարագայում, վիճարկվող հոդվածի 1-ին կետի դրույթները հստակ իրավական բովանդակություն են ստանում՝ սահմանելով առուվաճառքի պայմանագրի առարկան եւ կողմերի իրավական վիճակը:

Այս համատեքստում հստակ է նաեւ «գնորդ» հասկացության իրավական բովանդակությունը: Օրենսգրքի 470 հոդվածի 1-ին կետի դրույթների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ օրենսդիրն այդ իմաստով գնորդ է համարում քաղաքացիական իրավունքի այն սուբյեկտին, որը միաժամանակ ապահովում է հետևյալ պայմանները.

ա) առուվաճառքի պայմանագրում նշված է որպես գնորդ.

բ) պարտավորվում է ընդունել պայմանագրով նախատեսված գույքը,
գ) պարտավորվում է վճարել պայմանագրով նախատեսված գույքի հա-
մար:

Գնորդի նման պարտականությունը սահմանված է նաեւ օրենսգրքի
500-502 հոդվածներով:

Միաժամանակ, 1980թ. ապրիլի 11-ին Վիեննայում ստորագրված՝
«Ապրանքների միջազգային առուվաճառքի պայմանագրերի մասին»
ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի (Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է
2005թ. դեկտեմբերի 8-ին) 53 հոդվածի համաձայն՝ «Գնորդը պարտավոր
է վճարել ապրանքի գինը եւ ընդունել ապրանքը...», իսկ 54 հոդվածի հա-
մաձայն՝ «Գինը վճարելու գնորդի պարտավորությունը ներառում է այն-
պիսի միջոցների ձեռնարկումը եւ այնպիսի ձեւականությունների պահ-
պանումը, որոնք կարող են պահանջվել, պայմանագրի կամ օրենքների ու
ցուցումների համաձայն, վճարման իրականացումը հնարավոր դարձնե-
լու համար»:

6. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքա-
ցիական օրենսգրքի 470 հոդվածի դրույթներին համապատասխան իրա-
կանացված գործարքի արդյունքում «գնորդը» օրինական կարգով կարող
է սեփականության իրավունք ձեռք բերել, եւ տվյալ պարագայում
օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածի եւ Սահմանադրության 3, 8 եւ 31 հոդված-
ների դրույթների միջեւ որեւէ հակասություն չի կարող առաջանալ: Քննու-
թյան առարկա գործի նյութերի ուսումնասիրությունից, սակայն, բխում է,
որ ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից դիմողի՝ սեփակա-
նության իրավունքի ձեռքբերման գործարքն է ճանաչվել շինծու եւ անվա-
վեր: Այս հանգամանքները, ինչպես նաև դիմումատուի այն պնդումը, հա-
մաձայն որի՝ ինքն է վճարել վիճելի ավտոմեքենայի գինը, այլ ոչ թե
Լ. Ալեքսանյանը, ընդհանուր իրավասության դատարանների իրավագո-
րության խնդիր են եւ դուրս են սահմանադրական դատարանում գործի քն-
նության առարկայի շրջանակներից:

7. ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական
օրենսգրքի 470 հոդվածի 1-ին կետի դրույթները ձեւակերպված են հստակ,
որեւէ իրավական անորոշություն չեն առաջացնում եւ միջազգային իրա-
վունքի սկզբունքներին ու նորմերին, ինչպես նաեւ ՀՀ սահմանադրական
դատարանի 2006թ. ապրիլի 18-ի թիվ 630 որոշմամբ արտահայտված դիր-
քորոշմանը համահունչ ապահովում են ՀՀ Սահմանադրության 8 հոդվածի
1-ին մասի դրույթների իրացումը, սահմանելով օրինական կարգով սեփա-
կանության իրավունքի ձեռքբերման հիմքերից մեկի՝ առուվաճառքի պայ-
մանագրի բովանդակությունը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաս-
տանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102
հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հան-
րապետության օրենքի 63, 64 եւ 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրա-
պետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 470 հոդվածը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3 հոդվածին, 8 հոդվածի 1-ին մասին եւ 31 հոդվածի 2-րդ մասին:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
26 սեպտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳՈ-648



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂ. Մ. ՔՈՉԱՐՅԱՆԻ ԵՎ ՔԱՂ. Հ. ԴԱՎԹՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄՆԵՐԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹՅԱՆ ՔԱՐՏԵՐԻ ՄԱՍԻՆ»
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 11 ՀՈԳՎԱԾԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

4 հոկտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ.Նազարյանի, Ռ. Պապայանի (գեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ դիմող քաղաքացիներ Մ. Քոչարյանի եւ Հ. Դավթյանի, դիմողների ներկայացուցիչներ Գ. Մանուկյանի եւ Ա. Պապիկյանի, պատասխանող՝ ՀՀ Ազգային ժողովի ներկայացուցիչ՝ Ազգային ժողովի պետական-իրավական հարցերի մշտական հանձնաժողովի նախագահ Ռ. Պետրոսյանի, գործով հրավիրվածներ՝ Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարար Ա. Վարդանյանի, Հայաստանի Հանրապետության սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի նախագահ Վ. Խաչիկյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1 կետի, 101 հոդվածի 6 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25 եւ 69 հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղ. Մ. Քոչարյանի եւ քաղ. Հ. Դավթյանի դիմումների հիման վրա՝ «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 11 հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ են հանդիսացել քաղաքացիներ Մանուշակ Բուչարյանի եւ Հրանուշ Դավթյանի դիմումները սահմանադրական դատարան, որոնց հիման վրա սահմանադրական դատարանի որոշմամբ գործերը միավորվել են եւ քննվել դատարանի նույն նիստում:

Լսելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, կողմերի եւ վկայի բացատրությունները, հրավիրվածների պարզաբանումները, հետազոտելով «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է 2003թ. սեպտեմբերի 24-ին, ստորագրվել է ՀՀ Նախագահի կողմից 2003թ. հոկտեմբերի 8-ին: Վիճարկվող 11-րդ հոդվածը, համաձայն նշված օրենքի անցումային դրույթների (հ. 17), ուժի մեջ է մտել 2004թ. հուլիսի 1-ից: Օրենքի 11 հոդվածը սահմանում է.

«1. Սոցիալական քարտի համարը կիրառվում է քաղաքացիների անհատական տվյալները մշակելիս՝

1) քաղաքացուն աշխատավարձ եւ դրան հավասարեցված եկամուտ վճարելու, սոցիալական ապահովության եւ ապահովագրության պետական ու ոչ պետական ծրագրերով նախատեսված կենսաթոշակ, նպաստ, հատուցում նշանակելու եւ վճարելու ժամանակ.

2) հարկեր, տուրքեր, պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարներ, ինչպես նաեւ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու ժամանակ.

3) կազմակերպությունների կողմից այն տեղեկատվական բազաները վարելու ժամանակ, որտեղից սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերով նախատեսված գործառնություններն իրականացնելու համար օրենքով սահմանված դեպքերում տեղեկատվություն է տրամադրվում պետական կառավարման մարմիններին.

4) քաղաքացու կողմից բանկային հաշիվ բացելու ժամանակ.

5) պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պետական եւ համայնքային ենթակայության կազմակերպությունների թղթային ու ինքնաշխատ տեղեկատվական բազաները վարելու ժամանակ:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված գործառնությունների հաշվառման ու հաշվետվական փաստաթղթերը՝ սոցիալական քարտ չունեցող անձանց մասով, համարվում են անվավեր, եթե դրանցում նշված չեն սոցիալական քարտերի համարները:

3. Սոցիալական քարտի եւ սոցիալական քարտի համարի կիրառման կանոնները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը»:

2006թ. մայիսի 23-ին ՀՀ Ազգային ժողովն օրենք է ընդունել ««Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն եւ լրացումներ կատարելու մասին», որի հոդված 2-ով «Սոցիալական քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածը լրացվել է հետեւյալ բովանդակությամբ 4-րդ մասով. «4. Սոցիալական

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

քարտը հոգեւոր խնդիրներին չի առնչվում եւ մարդու խղճի ու կրոնական համոզմունքների դեմ չի կարող օգտագործվել»:

II. Սահմանադրական դատարան դիմող քաղաքացիները կենսաթոշակառու են, չեն ստացել սոցիալական քարտ, քանի որ գտնում են, որ սոցիալական քարտ ստանալը հակասում է իրենց կրոնական համոզմունքներին: Սոցիալական քարտ չունենալու պատճառով ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի Շենգավիթի տարածքային կենտրոնի կողմից կատարվել է նրանց կենսաթոշակի վճարումը: Դիմողները քաղաքացիական հայց են ներկայացրել դատարան՝ իրենց կենսաթոշակի վճարումն ապահովելու համար: Նրանց հայցը 12.01.2006թ. Երեւան քաղաքի Շենգավիթի առաջին ատյանի դատարանը բավարարել է: 2006թ. մարտի 22-ին ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանը վճռել է «Մ. Քոչարյանի եւ Հ. Դավթյանի հայցն ընդդեմ ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի Շենգավիթի տարածքային կենտրոնի՝ կենսաթոշակի վճարման պահանջի մասին, մերժել»: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը 2006թ. մայիսի 19-ին որոշել է ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 22.03.2006թ. վճիռը թողնել անփոփոխ: Վերաքննիչ եւ վճռաբեկ դատարանները, մասնավորապես, իրենց մոտեցումները հիմնավորելիս հիմք են ընդունել «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի պահանջները:

Ըստ դիմողների՝ օրենքի 11 հոդվածը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 3 հոդվածին, 5 հոդվածի 2-րդ մասին, 6 հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերին, քանի որ խախտում է դրանցում ամրագրված սահմանադրական կարգի հիմունքները, ինչպես նաեւ Սահմանադրության 26 հոդվածի 1-ին մասին, 27 հոդվածի 1-ին մասին, 37 եւ 42 հոդվածներին, քանի որ խախտում է դրանցում ամրագրված իրավունքները:

Վիճարկելով օրենքի 11 հոդվածի սահմանադրականության հարցը, իրականում դիմող կողմն իր եզրափակիչ խոսքում առաջ քաշեց օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ եւ 4-րդ մասերի սահմանադրականության խնդիրը: Ընդ որում, օրենքի 11 հոդվածի 4-րդ մասի դրույթները դիմողների նկատմամբ չեն կիրառվել ընդհանուր իրավասության դատարանների վերջնական դատական ակտով, քանի որ այդ նորմը լրացվել է վերջնական դատական ակտն ընդունելուց հետո:

III. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ սոցիալական ապահովության քարտերի համակարգի նպատակը ոչ թե մարդու խղճին եւ կրոնական համոզմունքներին «դեմ գնալն է», այլ մարդու նույնականացումը, նրան վերաբերող տվյալները մեկ տեղում կենտրոնացնելը՝ նպատակ, որը, իր կարծիքով, չի կարող դիտվել հակասահմանադրական: Հերքելով օրենքի 11 հոդվածի առնչությունը Սահմանադրության 3, 5, 6, 27 եւ 42 հոդվածների հետ, պատասխանող կողմը գտնում է, որ այն առնչվում է Սահմանադրության 26 հոդվածին, որով ամրագրվում է մտքի, խղճի եւ կրոնի ազատությունը, 31 հոդվածին, որով պաշտպանվում է սեփականության իրավունքը

եւ 37 հոդվածին, որն ամրագրում է սոցիալական ապահովության իրավունքը՝ այն կախման մեջ չդնելով սոցիալական քարտից կամ որեւէ այլ փաստաթղթից: Ըստ պատասխանողի՝ այն հանգամանքը, որ կրոնական համոզմունքների պատճառով սոցիալական քարտ չստացած քաղաքացիները չեն ստանում աշխատավարձ, կենսաթոշակ եւ նպաստ, հուշում է, որ օրենքում առկա է սահմանադրականության խնդիր: Ավելին, ըստ պատասխանող կողմի ներկայացուցչի՝ իրենք նույնպես հանգել են այն եզրակացությանը, որ օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասը եւ 4-րդ մասը հակասում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 26, 31 եւ 37 հոդվածներին, քանի որ ոտնահարվել են մարդկանց սահմանադրական իրավունքները, սոցիալական քարտերի համակարգի արմատավորման խնդիրը չի կարող լուծվել հարկադրանքի միջոցով: Պատասխանող կողմը փաստեց նաեւ, որ օրենքում կան որոշ ներքին հակասություններ:

IV. Գործում առկա նյութերի վերլուծությունը վկայում է, որ սոցիալական ապահովության քարտ չստանալու համար տարբեր քաղաքացիներ ազատվել են աշխատանքից, նրանց չեն վճարվել նպաստ, աշխատավարձ, միանվագ դրամական օգնություն, գրկվել են ԽՍՀՄ խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում իրենց ավանդների դիմաց փոխհատուցում ստանալու իրավունքից, արգելափակվել է նրանց կողմից բանկային գործարքների կատարումը: Իսկ 2006թ. սեպտեմբերի 1-ի դրությամբ, համաձայն ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի տվյալների, միայն հիմնադրամի համակարգում հաշվառված 530246 կենսաթոշակառուներից կասեցվել է 1317-ին կենսաթոշակի վճարումը՝ սոցիալական քարտ չունենալու պատճառով:

V. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69 հոդվածի 11-րդ մասի եւ 68 հոդվածի 7-րդ մասի պահանջներից ելնելով՝ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ համարեց քննության առնել «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի սահմանադրականությունը՝ Սահմանադրության «Սահմանադրական կարգի հիմունքները» գլխում ամրագրված հիմնարար սկզբունքների, ինչպես նաեւ այնպիսի սահմանադրական իրավունքների երաշխավորման համատեքստում, որպիսիք են սեփականության (հհ. 8, 31), աշխատանքի եւ վարձատրման (հ. 32, մասեր 1-ին եւ 2-րդ), սոցիալական ապահովության (հ. 37), օրենքով չսահմանված պարտականությունից ազատ լինելու (հ. 42) իրավունքները: Դրանք այն իրավունքներն են, որոնց առնչվում է քննության առարկա խնդիրը, եւ որոնք չեն կարող սահմանափակվել ոչ տվյալ հոդվածով եւ ոչ էլ Սահմանադրության 43 հոդվածով նախատեսված հիմքերով: Սահմանադրության 44 հոդվածը թույլ է տալիս թվարկված իրավունքների (բացի Սահմանադրության 42 հոդվածում ամրագրվածից) սահմանափակումը միայն ժամանակավորապես՝ ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ՝ «արտակարգ իրավիճակներում պարտավորություններից շեղվելու վերաբերյալ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում»:

Միաժամանակ, այն հանգամանքը, որ օրենքի կիրառման ընթացքում դիմող քաղաքացիների խնդիրն առաջացել է իրենց կրոնական համոզմունքների հետեւանքով, անհրաժեշտ է դարձնում դիտարկել օրենքի վիճարկվող նորմերի առնչությունները Սահմանադրության 14.1. հոդվածի (խտրականության արգելք՝ նաեւ հայացքների ու կրոնի հիմքով), 26 հոդվածի (մտքի, խղճի եւ կրոնի ազատություն), 27 հոդվածի (համոզմունքը փոխելու հարկադրանքի արգելք) նորմերի հետ:

VI. Պարզելու համար, թե որքանով է օրենքի վիճարկվող հոդվածն ապահովում մարդու եւ քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված հիշյալ իրավունքները, անհրաժեշտ է դիտարկել օրենքի իրավակարգավորման առարկան՝ իր ամբողջության մեջ: Տվյալ օրենքով Հայաստանի Հանրապետությունում ստեղծվում է տեղեկատվական համակարգերում անհատական տվյալների մշակման ընթացքում քաղաքացու նույնականացման նոր համակարգ: Նպատակ է դրվում օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կանոնակարգել ու բարելավել տեղեկատվության փոխանակման գործընթացները, ապահովել քաղաքացու անհատական տվյալների գաղտնիությունը: Գլխավոր խնդիրը տվյալ պարագայում այն է, թե որքանով է օրենքում հաշվի առնված, մի կողմից՝ պետության ու հանրային շահերի, մյուս կողմից՝ մարդու եւ քաղաքացու իրավունքների եւ օրինական շահերի հավասարակշռությունը՝ չստեղծելով իրավական անհատություն կամ օրենսդրական ներքին հակասություններ:

Գործի քննությունը նախ վկայեց, որ օրենքը զերծ չէ որոշ ներքին հակասություններից, որոնց առկայությունը հավաստեց նաեւ պատասխանող կողմը: Վեճի առարկայի տեսանկյունից էական է «իրավունք» եւ «պարտականություն» հասկացությունների ներքին շփոթի բացառումը, որն առկա է օրենքի 11 հոդվածի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված 13 հոդվածում: Վերջինիս 1-ին մասում նշված է, որ «քաղաքացին **իրավունք ունի՝** 1) ստանալ սոցիալական քարտ», իսկ 2-րդ մասի 2-րդ կետում՝ որ «քաղաքացին **պարտավոր է** [...] իր սոցիալական քարտը ներկայացնել այն մարմիններին, որոնց դա անհրաժեշտ է սույն օրենքի 11-րդ հոդվածի պահանջները կատարելու համար»: Օրենքի 11 հոդվածի 1-ին մասում թվարկվում են ոլորտները, որոնցում օգտագործվելու են քարտերը: 13 հոդվածի 1-ին մասի համատեքստում դա նշանակում է, որ նշված ոլորտներում քարտն օգտագործվելու է միայն այն քաղաքացիների մասով, որոնք օգտվել են սույն օրենքով իրենց ընձեռված իրավունքից եւ ստացել են սոցիալական քարտ: Մինչդեռ նույն 11 հոդվածի 2-րդ մասի ուժով քարտի կիրառումը 1-ին մասով թվարկված ոլորտներում դառնում է համընդհանուր պարտադրանք, անկախ նրանից՝ օգտվել է քաղաքացին 1-ին մասով սահմանված իր իրավունքից, թե՛ ոչ:

Երկրորդ՝ իրավակիրառական պրակտիկայի կողմից օրենքի 11 հոդվածի դրույթներին տրված մեկնաբանություններով հանդերձ, հակասություն է առաջացել «Սոցիալական քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասի եւ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 60 հոդ-

վածի միջեւ, քանի որ վերջինս սպառիչ սահմանել է կենսաթոշակի վճարումը կասեցնելու միայն երկու հիմք՝ «կենսաթոշակառուի կողմից վեց ամիս անընդմեջ անձամբ կենսաթոշակ չստանալու դեպքում» եւ «հաշմանդամության ժամկետը լրանալու դեպքում»: Ընդ որում, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքն ավելի վաղ է ուժի մեջ մտել (10.04.2003թ.): «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի (ուժի մեջ է մտել 31.05.2002թ.) 24 հոդվածի 3-րդ մասի պահանջն է, որ «Միեւնույն մարմնի ընդունած հավասար իրավաբանական ուժ ունեցող իրավական ակտերի միջեւ հակասությունների դեպքում գործում են ավելի վաղ ուժի մեջ մտած իրավական ակտի նորմերը»: Միաժամանակ, նույն հոդվածի 7-րդ մասով նախատեսված է, որ «Հավասար իրավաբանական ուժ ունեցող նորմատիվ իրավական ակտերի կամ նույն իրավական ակտի տարբեր մասերի միջեւ հակասության դեպքում պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինները ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց հետ հարաբերություններում պետք է կիրառեն ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց համար նախընտրելի նորմատիվ իրավական ակտը կամ դրա մասը»: Մինչդեռ իրավակիրառական, այդ թվում՝ դատական, պրակտիկական անտեսել է այս նորմերի պահանջները:

VII. 1. Սոցիալական քարտի առկայությունը դարձնելով պարտադիր պայման օրենքի 11 հոդվածում թվարկված բոլոր գործառույթներում, ներառյալ կենսապահովման այնպիսի միջոցներ, որպիսիք են աշխատավարձը, կենսաթոշակը, նպաստը, հատուցումը, դրամական փոխանցման ստացումը, օրենքը մի շարք քաղաքացիների դրել է երկրնորանքի առջեւ. կամ զրկվել իրենց սոցիալական իրավունքների իրականացումից, կամ համոզմունք ունենալու եւ դրան հավատարիմ մնալու իրավունքից: Երկու դեպքում էլ դա առնչվում է մարդու արժանապատվությանը:

Վավերացնելով Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը՝ Հայաստանի Հանրապետությունը ճանաչել է դրա Նախաբանի այն հիմնարար դրույթը, ըստ որի՝ «մարդու իրավունքները բխում են մարդկային անհատին ներհատուկ արժանապատվությունից»: Սահմանադրության 3 հոդվածի 1-ին մասում նշված է. «Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները եւ ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են»: «Բարձրագույն արժեք» հասկացությունն այստեղ վերացական չէ եւ ունի որոշակի իրավական բովանդակություն: «Բարձրագույն արժեք» նշանակում է, որ որեւէ այլ արժեք, այդ թվում ե՛ւ պետական, ե՛ւ հանրային խնդիրների լուծմանը կոչված որեւէ համակարգ, չի կարող ավելի բարձր դասվել: Սրանից էլ բխում է Սահմանադրության նույն հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված նորմը. «Պետությունը սահմանափակված է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներով եւ ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»: Հետեւաբար, քննության առարկա օրենքի 11-րդ հոդվածից բխող իրավիճակը, որով քաղաքացիների որոշ կատեգորիաներ զրկվում են Սահմանադրությամբ չսահմանափակվող ճանաչված իրենց առանձին հիմնարար իրավունքներ:

րի իրականացման հնարավորությունից, չի ապահովում արդարացի հավասարակշռություն հանրության ընդհանուր շահի եւ անձի հիմնարար իրավունքների պաշտպանության պահանջների միջեւ եւ չի բխում Սահմանադրության 3 հոդվածի պահանջներից:

2. Օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասով սոցիալական քարտի բացակայությունը հիմք է դառնում, մասնավորապես, սահմանափակելու Սահմանադրության 37 հոդվածով ամրագրված սոցիալական ապահովության իրավունքի, ինչպես նաեւ Սահմանադրության 32 հոդվածի 2-րդ մասով ամրագրված՝ աշխատանքի վարձատրության իրավունքի իրականացումը: Կենսաթոշակը, ինչպես նաեւ աշխատավարձը՝ քաղաքացու վաստակած միջոցներ են եւ նրա սեփականությունը: Մասնավորապես, դիմողները կենսաթոշակի են անցել 1991 եւ 1994 թվականներին եւ մինչեւ 2005թ. հունվար ստացել են իրենց կենսաթոշակը, որից հետո դրանց վճարումը կասեցվել է:

Կենսաթոշակի վճարումը գործնականում սեփականությունը սեփականատիրոջը փոխանցելու միջոց է: Կենսաթոշակը սոցիալական ապահովության միջոց լինելով հանդերձ, սեփականության ձեւ է՝ նաեւ ըստ Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի (տես՝ Բուրդովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործը): Հետեւաբար, անհրաժեշտություն է ծագում դիտարկել օրենքի վիճարկվող դրույթները նաեւ Սահմանադրության 8 եւ 31 հոդվածների պահանջներից ելնելով, որոնցից առաջինը հռչակում է սեփականության իրավունքի ճանաչումն ու պաշտպանությունը, իսկ երկրորդն ամրագրում է. «Ոչ ոքի չի կարելի գրկել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով՝ օրենքով նախատեսված դեպքերի»: ՀՀ օրենքներում չկա որեւէ նորմ, որով նախատեսված լինի սոցիալական քարտերի բացակայությունը որպես սեփականությունից գրկելու հիմք: Մասնավորապես, այն բացակայում է «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 60 հոդվածի 1-ին մասում, որտեղ, ինչպես նշվեց, սահմանվում են կենսաթոշակ վճարելը կասեցնելու հիմքերը, ինչպես նաեւ 2-րդ մասում, որը վերաբերում է կենսաթոշակի վճարումը դադարեցնելու հիմքերին:

Բացի դրանից, «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» օրենքով սահմանելով սոցիալական քարտի պարտադիր լինելը՝ հատուցում նշանակելու եւ վճարելու ժամանակ, օրենքը հնարավորություն է ստեղծում, օրինակ, հասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականությունն օտարելիս խուսափել քաղաքացուն փոխհատուցման վճարումից, որը, ըստ Սահմանադրության 31 հոդվածի՝ պարտադիր է եւ պետք է լինի «նախնական եւ համարժեք»: Հետեւաբար, «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի դրույթները վեճի առարկայի շրջանակներում չեն ապահովում Սահմանադրության 8 եւ 31 հոդվածների պահանջների իրագործումը:

3. Ըստ դիմողների՝ օրենքի 11 հոդվածը հակասում է նաեւ Սահմանադրության 42 հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերի պահանջներին: Սահմանադրության այս հոդվածի 1-ին մասը շեշտում է Սահմանադրությամբ չարձանագրված այլ իրավունքների առկայությունը: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենքի վիճարկվող հոդվածը որեւէ առնչություն

չունի Սահմանադրության 42 հոդվածի 1-ին մասի հետ, բայց անմիջակա-
նորեն առնչվում է 2-րդ մասին, որն արգելում է քաղաքացուն վերագրել
օրենքով չնախատեսված որևէ պարտականություն:

Սահմանադրության 42 հոդվածի հետ օրենքը համադրելիս՝ կարելու-
վում է նաև այդ հոդվածի 3-րդ մասը, ըստ որի՝ «Անձի իրավական վիճա-
կը վատթարացնող օրենքները եւ այլ իրավական ակտերը հետադարձ ուժ
չունեն»: Կատարված աշխատանքի վարձատրությունից զրկելը, նախկի-
նում սոցիալական ապահովության պարտադիր վճարների կատարումով
վաստակած կենսաթոշակի վճարման կասեցումը, ինչպես նաև մինչ օրեն-
քի ընդունումը կայացած աշխատանքային պայմանագրերով չնախատես-
ված նոր պայման ավելացնելու պարտադրանքը նշանակում է՝ հակառակ
սահմանադրական այս պահանջին, հետադարձ ուժ տալ օրենքին: Օրեն-
քի հետադարձ գործողությունն առավել ցայտուն է այն բազմաթիվ դեպքե-
րում, երբ աշխատավարձի կամ թոշակի վճարումների ուշացման հետե-
անքով քաղաքացին զրկվել է օրենքի ուժի մեջ մտնելուն նախորդող տար-
վա կենսաթոշակից կամ աշխատավարձից:

4. Նկատի ունենալով, որ օրենքի 11 հոդվածի հատկապես 2-րդ մասի
գործողության հետեւանքով նյութական դժվարին վիճակում հայտնված-
ների զգալի մասը թոշակառուներ են, այդ նորմերը խոչընդոտում են Սահ-
մանադրության 48 հոդվածի 12-րդ կետի պահանջի կատարումը, որով սո-
ցիալական պետության հիմնական խնդիրներից է հռչակվել տարեց մարդ-
կանց արժանապատիվ կենսամակարդակի ապահովումը:

VIII. Քանի որ օրենքի 11 հոդվածն անդրադառնում է նաև նպաստի
ինստիտուտին, որի ձևերից մեկն է երեխայի համար նախատեսված
նպաստը, իսկ օրենքի 7 հոդվածը նախատեսում է սոցիալական քարտի
անհրաժեշտությունը նաև այս դեպքում, 11 հոդվածի հետ համակարգա-
յին կապի մեջ պետք է դիտել նաև օրենքի 7 հոդվածը: Այստեղ թվարկվում
են տվյալներն ու փաստաթղթերը, որոնք ներկայացվելու են քարտ ստա-
նալու համար: Ի թիվս դրանց, 7 հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը նախատե-
սում է ծննդյան վկայականներ՝ 16 տարին չլրացած քաղաքացիների հա-
մար: Երեխան ո՛չ աշխատանքային հարաբերությունների սուբյեկտ է (հա-
մենայնդեպս, մինչև որոշակի տարիքը), ո՛չ թոշակառու, ո՛չ հարկատու:
Օրենքի այս դրույթի եւ 11 հոդվածի 2-րդ մասի ուժով, ծնողի համոզմունքի
հետեւանքով իրեն հասանելիք նպաստից զրկվում է երեխան:

Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան, որին մասնակից է նաև
Հայաստանի Հանրապետությունը, 3 հոդվածում նշում է. «1. Երեխաների
նկատմամբ բոլոր գործողություններում, անկախ այն բանից, թե դրանք
ձեռնարկվում են սոցիալական ապահովության հարցերով զբաղվող պե-
տական կամ մասնավոր հիմնարկների, դատարանների, վարչական կամ
օրենսդրական մարմինների կողմից, առաջնահերթ ուշադրություն է դարձ-
վում երեխայի շահերի լավագույն ապահովմանը: 2. Մասնակից պետու-
թյունները պարտավորվում են երեխային ապահովել նրա բարեկեցության
համար անհրաժեշտ պաշտպանությամբ եւ հոգատարությամբ՝ նկատի ու-

նենալով նրա ծնողների, խնամակալների կամ օրենքով նրա համար պատասխանատվություն կրող այլ անձանց իրավունքներն ու պարտականությունները, եւ այդ նպատակով ձեռնարկում են օրենսդրական ու վարչական բոլոր համապատասխան միջոցները»:

Երեխաների նպաստին անմիջապես վերաբերող դրույթ ՀՀ Սահմանադրությունը չի պարունակում, եւ այդ իրավունքը պետք է դիտարկել Սահմանադրության 37 հոդվածի համատեքստում, որում նշված է ընդհանրապես սոցիալական ապահովության իրավունքը՝ բացի հոդվածում թվարկվածից, նաեւ «օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում», որոնց շրջանակում էլ գտնվում է երեխայի նպաստի իրավունքը: Այն պետք է դիտարկել նաեւ Սահմանադրության 34 հոդվածի համատեքստում, որում նշված է, որ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր եւ իր ընտանիքի համար բավարար կենսամակարդակի [...] իրավունք», ինչպես նաեւ Սահմանադրության 48 հոդվածի 1-ին կետի առնչությամբ, որով պետության հիմնական խնդիր են հռչակվում ընտանիքի, մայրության եւ մանկության պաշտպանությունն ու հովանավորումը:

Երեխայի նպաստը դնելով սոցիալական քարտի հետ կախման մեջ, օրենքի 11 հոդվածի վիճարկվող դրույթները՝ երեխաների նպաստի մասով, խոչընդոտում են Սահմանադրության նշյալ հոդվածներով ամրագրված իրավունքների իրականացումը, իսկ չհամապատասխանելով միջազգային իրավունքի նշված նորմերին եւ Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորություններին՝ անտեսում են նաեւ Սահմանադրության 3 հոդվածի պահանջը:

IX. Բոլոր նշված սահմանադրական խնդիրներն իրավակիրառական պրակտիկայում հիմնականում ծագել են քաղաքացիների կրոնական համոզմունքների հետեւանքով: Սահմանադրական դատարանի խնդիրը չէ պարզել այդ համոզմունքների դավանաբանական էությունը, սակայն օրենքի կիրառման առաջին իսկ պահից ծագած այս խնդիրները մղել են ե՛ւ օրենսդրին, ե՛ւ գործադիր իշխանությանը տվյալ անձանց համար գտնելու այլընտրանքային լուծումներ: Մասնավորապես, օրենսդիրը 2006թ. ընդունել է «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն եւ լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, որում օրենքի 11-րդ հոդվածը լրացվել է 4-րդ մասով. «Սոցիալական քարտը հոգեւոր խնդիրներին չի առնչվում եւ մարդու խղճի ու կրոնական համոզմունքների դեմ չի կարող օգտագործվել»: Այն փաստորեն պարունակում է երկու դրույթ: Առաջինը՝ որ օրենքը հոգեւոր խնդիրներին չի առնչվում: Նման նորմը գործնականում գուրկ է իրավական բովանդակությունից: Երկրորդ դրույթը՝ «կրոնական համոզմունքների դեմ» քարտի օգտագործման արգելքը, վերացական բնույթ է կրում եւ չի համապատասխանում «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 45 հոդվածի 3-րդ մասի այն պահանջին, որ «Նորմատիվ իրավական ակտերում չպետք է կիրառվեն նորմեր, որոնց կատարումն անհնար է կամ անընդունելի, կամ որոնց չկատարման համար իրավական հետեւանքներ նախատեսված

չեն»: Օրենքի 11 հոդվածի նման լրացումը գործնականում տվյալ հոդվածի գոյություն ունեցող նորմերի իրավական բնույթի ու բովանդակության վրա որևէ ազդեցություն չի ունեցել:

Կառավարությունն իր հերթին 2005թ. հուլիսի 14-ի N 990-Ն որոշմամբ սահմանել է. «Կրոնական խնդիրներ ունեցող քաղաքացիներին իրենց դիմումների հիման վրա հատկացվում են առանց գծիկավոր պայմանանշանի ու առանց Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարարության խորհրդանիշի սոցիալական քարտեր»: Այս որոշումը նույնպես չի նպաստել հիմնախնդրի վերջնական կարգավորմանը:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել նաեւ, որ օրենքի 11 հոդվածի վիճարկվող դրույթները, մասնավորապես՝ 2-րդ մասը, վերաբերում են ոչ միայն սոցիալական քարտից կրոնական դրոշապատճառներով հրաժարվածներին, այլ իրավունքների իրականացման սահմանափակումներ են նախատեսում բոլոր անձանց համար, ովքեր, անկախ դրոշապատճառից, սոցիալական քարտ չունեն: Այս առումով խնդիրը չպետք է դիտարկվի զուտ կրոնական եւ այլ համոզմունքների տեսանկյունից, այլ՝ անխտիր բոլոր մարդկանց իրավունքների սահմանափակման սահմանադրորեն թույլատրելի սահմանների տեսանկյունից:

X. Քննության առարկայի առնչությամբ իրավակիրառական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը, դատաքննության ընթացքում բերված առանձին փաստարկներն ու պարզաբանումները վկայեցին, որ անհրաժեշտ ըմբռնում գոյություն չունի սահմանադրական այնպիսի առանցքային նորմ-սկզբունքների առնչությամբ, ինչպիսիք են «Պետությունը սահմանափակված է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներով եւ ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք» (հ. 3, մաս 3-րդ) կամ «Սահմանադրությունն ունի բարձրագույն իրավաբանական ուժ, եւ նրա նորմերը գործում են անմիջականորեն» (հ. 6, մաս 1-ին): Բացի դրանից, ցանկացած նորմատիվ իրավական ակտ պետք է ապահովի եւ երաշխավորի Սահմանադրության 3 հոդվածի պահանջն առ այն, որ «Պետությունն ապահովում է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան», ինչպես նաեւ 43 հոդվածի երկրորդ մասի պահանջը, համաձայն որի՝ «Մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների սահմանափակումները չեն կարող գերազանցել Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պարտավորություններով սահմանված շրջանակները»:

Քննության առարկայի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել այն հանգամանքը, որ հիշյալ նորմերի պահանջները երաշխավորելու համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ սահմանադրորեն տարբեր իրավունքների սահմանափակման առանձնահատկություններն ու բնույթը: Որքան էլ որ այլոց իրավունքների երաշխավորումն է դառնում անհատի հասարակական վարքագծի կանոն-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նակարգման սահմանը, միեւնույն է, Սահմանադրությունը, ինչպես նշվեց, չի նախատեսում որոշակի իրավունքների սահմանափակում: Իսկ այդ իրավունքների ապահովման կարգը չի կարող դրանց իրականացման արգելանք դառնալ, այլ պետք է երաշխավորի այն: Սահմանադրորեն նախատեսված սահմանափակման ենթակա իրավունքների առնչությամբ, համաձայն մարդու իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ միջազգային իրավունքի հիմնարար սկզբունքների, մարդու իրավունքի սահմանափակումը կարող է իրականացվել միայն օրենքով՝ երաշխավորելով համաչափությունը, չաղավաղելով իրավունքի էությունը (սահմանափակման հետեւանքով իրավունքը չգրկվի իր բովանդակությունից, չվտանգվի դրա գոյությունը):

«Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթների՝ այս տեսանկյունից վերլուծությունը վկայում է, որ իրավակիրառական պրակտիկայում իրականում առկա է ոչ թե իրավունքների համաչափ սահմանափակման, այլ սահմանադրորեն սահմանափակման ոչ ենթակա (խոսքը չի վերաբերում ռազմական կամ արտակարգ իրավիճակներին) առանձին իրավունքների արգելափակման իրողությունը: Նման վիճակն առաջացել է, թերեւս, նաեւ օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասի անհստակ ձեւակերպումից: Այն սահմանում է, որ «Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված գործառնությունների հաշվառման ու հաշվետվական փաստաթղթերը՝ սոցիալական քարտ չունեցող անձանց մասով, համարվում են անվավեր, եթե դրանցում նշված չեն սոցիալական քարտերի համարները»: Խնդիրը լուծված չէ այն դեպքում, երբ անձն ունի սոցիալական քարտ, սակայն համարը նշված չէ: Օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասում «սոցիալական քարտ չունեցող անձանց մասով» դրույթի առկայությունը վկայում է, որ ի սկզբանե այս նորմը ոչ թե համապարտադիր իրավակարգավորիչ բնույթ ունի, այլ վերաբերել է անձանց որոշակի խմբի՝ նախատեսելով նրանց առանձին իրավունքների իրականացման արգելափակում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 61 հոդվածի 1-ին մասով, 63 եւ 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները՝ ՀՀ Սահմանադրության 31, 32 (2-րդ մաս) եւ 37 հոդվածներով ամրագրված իրավունքների իրականացման արգելափակման առումով ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1-ին, 2-րդ մասեր), 42, 43 եւ 48 (կետ 12) հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 11-րդ մասի պահանջներին համապատասխան՝ անվավեր ճանաչված

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

դրույթների կատարումն ապահոված այլ նորմատիվ ակտերը կամ դրանց համապատասխան դրույթները կորցնում են իրենց իրավաբանական ուժը՝ սահմանադրական դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելու պահից:

3. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69 հոդվածի 11-րդ մասի եւ 68 հոդվածի 12-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը տարածել դրա ուժի մեջ մտնելուն նախորդող իրավահարաբերությունների վրա:

4. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**4 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳՈ-649**

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

Քաղ. Մ. Քոչարյանի և քաղ. Հ. Դավթյանի դիմումների հիման վրա՝ «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 11 հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վեռաբերյալ գործով Սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-649 որոշման վերաբերյալ

Ղեկավարվելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 62 հոդվածի 7 կետով և Սահմանադրական դատարանի կանոնակարգի 35 հոդվածով, ներկայացնում ենք մեր հատուկ կարծիքը:

Նշված գործով Սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-649 որոշմամբ (4 հոկտեմբերի 2006 թ.) «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 2 մասի դրույթները՝ «ՀՀ Սահմանադրության 31, 32 (2-րդ մաս) և 37 հոդվածներով ամրագրված իրավունքների իրականացման արգելափակման առումով» ճանաչվեցին Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1 և 2 մասեր), 42, 43 և 48 (կետ 12) հոդվածների պահանջներին հակասող և անվավեր: Ընդհանուր առմամբ **համաձայն լինելով** որոշման հետ, անհրաժեշտ ենք համարում նրա պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերում լրացուցիչ անդրադառնալ հետևյալ կարեւոր հանգամանքներին:

Պատճառաբանական մաս.

1. Սահմանադրական դատարանի որոշման պատճառաբանական մասում նշված է, որ անհրաժեշտ է «դիտարկել օրենքի վիճարկվող նորմերի առնչությունները Սահմանադրության 14.1 հոդվածի (խտրականության արգելք՝ նաեւ հայացքների ու կրոնի հիմքով), 26 հոդվածի (մտքի, խղճի և կրոնի ազատություն), 27 հոդվածի (կարծիքը փոխելու հարկադրանքի արգելք) նորմերի հետ:

Իրոք, օրենքի գործողության հետեւանքով դժվարին վիճակում հայտնվողները՝ հիմնականում կրոնական խնդիրներ ունեցող քաղաքացիներն են: Ի հավելումն Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշմանն առ այն, որ խնդիրը ոչ թե դավանաբանական հարցերի քննարկումն է, այլ պարզելը, ապահովված է արդյոք քաղաքացու՝ կարծիք և համոզմունք ունենալու իրավունքն՝ անկախ այն բանից, թե որքանով է այդ համոզմունքը «սխալ» կամ «ճիշտ», անհրաժեշտ ենք գտնում նշել, որ իրականում քարտից հրաժարվելը՝ կրոնական և այլ համոզմունքների հետեւանք է, ուստի ակնհայտ է, որ այդ պատճառով սոցիալական ապահովության կամ այլ իրավունքների արգելափակումը՝ կրոնական կամ այլ համոզմունք ունենալու ազատության սահմանափակում է, և այդ առումով օրենքի 11 հոդվածի

2 մասը խոչընդոտում է նաեւ **Սահմանադրության 26 եւ 27 հոդվածների** պահանջների իրագործումը: Միաժամանակ այս նորմը նաեւ կրոնի եւ հայացքների հիմքով խտրականության դրսեւորում է, որն արգելված է **Սահմանադրության 14.1 հոդվածով**:

2. Քաղաքացիները, դիմելով Սահմանադրական դատարան «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի սահմանադրականության խնդրով, թեեւ իրենց հիմնավորումներում շեշտել են կենսաթոշակ ստանալու իրավունքի ոտնահարումը, այնուհանդերձ չեն առանձնացրել հոդվածի որեւէ մաս: Ուստի որոշումն այս գործով, կաշկանդված չլինելով դիմողների հիմնավորումներով, պետք է դիտարկել 11 հոդվածը ողջ ծավալով:

Օրենքի 11 հոդվածի 1 մասի առաջին նախադասությամբ սահմանված դրույթը («սոցիալական քարտի համարը կիրառվում է քաղաքացիների անհատական տվյալները մշակելիս»), չի ապահովում իրավական որոշակիության չափանիշերը, քանի որ չի նշում, որ խոսքը հետագայում թվարկած գործառնությունների եւ ոլորտների հետ կապված տվյալների մասին է: Մյուս կողմից, օրենքում ընդհանրապես չկա «անհատական տվյալներ» եւ «անհատական տվյալների մշակում» հասկացությունների սահմանումը: Հետեւաբար, գործում է ՀՀ օրենսդրության մեջ առկա սահմանումը, մանավանդ որ, ըստ քննարկվող օրենքի 2 հոդվածի 1 մասի, սոցիալական քարտերի մասին օրենսդրությունը բաղկացած է նաեւ «այլ օրենքներից»: Միակ օրենքը, ուր կա «անհատական տվյալներ» եւ «անհատական տվյալների մշակում» հասկացությունների սահմանումը՝ «Անհատական տվյալների մասին» ՀՀ օրենքն է, ըստ որի 3 հոդվածի, «անհատական տվյալ» նշանակում է՝ «*Ֆիզիկական անձին վերաբերող փաստերի, դեպքերի, հանգամանքների մասին ցանկացած տվյալ այնպիսի տեսքով, որը թույլ է տալիս կամ կարող է թույլ տալ նույնականացնել անհատի ինքնությունը*», իսկ դրանց մշակումը՝ «ցանկացած գործողություն կամ գործողությունների խումբ՝ կապված անհատական տվյալների [...] օգտագործման հետ»: Հետեւաբար, «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» օրենքի 11 հոդվածի հիշյալ ձեւակերպումը՝ թվարկած ոլորտների հետ կապվածության բացակայության եւ «անհատական տվյալներ» ու «անհատական տվյալների մշակում» հասկացությունների սահմանման բացակայության պայմաններում, անտեսում է **Սահմանադրության 23 հոդվածում** ամրագրված՝ անձնական կյանքի հանդեպ հարգանքի իրավունքը, հակասում է Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 8 հոդվածին, Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին (տես՝ «Վ-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի» գործով որոշումը):

Քննության առարկա օրենքի 11 հոդվածի 1 մասի առաջին նախադասությանը հաջորդում է քարտի կիրառման ոլորտների թվարկումը: Համադրելիս այդ ոլորտներն օրենքի 3 հոդվածում բերված «սոցիալական քարտ» հասկացության սահմանման հետ, ըստ որի այն՝ «փաստաթուղթ է, որի միջոցով ապահովվում է քաղաքացիների սոցիալական ապահովության

իրավունքի իրականացումը», ակնհայտ է դառնում, որ քարտի կիրառումը տարածվել է օրենքում նշված ոլորտից դուրս. 1-ին կետում (աշխատավարձի եւ հատուցման մասով), 2 կետում (հարկեր, տուրքեր, պարտադիր այլ վճարներ), 3 կետում (կազմակերպությունների կողմից նույն գործառնությունների հետ կապված տեղեկատվական բազաները վարելու ժամանակ), 4 կետում (բանկային ոլորտ), իսկ 5 կետը, ուր նախատեսված է քարտերի կիրառումը «պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պետական եւ համայնքային ենթակայության կազմակերպությունների թղթային եւ ինքնաշխատ տեղեկատվական բազաները վարելու ժամանակ», ըստ էության վերացնում է կիրառման ոլորտի գաղափարն իսկ:

«Անհատական տվյալների ավտոմատացված մշակման հետ կապված՝ անձանց պաշտպանության մասին» Եվրոպական Կոնվենցիայի (28.01.1982) 5 հոդվածը սահմանում է, որ ավտոմատ մշակման ենթակա անձնական տվյալները պետք է պահվեն եւ օգտագործվեն դրանց համար օրենքով նախատեսված նպատակների համար, համապատասխան, համարժեք այդ նպատակներին, չգերազանցեն դրանց, թույլ տան անձի նույնականացումը ոչ ավելի, քան նախատեսվել է այդ նպատակներով, նաեւ չօգտագործվեն այդ նպատակներին հակառակ: «Սոցիալական ապահովության նպատակներով օգտագործվող անհատական տվյալների պաշտպանության մասին» Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների կոմիտեի No R(86)1 (23.01.1986) Հանձնարարականով սահմանված է, որ սոցիալական ապահովության համար նախատեսված տվյալների մասին տեղեկատվությունը չի կարող օգտագործվել սոցիալական ապահովության շրջանակներից դուրս, սոցիալական ապահովության հետ առնչություն չունեցող նպատակներով (Սկզբունք 4.3):

Ըստ Սահմանադրության **3 հոդվածի 2-րդ մասի**, պետությունը պաշտպանում է մարդու իրավունքները «միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան»: Հետեւաբար, օրենքի 11 հոդվածի 1 մասն ամբողջությամբ, հակասելով միջազգային իրավունքին, չի ապահովում նաեւ Սահմանադրության հիշյալ նորմի գործողությունը: Միաժամանակ օրենքի 11 հոդվածի 1 մասն անտեսում է **Սահմանադրության 23 հոդվածի** այն նորմը, որով «արգելվում է անձին վերաբերող տեղեկությունների օգտագործումն ու տարածումը, եթե դա հակասում է տեղեկությունների հավաքման նպատակներին»:

3. Օրենքի 11 հոդվածի 4 մասը սահմանում է. ««Սոցիալական քարտը հոգեւոր խնդիրներին չի առնչվում եւ մարդու խղճի եւ կրոնական համոզմունքների դեմ չի կարող օգտագործվել»: Դիմող կողմը նշել է նաեւ այս դրույթի հակասությունը ՀՀ Սահմանադրությանը: **Պատասխանող կողմը** եւս իր եզրափակիչ ելույթում **համաձայնեց այդ պնդման հետ**: Գտնում ենք, որ «կրոնական համոզմունքների դեմ» քարտի օգտագործման արգելքի սահմանումը ոչ միայն կոռեկտ չէ, այլեւ առաջացնում է հավելյալ սահմանադրական խնդիր: Իրավակիրառական պրակտիկայում քարտն օգտագործվում է ոչ թե համոզմունքների, այլ այն կրող անձի դեմ. համոզմունքը չէ, որ զրկվում է ապրուստի միջոցից, այլ անձը: Բայց ավելի վտան-

գավոր հակասահմանադրական հետեւանքներով է հղի այն, որ վերոհիշյալ լրացումով օրենսդիրը սահմանափակվել է «կրոնական համոզմունքների դեմ» քարտն ոգտագործելու արգելքով՝ լրացում, որը ոչ միայն չի վերացնում **Սահմանադրության 27 հոդվածի** հետ կապված խնդիրն, այլ ավելի ցայտուն է դարձնում այն: Չեւակերպումից, ըստ որի քարտը «չի կարող օգտագործվել կրոնական համոզմունքների դեմ», բխում է, որ այլ համոզմունքների դեմ օգտագործվել կարող է: Հետեւաբար, օրենքի 11 հոդվածի 4-րդ կետը վտանգում է Սահմանադրության 27 հոդվածի պահանջների իրագործումը:

4. Հասկացութային անորոշությանը գումարվում են օրենքի ներքին հակասությունները, որոնց առկայությունը հաստատեց նաեւ պատասխանող կողմը: Սրանցից կարեւորագույնը՝ «իրավունք» եւ «պարտականություն» հասկացությունների շփոթն է, որն առավել ցայտուն է օրենքի 11 հոդվածի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված 13 հոդվածում:

Օրենքի 13 հոդվածի 1-ին մասում նշված է, որ «քաղաքացին **իրավունք ունի**՝ 1) ստանալ սոցիալական քարտ», իսկ 2-րդ մասի 2-րդ կետում՝ որ «քաղաքացին **պարտավոր է** [...] իր սոցիալական քարտը ներկայացնել այն մարմիններին, որոնց դա անհրաժեշտ է սույն օրենքի 11-րդ հոդվածի պահանջները կատարելու համար»: Օրենքի 11 հոդվածի 1 մասում թվարկվում են ոլորտները, որոնցում օգտագործվելու են քարտերը: Սահմանադրական դատարանի որոշման պատճառաբանական մասում նշված է. «13 հոդվածի 1-ին մասի համատեքստում դա նշանակում է, որ նշված ոլորտներում քարտն օգտագործվելու է միայն այն քաղաքացիների մասով, որոնք օգտվել են սույն օրենքով իրենց ընձեռած իրավունքից եւ ստացել են սոցիալական քարտ: Մինչդեռ նույն 11 հոդվածի 2-րդ մասի ուժով քարտի կիրառումը 1-ին մասով թվարկված ոլորտներում դառնում է համընդհանուր պարտադրանք, անկախ նրանից, օգտվե՞լ է քաղաքացին 13 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված իր իրավունքից թե ոչ»: Այնուհանդերձ, խնդիրը չի կարող համարվել լուծված, եթե ուժի մեջ է մնում 13 հոդվածի հիշյալ պարտավորեցնող դրույթը, որից, մեր կարծիքով, բխում են նույն հակասահմանադրական հետեւանքները, որոնք նշվեցին 11 հոդվածի 2 մասի առումով:

5. Օրենքի 13 հոդվածի 1 մասում թվարկված են քաղաքացու իրավունքները. 1) ստանալ սոցիալական քարտ, 2) ստանալ հայտի ձեւաթուղթ, 3) «դիմել տեղեկատվական բազայում ներառված իր անհատական տվյալներին ծանոթանալու» խնդրանքով եւ 4) դիմել նոր սոցիալական քարտ ստանալու խնդրանքով (եթե բազայում առկա են անճշտություններ): Այս շարքը ո՛չ սպառնիչ է, ո՛չ բավարար: Բացի այն, որ 1, 2 եւ 4 կետերում նշված իրավունքները նույն հոդվածի 2 մասում վերածվում են պարտավորության, 3 կետն էլ չի պարունակում որեւէ ռեալ իրավունք եւ անբովանդակ է. տեղեկատվական բազայում ներառված տվյալներն, ըստ օրենքի 6 հոդվածի 1 մասի եւ 7 հոդվածի 1 մասի, սուկ անճնագրային տվյալներ են, որոնք քաղաքացին ինքն է ներկայացրել, ուրեմն դրանց ծանոթանալու խնդիր չունի: Մինչդեռ «իրավունքների» այս շարքում բացակայում է կարեւորագույն մի դրույթ, որով պիտի ապահովվեր համոզմունքներին հակասող

գործողություն պարտադրելու արգելքի պահանջը եւ համոզմունքը փոխելու իրավունքը: Գործին կցված փաստաթղթերում կա համոզմունքի հետեւանքով քարտից հրաժարվելու մասին քաղաքացիների հայտարարություն, որի տակ **ստորագրողների թիվը հասնում է 100 հազարի**: Սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի նախագահի տեղեկանքում նշված է, որ սոցիալական քարտ չունենալու պատճառով 2006 թ. սեպտեմբերի 1-ի դրությամբ թոշակ չեն ստացել **1317 թոշակառու**: Այս թվերի համադրությունը կարող է մոտավոր պատկերացում տալ, թե օրենքի կիրառման ընթացքում ո՞րքան քաղաքացի է պարտադրվել հակառակ իրենց համոզմունքներին ստանալ սոցիալական քարտ: Իրավիճակի հակասահմանադրական հետեւանքները վերացնելու համար կարելու է ենք **քարտից հրաժարվելու իրավունքը**: Այս նորմի բացակայությունը չի ապահովում օրենքի 13 հոդվածի 1 մասի ներդաշնակությունը Սահմանադրության **26 հոդվածի 1 մասի** (կրոնը կամ համոզմունքները փոխելու իրավունք) եւ **27 հոդվածի 1 մասի** (մարդուն՝ իր կարծիքից հրաժարվելու հարկադրանքի արգելք) նորմերի հետ:

6. Սահմանադրական դատարանի որոշման պատճառաբանական մասում, համաձայն «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 9 կետի, նաեւ նշված են վիճարկվող հոդվածի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված օրենքի 7 հոդվածի որոշ նորմերի գործողության հակասահմանադրական հետեւանքները :

Մասնավորապես, նշվել է, որ օրենքի 7 հոդվածի 1 մասի 4 կետը, ներառելով սոցիալական քարտերի տեղեկատվական բազայում ծննդյան վկայականի համարը մինչեւ 16 տարեկան քաղաքացիների համար, պարտադրում է սոցիալական քարտը նաեւ երեխաներին, հաշվի չառնելով, որ երեխան ո՛չ աշխատանքային հարաբերությունների սուբյեկտ է, ո՛չ թոշակառու, ո՛չ հարկատու: Նշվել է նաեւ, որ «օրենքի այս դրույթի եւ 11 հոդվածի 2 մասի ուժով, ծնողի համոզմունքի հետեւանքով իրեն հասանելիք նպաստից զրկվում է երեխան»: Որոշման այս մասում արձանագրվել է նաեւ, որ երեխաների նպաստի հարցի կախվածությունը սոցիալական քարտից խոչընդոտում է Սահմանադրության **34, 37 եւ 48 (1 կետ)** հոդվածների դրույթների իրականացմանը, իսկ չհամապատասխանելով Երեխայի իրավունքների մասին Կոնվենցիայի 3 հոդվածի նորմին, խոչընդոտում է նաեւ **Սահմանադրության 3 հոդվածի** նորմերի իրագործմանը: Գտնում ենք, որ պետք է նշել օրենքի այս դրույթի հակասությունը երեխաների իրավունքների հետ նաեւ այն առումով, որ նորմը պարտադրում է քարտը դեռ իր համոզմունքներն ու հայացքները չձեւավորված երեխային, չվերապահելով նրան՝ հայացքները ձեւավորվելուց հետո քարտից հրաժարվելու իրավունք: Հետեւաբար, այս նորմը խախտում է նաեւ երեխայի՝ ապագայում համոզմունք ունենալու եւ դրան համապատասխան վարվելու իրավունքին, այսինքն՝ **Սահմանադրության 26 եւ 27 հոդվածների** պահպանմանը:

7. Օրենքի 7 հոդվածի 3 մասը վերաբերում է համակարգի համար կարելու սահմանադրական հարցին՝ տվյալների գաղտնիության պաշտպանությանը: Զաղաքացու ներկայացրած անձնագրային տվյալների հիման

վրա կազմված թվանիշը՝ սոսկ «բանալի» է դեպի այն տվյալները, որոնք մասնավորապես արտացոլելու են նրա նյութական վիճակը, որը գոյանում է օրենքի 11 հոդվածում թվարկած գործառնությունների ժամանակ: Հենց այս տվյալների գաղտնիությունը պիտի պահպանվի, այնինչ ըստ օրենքի 7 հոդվածի 3 մասի, օրենքով սահմանված կարգով պաշտպանվելու է ոչ թե սրանց, այլ «սոցիալական քարտ սրահնալու համար ներկայացված անհատական տվյալների գաղտնիությունը»: Այս դրույթը սահմանափակում է գաղտնիության պաշտպանության հարցը միայն քարտ ստանալու համար քաղաքացու կողմից ներկայացված անձնագրային տվյալներով, որոնց գաղտնիության պահպանման խնդիր չկա: Մյուս կողմից, օրենքը չի նախատեսել գաղտնիությունը պաշտպանելու որեւէ մեխանիզմ: Սրան ավելանում է «անհատական տվյալներ» հասկացության անորոշությունը: Հետեւաբար, չկա որեւէ երաշխիք, որ օրենքն ի նկատի ունի սոսկ թվարկած ոլորտներին առնչվող տեղեկությունները: Դրանով իսկ հակասելով Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 8 հոդվածին, Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին, այս նորմը չի ապահովում **Սահմանադրության 3 հոդվածի** գործողությունը, միեւնույն ժամանակ ընդլայնում է **Սահմանադրության 23 հոդվածում** ամրագրված՝ անձնական կյանքի հանդեպ հարգանքի իրավունքի ոտնահարման հնարավորությունը:

Եզրափակիչ մաս.

1. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 1 մասի առաջին նախադասությունը՝ մշակվելու ենթակա անհատական տվյալների շրջանակը չնշելու հիմքով, նույն հոդվածի 1 մասի 1 կետը (աշխատավարձի եւ հատուցման մասով), 2, 3, 4 եւ 5 կետերը՝ սոցիալական ապահովության միջոց հանդիսացող փաստաթղթի (քարտի) գործողությունը սոցիալական ապահովության ոլորտից դուրս տարածելու եւ միմյանց հետ առնչություն չունեցող տվյալների միավորումը հնարավոր դարձնելու հիմքով, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1 եւ 2 մասեր) եւ 23 հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

2. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 2 մասը, բացի որոշման մեջ նշված Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության հոդվածների, ճանաչել նաեւ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 14.1, 26 (1 մաս), 27 (1 մաս) հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

3. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի 4 մասը՝ միայն կրոնական համոզմունքների դեմ քարտի օգտագործումն արգելելու եւ այլ համոզմունքների դեմ այն օգտագործելու արգելքը չնախատեսելու հիմքով, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 27 հոդվածի (1 մաս) պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

4. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված 7 հոդվածի 1 մասի 4 կետը՝ անչափահասների մասով ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1 եւ 2 մասեր), 34, 37 եւ 48 (1 կետ) հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

5. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 7 հոդվածի 3 մասը՝ բացի անձնագրային տվյալներից քարտի համարի տակ կուտակվելիք այլ տվյալների գաղտնիության պաշտպանության խնդիրը անտեսելու հիմքով ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1 եւ 2 մասեր) եւ 23 հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

6. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 11 հոդվածի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված 13 հոդվածի 1-ին մասը՝ արդեն ստացած քարտից համոզմունքի հետեւանքով հրաժարվելու իրավունքը չնախատեսելու, հետեւաբար համոզմունքը փոխելու ազատության նսեմացման հիմքով ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 6 (1 եւ 2 մասեր), 26 (1 մաս) հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

7. «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» ՀՀ օրենքի 13 հոդվածի 2 մասի 2-րդ կետը՝ նույն հիմքերով, որոնք նշված են օրենքի 11 հոդվածի 2 մասի առումով, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1 եւ 2 մասեր), 14.1, 26 (1 մաս), 27 (1 մաս), 31, 32 (2 մաս), 37, 42, 43 եւ 48 (կետ 12) հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

ՀՀ ՍԳ անդամներ

**ՌԱՖԱՅԵԼ ՊԱՊԱՅԱՆ
ՎԱԼԵՐԻ ՊՈՂՈՍՅԱՆ
ՖԵԼԻՔՍ ԹՈԽՅԱՆ**

13. 10. 2006



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՍԱՐԳՅՈՒԼ ՀԱԿՈՔՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 280 ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ ԵՎ ՀՀ
ՀՈԳԱՅԻՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 100 ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 հոկտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ դիմող՝ քաղ. Ս. Հակոբյանի եւ պատասխանող կողմի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի օրենսդրության վերլուծության եւ զարգացման վարչության պետ Ա. Խաչատրյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1 կետի, 101 հոդվածի 6 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25 եւ 69 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Սարգյուլ Հակոբյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280 հոդվածի 1-ին մասի եւ ՀՀ հողային օրենսգրքի 100 հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Ս. Հակոբյանի դիմումն է սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործի նյութերը, սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը եւ կողմերի բացատրությունները, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց.**

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿՎՈՐ • 1(42)2007
59

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱՂԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքն (ՔՕ) ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 1998 թվականի մայիսի 5-ին: Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից այն ստորագրվել է 1998թ. հուլիսի 28-ին եւ «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ուժի մեջ է մտել 1999թ. հունվարի 1-ից:

ՀՀ հողային օրենսգիրքն (ՀՕ) ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 2001 թվականի մայիսի 5-ին: Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել է 2001 թվականի հունիսի 4-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2001 թվականի հունիսի 15-ից:

ՔՕ 280 հոդվածը վերնագրված է՝ «Սեփականության իրավունքից հրաժարվելը»: ՔՕ 280 հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է.

«1. Քաղաքացին կամ իրավաբանական անձը կարող է հրաժարվել իրեն պատկանող գույքի սեփականության իրավունքից՝ այդ մասին գրավոր հայտարարելով կամ այնպիսի գործողություններ կատարելով, որոնք ակնհայտ վկայում են գույքի տիրապետումից, օգտագործումից եւ տնօրինումից նրա մեկուսացման մասին՝ առանց այդ գույքի նկատմամբ որեւէ իրավունք պահպանելու մտադրության»:

ՀՕ 100 հոդվածը վերնագրված է՝ «Հողամասերի նկատմամբ քաղաքացիների եւ իրավաբանական անձանց իրավունքների դադարման հիմքերը»: ՀՕ 100 հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը սահմանում է. «Հողամասերի նկատմամբ քաղաքացիների եւ իրավաբանական անձանց սեփականության իրավունքները դադարում են.

ա) հողամասից կամովին հրաժարվելու դեպքում [...]»:

2. Վիճարկելով ՔՕ 280 հոդվածի 1-ին մասի եւ ՀՕ 100 հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի սահմանադրականությունը, դիմողը գտնում է, որ «...դրանք հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 3 հոդվածին, 8 հոդվածի 1-ին պարբերությանը, 31 հոդվածի 2-րդ պարբերությանը» եւ իր դիրքորոշումները հիմնավորում է հետեւյալով.

ա/ ՔՕ եւ ՀՕ վիճարկվող դրույթները չեն համապատասխանում իրավական որոշակիության պահանջներին, քանի որ չեն սահմանում գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքից հրաժարվելու եւ այդ հիմքով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի դադարման բավարար հստակ ձեւակերպված ընթացակարգ,

բ/ ՔՕ եւ ՀՕ վիճարկվող դրույթները չեն հստակեցնում գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքից հրաժարվելու մասին գրավոր հայտարարության, գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքից հրաժարվելու մասին ակնհայտորեն վկայող գործողությունների, գույքից կամովին հրաժարվելու բովանդակությունը, չեն սահմանում գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքից հրաժարվելու դեպքերում սեփականության իրավունքի դադարման հստակ ձեւակերպված ընթացակարգ, ինչպիսի պարագայում դատական մարմինները վիճարկվող դրույթներին տվել են կամայական մեկնաբանություն՝ գույքից հրաժարվելու մասին գրավոր հայտարարություն կամ գույքից հրաժարվելու մասին ակնհայտ-

րեն վկայող գործողություններ, կամ գույքից կամովին հրաժարում դիտարկելով չլիազորված անձի կողմից սեփականատիրոջ անունից, նրա անտեղյակության պայմաններում օրենքի խախտմամբ գրված, անստորագիր հայտարարությունը,

գ/ ԲՕ եւ ՀՕ վիճարկվող դրույթները չեն ապահովում սեփականության իրավունքի ճանաչման եւ պաշտպանության արդյունավետ երաշխիքներ:

Դիմողն իր դիրքորոշումների հիմնավորման համար վկայակոչում է նաեւ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2006թ. ապրիլի 18-ի թիվ 630 որոշման 11-րդ կետի 6-րդ պարբերության դրույթները, որոնց համաձայն՝ «...օրենքը պետք է համապատասխանի ... Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռներում արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ որեւէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության (res judicata) սկզբունքին, այսինքն՝ ձեւակերպված չէ բավարարաստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը»:

Սահմանադրական դատարանի նշված դիրքորոշման հիման վրա դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող դրույթները, «...որոնք նախատեսել են սեփականությունից զրկելու դեպքեր...», չեն կարող ՀՀ Սահմանադրության 31 հոդվածի 2-րդ պարբերության իմաստով դիտարկվել որպես օրենք:

3. Պատասխանող կողմը, առարկելով դիմող կողմի փաստարկների դեմ, նշում է, որ գույքից հրաժարվելու մասին գրավոր հայտարարությանը վերաբերող հստակ ընթացակարգ գոյություն է ունեցել ինչպես 1997թ. գործող, այնպես էլ ներկայումս գործող օրենսդրությամբ: Այսպես, «Քաղաքացիների առաջարկությունները, դիմումները եւ գանգատները քննարկելու կարգի մասին» 1990թ. դեկտեմբերի 4-ի ՀՀ օրենքի 2-րդ կետը սահմանում է. «Քաղաքացու գրավոր դիմումը պետք է ստորագրված լինի, նշելով ազգանունը, անունը, հայրանունը եւ առաջարկության, դիմումի կամ գանգատի էության շարադրանքից բացի, նաեւ տվյալներ բովանդակի նրա բնակության կամ աշխատանքի կամ ուսման վայրի մասին»: Հայտարարությունը նույնպես դիմում է, հետեւաբար, դրա վրա նույնպես տարածվում են վերոհիշյալ օրենքով սահմանված պահանջները, եւ այդ պահանջների՝ ՀՀ քաղաքացիական եւ հողային օրենսգրքերում առանձին ամրագրումն ավելորդություն է:

Ըստ պատասխանող կողմի՝ ներկայումս գործող «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 31 հոդվածը սահմանում է դիմումին ներկայացվող պահանջները, իսկ բուն օրենքը, մասնավորապես՝ դրա 28 եւ 29 հոդվածները հանգամանորեն կարգավորում են վարչական վարույթի իրականացման մեխանիզմը: Հողից հրաժարվելու դիմումի առթիվ նույնպես հարուցվում է վարչական վարույթ, հետեւաբար՝ օրենքով այդ հարաբերությունները հստակ կարգավորված են եւ իրավական որոշակիության առումով որեւէ հակասություն գոյություն չունի:

Պատասխանող կողմն անընդունելի է համարում դիմողի այն պնդումը, որ օրենքը «պետք է կոնկրետ թվարկեր գույքից հրաժարվելն ակնհայտորեն վկայող գործողությունները, որպեսզի դատարաններն այդ գործողությունների առկայությունը հաստատելով՝ որոշում կայացնեն»։ Ըստ պատասխանողի՝ օրենքով հնարավոր չէ թվարկել բոլոր հնարավոր գործողությունները։ Դրանք կարող են հանդես գալ ինչպես գործողության՝ հրաժարվելու մասին հայտարարության, այնպես էլ անգործության՝ հարկերը չմուծելու, հողամասը չմշակելու եւ այլնի ձեւով։

Ըստ պատասխանողի՝ գործի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ հենց դիմողի կողմից մի քանի այդպիսի գործողություններ են կատարվել։ Բացի դիմումից եւ ստացականից, գործում առկա են եղել նաեւ գյուղապետարանի կողմից տրված տեղեկանքն այն մասին, որ դիմողը հողամաս չունի 2000թ. փետրվարի 1-ի դրությամբ, եւ նա այդ տեղեկանքի շնորհիվ ընդգրկվել է սոցիալական ապահովության «Փարոս» համակարգում, որի մասին տեղեկանքը նույնպես առկա է քաղաքացիական գործում։ Թե եւ դիմողն իր բացատրությունում նշում է, որ մինչեւ օրս էլ ինքը հարկային մարմիններից ծանուցումներ է ստանում հողի հարկի վճարումների վերաբերյալ, սակայն գործում առկա է հարկային մարմնի գրությունն այն մասին, որ դիմողը մինչեւ 1999թ. վճարել է հողի հարկը, իսկ 2000-2003թթ. համար չի ներկայացվել որպես հողի սեփականատեր։ Պատասխանողի կարծիքով, սա նույնպես կարելի է դիտել որպես սեփականության իրավունքից հրաժարվելու ձեւ։

Ըստ պատասխանող կողմի՝ դիմողի բերած հիմնավորումներն ու եզրահանգումները բավարար հիմք չեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280 հոդվածի 1-ին մասում եւ ՀՀ հողային օրենսգրքի 100 հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում ամրագրված դրույթները «ՀՀ Սահմանադրության 3 հոդվածին, 8 հոդվածի 1-ին պարբերությանը, 31 հոդվածի 2-րդ պարբերությանը հակասող ճանաչելու համար»։

4. Դիմումին կից ներկայացված նյութերի եւ դատական ակտերի հիման վրա ուսումնասիրելով գործի հանգամանքները եւ վիճարկվող դրույթների իրացմանն ուղղված՝ տարբեր դատական ատյանների դիրքորոշումները, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ, մի դեպքում, մասնավորապես՝ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 2005 թվականի մայիսի 19-ի թիվ 05-490 գործով կայացված վճռով հայցը բավարարվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը մերժվել՝ հիմք ընդունելով, որ.

ա) Սարգյուլ Հակոբյանը հակընդդեմ հայցի մասով ոչ պատշաճ պատասխանող է,

բ) համայնքի ղեկավարի կողմից որոշում չի կայացվել վիճելի հողամասը համայնքային սեփականություն ճանաչելու վերաբերյալ, եւ այն օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետական գրանցում չի ստացել,

գ) ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48 հոդվածին համապատասխան արժանահավատ ապացույցներ չեն ներկայացվել վիճելի հողամասը 240 ԱՄՆ դոլարով վաճառելու վերաբերյալ,

- դ) հողից հրաժարվելու վերաբերյալ դիմումն ստորագրված չէ:
Դիմումին կից ներկայացված մյուս դատական ակտերով հայցը մերժվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը բավարարվել՝ հիմք ընդունելով.
- ա) ՀՀ Արագածոտնի մարզի Արագածավանի գյուղապետարանում կազմված՝ «Հողից հրաժարվածների ցուցակը»,
բ) 01.02.2002թ. ՀՀ Արագածոտնի մարզի Արագածավանի գյուղապետարանի կողմից տրված տեղեկանքն այն մասին, որ Սարգյուլ Հակոբյանը հողամաս չունի,
գ) վիճելի հողամասը 240 ԱՄՆ դոլարով վաճառելու վերաբերյալ ստացականը:
Դիմումին կից ներկայացված փաստաթղթերի ուսումնասիրության արդյունքների համաձայն.
- ա) Արագածավանի հողային բարեփոխումների եւ սեփականաշնորհման հանձնաժողովի 17.04.1991թ. թիվ 5 որոշմամբ դիմողին հատկացվել է 1,65 հեկտար գյուղատնտեսական նշանակության հող՝ գրանցված 207,008 ծածկագրի ներքո,
բ) նշված որոշման հիման վրա դիմողը 2003թ. մարտի 12-ին ստացել է սեփականության իրավունքի վկայական,
գ) հողից հրաժարվելու վերաբերյալ դիմումն ստորագրված չէ,
դ) առկա չէ դիմողի սեփականության իրավունքի դադարման մասին համապատասխան որոշումը,
ե) վիճելի հողամասը 240 ԱՄՆ դոլարով վաճառելու վերաբերյալ ստացականը պարունակում է դիմողի անձնագրային տվյալների հետ չհամընկնող անձնագրային տվյալներ (ստացականի բովանդակությունը մեջբերված է ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 30.11.2005թ. վճռում):
- Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ այս հանգամանքների գնահատումն ընդհանուր իրավասության դատարանների խնդիրն է: Նշված փաստաթղթերի եւ դրանց առնչվող գործողությունների օրինականության հարցը կարող էր նաեւ քննության առարկա դառնալ քրեաիրավական հարաբերությունների համատեքստում: Այդ առումով, սահմանադրական դատարանը նպատակահարմար է գտնում գործի նյութերը տրամադրել ՀՀ գլխավոր դատախազությանը:

5. Սահմանադրական դատարանը դիմումի առարկայի շրջանակներում գնահատելով դիմող կողմի փաստարկներն իրավական նորմերի սահմանադրականության առնչությամբ, գտնում է, որ նշված նորմերի սահմանադրականության հարցը քննության առարկա կարող է հանդիսանալ այլ նորմերի հետ համակարգային փոխկապվածության համատեքստում: Այդ տեսանկյունից առանձնահատուկ կարեւորություն ունեն նախ՝ ԶՕ 280 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները, համաձայն որոնց՝ «Սեփականության իրավունքից հրաժարվելը հիմք չէ գույքի նկատմամբ սեփականատիրոջ իրավունքները եւ պարտականությունները դադարելու համար, մինչեւ այլ անձի կողմից այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բե-

րելը»: Երկրորդ՝ հողի նկատմամբ սեփականության իրավունքից հրաժարվելու կարգը սահմանված է ՀՕ 101 հոդվածում:

Միաժամանակ, ճիշտ չէ դիմողի պնդումն առ այն, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280 հոդվածի 1-ին մասի եւ ՀՀ հողային օրենսգրքի 100 հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի դրույթները «...նախատեսել են սեփականությունից զրկելու դեպքեր»: Նշված իրավական նորմերը կարգավորում են սեփականության իրավունքի դադարման իրավահարաբերությունները՝ սեփականատիրոջ կամովին հրաժարման պայմաններում:

Սեփականության իրավունքի օրենսդրական սպառնալուծման միջազգային փորձի եւ ՀՀ օրենսդրության համեմատական վերլուծությունը վկայում է, որ դատաքննության առարկայի տեսանկյունից հիմնական եւ ընդհանրական մոտեցումն այն է, որ.

1) սեփականության իրավունքից հրաժարվելը մարդու եւ քաղաքացու իրավունք է, որով անձը հրաժարվում է կոնկրետ գույքի նկատմամբ տիրապետման, տնօրինման եւ օգտագործման իր իրավունքից,

2) սեփականության իրավունքի պաշտպանվածության երաշխիքների առումով, ինչպես նաեւ նկատի ունենալով, որ սեփականության իրավունքից հրաժարումը կարող է շոշափել այլ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը, հրաժարումը պետք է օրենսդրորեն հստակ կանոնակարգված լինի,

3) հրաժարումը քաղաքացու կողմից պետք է օրենքով սահմանված կարգով հայտարարվի կամ այնպիսի գործողությունների հետեւանք լինի, որոնք ակնհայտորեն վկայում են նման մտադրության մասին,

4) սեփականության իրավունքից հրաժարվելը հիմք չէ գույքի նկատմամբ սեփականատիրոջ իրավունքները եւ պարտականությունները դադարելու համար՝ մինչեւ այլ անձի կողմից այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք ձեռք բերելը:

Այս ընդհանուր պայմաններն անհրաժեշտ ու բավարար են սեփականության իրավունքից հրաժարվելու՝ մարդու եւ քաղաքացու իրավունքը երաշխավորելու համար:

Որքանով են տարբեր երկրների օրենսդրությամբ ամրագրված այս մոտեցումներն առկա մեր օրենսդրության մեջ: Այդ հարցի սպառնիչ պատասխանը, դիմումի առարկայի շրջանակներում, կարող ենք ստանալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280 հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերի, ՀՀ հողային օրենսգրքի 100 հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի եւ 101 հոդվածի, «Քաղաքացիների առաջարկությունները, դիմումները եւ գանգատները քննարկելու կարգի մասին» 04.12.1990թ. օրենքի 2-րդ կետի, «Քաղաքացիների առաջարկությունները, դիմումները եւ բողոքները քննարկելու կարգի մասին» 24.11.1999թ. օրենքի հոդված 2-ի, ինչպես նաեւ «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» օրենքի 31 հոդվածի եւ 50 հոդվածի 1-ին մասի ա) կետի համեմատական վերլուծության արդյունքում: Նշված իրավական նորմերի համադրումը վկայում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280 հոդվածը սահմանել է սեփականության իրավունքից հրաժարվելու ընդհանուր իրավական հիմքը, իսկ ՀՀ հողային

օրենսգրքի 100 եւ 101 հոդվածները՝ հողամասի նկատմամբ քաղաքացիների եւ իրավաբանական անձանց իրավունքների դադարման համատեքստում, հստակ ու որոշակի կանոնակարգել են հողամասից հրաժարվելու հիմքերը, մասնավորապես՝ հաշվի առնելով նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 3, 8 եւ 31 հոդվածների պահանջները: Մասնավորապես, ՀՀ հողային օրենսգրքի 101 հոդվածով սահմանվում է.

1. Հողամասի նկատմամբ իրավունքները դադարում են նման իրավունքներ ունեցող քաղաքացու կամ իրավաբանական անձի՝ հողամասից կամովին հրաժարվելու մասին դիմումի հիման վրա:

2. Հողամասից կամովին հրաժարվելու դեպքում քաղաքացիները կամ իրավաբանական անձինք այդ մասին դիմում են ներկայացնում համայնքի վարչական սահմաններում համայնքի ղեկավարին (Երեւան քաղաքում՝ Երեւանի քաղաքապետին), համայնքի վարչական սահմաններից դուրս՝ մարզպետին:

3. Դիմումն ստանալուց հետո՝ 15-օրյա ժամկետում, համայնքի ղեկավարը կայացնում է որոշում համապատասխան հողամասը համայնքային սեփականություն, իսկ Երեւանի քաղաքապետը կամ մարզպետը՝ պետական սեփականություն ճանաչելու վերաբերյալ: Ընդ որում, համայնքի ղեկավարի, մարզպետի, Երեւանի քաղաքապետի որոշումը ենթակա է պետական գրանցման՝ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Խնդիրը տվյալ պարագայում ոչ թե իրավական նորմի անհստակությունն է, այլ այն, թե ինչպես է այն կիրառվել դատական պրակտիկայում:

6. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 280 հոդվածի 1-ին մասի այն դրույթի առնչությամբ, համաձայն որի սեփականության իրավունքից հրաժարվելը նախատեսվում է նաեւ «...այնպիսի գործողություններ կատարելով, որոնք ակնհայտ վկայում են գույքի տիրապետումից, օգտագործումից եւ տնօրինումից նրա մեկուսացման մասին՝ առանց այդ գույքի նկատմամբ որեւէ իրավունք պահպանելու մտադրության», ապա.

1) քաղաքացիական օրենսգրքի 280 հոդվածի խնդիրը չէ բոլոր հնարավոր դեպքերի թվարկումը: Այդ հոդվածի առարկան է սեփականության իրավունքից հրաժարվելու երկու տարբեր իրավական հիմքերի ամրագրումը՝ այդ մասին գրավոր հայտարարելով կամ ակնհայտ գործողությամբ,

2) որպես սեփականության իրավունքի պաշտպանության երաշխիք է հանդես գալիս տվյալ հոդվածի 2-րդ մասը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 280 հոդվածի 1-ին մասի եւ Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքի 100 հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի դրույթները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:
2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳՈ-650**



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2005 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 29-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՍԻՐԻԱՅԻ ԱՐԱՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԵՎ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿՐԿՆԱԿԻ ՀԱՐԿՈՒՄԻՑ ԽՈՒՍԱՓԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՅՈՒՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 հոկտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Ղուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարի տեղակալ Ս. Ղարայանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25 , 38, 63 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2005 թվականի հունիսի 29-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Սիրիայի Արաբական Հանրապետության կառավարության միջեւ եկամուտների կրկնակի հարկումից խուսափելու մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱՊՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի դիմումն է ՀՀ սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով կոնվենցիան և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Յ**.

1. Սույն կոնվենցիան ստորագրվել է 2005թ. հունիսի 29-ին՝ Երեւանում: Կոնվենցիայի նպատակը երկու պայմանավորվող պետություններից մեկի կամ երկուսի ռեզիդենտ հանդիսացող անձանց եկամուտների կրկնակի հարկումից խուսափելն է:

2. Կոնվենցիան սահմանում է հետեւյալ հարկատեսակները. Հայաստանի դեպքում՝ շահութահարկ եւ եկամտահարկ, Սիրիայի դեպքում՝ եկամտահարկ առետրային, արդյունաբերական եւ ոչ առետրային շահույթից, շարժական եւ անշարժ գույքից ստացվող եկամտից, ինչպես նաեւ աշխատավարձից եւ ոչ ռեզիդենտներից, սահմանված կամ հետագայում սահմանվելիք լրացուցիչ գանձումներից:

3. Կոնվենցիան ունի Արձանագրություն, որը դրա անբաժանելի մասն է:

4. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է, մասնավորապես.

ա/ ձեռնպահ մնալ Կողմերից մեկի կամ երկուսի ռեզիդենտ հանդիսացող անձանց ստացած այն եկամուտը հարկելուց, որի հարկման իրավունքը կոնվենցիայով վերապահված է մյուս Կողմին,

բ/ չհարկել այն ուսանողի, պրակտիկանտի կամ ստաժյորի ապրելու, ուսանելու կամ մասնագիտանալու համար՝ Հայաստանից դուրս գտնվող աղբյուրներից ստացած վճարումները, ով հանդիսանում է կամ անմիջապես մինչեւ Հայաստան ժամանելը հանդիսացել է մյուս Կողմի պետության ռեզիդենտ եւ գտնվում է Հայաստանում բացառապես իր ուսման կամ մասնագիտացման նպատակով,

գ/ ՀՀ ժամանելուց հետո 2 տարին չգերազանցող ժամանակահատվածում մյուս Կողմի այն ռեզիդենտին, որը Հայաստան է ժամանել համալսարան, գիտահետազոտական ինստիտուտ կամ այլ համանման ուսումնական հաստատություն հետազոտման կամ դասավանդման նպատակով, չհարկել դրանց դիմաց ստացած վարձատրության կապակցությամբ,

դ/ ապահովել, որպեսզի պայմանավորվող պետությունների իրավասու մարմինները փոխանակեն այնպիսի տեղեկատվություն, որոնք անհրաժեշտ են կոնվենցիայում ընդգրկված հարկերի վերաբերյալ պայմանավորվող պետությունների ներքին օրենքների դրույթների կիրառման համար՝ պայմանով, որ այդ օրենքներով սահմանված հարկումը չի հակասի կոնվենցիային,

ե/ ճանաչել դիվանագիտական ներկայացուցչությունների եւ հյուպատոսական հիմնարկների անդամների՝ միջազգային իրավունքի ընդհանուր կանոններով կամ հատուկ համաձայնագրերով սահմանված հարկային արտոնությունները:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 62, 64 եւ 72 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Սիրիայի Արաբական Հանրապետության կառավարության միջեւ եկամուտների կրկնակի հարկումից խուսափելու մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԴՈ-651**



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՀԵՆՐԻԿ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 290 ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԴ
ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

18 հոկտեմբերի 2006թ.

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 1(42)2007

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի /նախագահող/, Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի /գեկուցող/, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի,

մասնակցությամբ՝ դիմող՝ քաղ. Հ Դանիելյանի և պատասխանող կողմի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահի խորհրդական Գ. Մեյրոնյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1 կետի, 101 հոդվածի 6 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25 եւ 69 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Հենրիկ Դանիելյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Հ. Դանիելյանի դիմումն է սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործի նյութերը, սույն գործով գեկուցողի գրավոր հարողումը եւ կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 1998թ. հուլիսի 1-ին: Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից այն ստորագրվել է 1998թ. սեպտեմբերի 1-ին և համաձայն նշված օրենսգրքի 500 հոդվածի՝ այն ուժի մեջ է մտել 1999թ. հունվարի 12-ից:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածը վերնագրված է՝ «Հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի և օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների անօրինական և անհիմն որոշումների եւ գործողությունների բողոքարկումը դատարան»:

Նշված հոդվածի 1-ին, 2-րդ եւ 3 -րդ մասերում ամրագրված է.

«1. Հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված որոշումների եւ գործողությունների օրինական եւ հիմնավոր չլինելու դեմ բողոքները դատարան կարող են ներկայացվել կասկածյալի, մեղադրյալի, պաշտպանի, տուժողի, քրեական դատավարության մասնակիցների, այլ անձանց կողմից, որոնց իրավունքները եւ օրինական շահերը խախտվել են այդ որոշումներով եւ գործողություններով, եւ եթե նրանց բողոքները չեն բավարարվել դատախազի կողմից:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասում նշված անձինք իրավունք ունեն նաեւ դատարան բողոքարկել հանցագործությունների վերաբերյալ հաղորդումներն ընդունելուց, քրեական գործ հարուցելուց հետաքննության մարմնի, քննիչի եւ դատախազի հրաժարվելը, ինչպես նաեւ քրեական գործը կասեցնելու, կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշումները՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում:

3. Բողոքը կարող է ներկայացվել վարույթն իրականացնող մարմնի գտնվելու վայրի դատարան՝ այն մերժելու մասին տեղեկություն ստանալու կամ, եթե դրա վերաբերյալ պատասխան չի ստացվել, բողոք ներկայացնելուց հետո մեկ ամսվա ժամկետը լրանալու օրվանից՝ մեկ ամսվա ընթացքում»:

2. Դիմող կողմը գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 3, 8, 19 եւ 31 հոդվածներին, քանի որ դատարաններում իր նկատմամբ կիրառելով այդ նորմը՝ պատճառաբանել են, որ ինքը մեկ ամսվա ընթացքում չի դիմել դատարան՝ դրանով բաց թողնելով բողոքարկման համար օրենքով սահմանված ժամկետը: Տվյալ նորմը սահմանադրական չէ, քանի որ դրանում նշված չէ, որ պատասխանողը դիմողին պետք է տեղյակ պահի ժամկետային սահմանափակման մասին: Նման նշում չլինելու եւ իր անտեղյակության պատճառով փաստորեն սահմանափակվել է դատարան դիմելու իր իրավունքը, ինքը գրկվել է իր սեփականության դատական պաշտպանության իրավունքից, ինչպես նաեւ իր սեփականությունն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու եւ տնօրինելու հնարավորությունից:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Դիմող կողմը գտնում է, որ նման վիճակ առաջացել է նաեւ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշում իրեն չտրամադրելու պատճառով:

3. Պատասխանող կողմն առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ, գտնում է, որ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 290 հոդվածը նախատեսելով անձի՝ վարույթն իրականացնող մարմնի գործողություններն ու որոշումները բողոքարկելու իրավունքը, միաժամանակ նախատեսում է դրա իրականացման երկու պայման, որ նախ՝ բողոքը պետք է ներկայացվի վարույթն իրականացնող մարմնի գտնվելու վայրի դատարան, եւ երկրորդ՝ բողոքը պետք է ներկայացվի այն մերժելու մասին տեղեկություն ստանալու, կամ, եթե դրա վերաբերյալ տեղեկություն չի ստացվել, բողոք ներկայացնելուց հետո մեկ ամսվա ժամկետը լրանալու օրվանից՝ մեկ ամսվա ընթացքում:

Դատական պաշտպանության հստակ ժամկետի սահմանումը, պատասխանող կողմի կարծիքով, նշված իրավունքի խախտում չի կարող դիտվել: ՀՀ քր. դատ. օր.-ը, մանրամասն կարգավորման ենթարկելով քրեական գործերի քննության եւ լուծման կարգը, կանոնակարգել է նաեւ դատավարական գործողությունների կատարման եւ որոշումների ընդունման ժամկետները: ՀՀ քր. դատ. օր.-ը նաեւ ժամկետներ է սահմանել ինչպես հետաքննության մարմնի, քննիչի եւ դատախազի որոշումների, այնպես էլ դատավճռի բողոքարկման համար: Մասնավորապես, ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 379 հոդվածը սահմանում է վերաքննիչ բողոք բերելու 15-օրյա ժամկետ, որը չի կարելի դիտել որպես Սահմանադրության 20 հոդվածով նախատեսված՝ յուրաքանչյուրի՝ իր նկատմամբ կայացված դատավճռի՝ օրենքով սահմանված կարգով վերադաս դատարանի կողմից վերանայման իրավունքի սահմանափակում: Նույն նկատառումներով չի կարելի պնդել, որ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 290 հոդվածի երրորդ մասը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 19 հոդվածին:

ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 290 հոդվածի 3-րդ մասը, ըստ պատասխանողի, չի հակասում նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 3 հոդվածին, քանի որ, ի տարբերություն նախկին ՀՀ քր. դատ. օր.-ի, ՀՀ քր. դատ. օր.-ը երաշխավորում է մարդու իրավունքները եւ ազատությունները, այդ թվում նաեւ՝ դրանց դատական պաշտպանության իրավունքը, սահմանում է դրա իրականացման հստակ մեխանիզմներ:

Պատասխանող կողմը գտնում է նաեւ, որ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 290 հոդվածի 3-րդ մասը սեփականության իրավունքի պաշտպանության հետ ուղղակի առնչություն չունի:

4. Գործի հանգամանքների պարզումը վկայում է, որ Հ. Դանիելյանը 27.09.04թ. եւ 15.10.04թ. դիմել է ՀՀ գլխավոր դատախազին՝ հայտնելով, որ 1983թ. օրինական կարգով ամուսնացել է քաղ. Ու. Սարգսյանի հետ: 1996թ. ինքը վաճառել է իր երկուսենյականոց բնակարանը եւ գնել մեկսենյականոց բնակարան, որը ձեռակերպել է կնոջ՝ Ու. Սարգսյանի անվամբ: Վերջինս մահացել է 24.08.2003 թվականին: Նրա մահից հետո դիմողին

հայտնի է դարձել, որ այդ մեկսենյականոց բնակարանը 27.06.2003թ. իբր կտակվել է իր կնոջ քրոջը՝ Մ. Սարգսյանին: Նա գտնում է, որ այդ գործարքը կեղծ է՝ կնոջ հարազատները նոտարների միջոցով ցանկացել են խարդախությամբ տիրանալ իր կողմից գնված՝ վերը նշված բնակարանին, եւ խնդրել է նրանց ենթարկել քրեական պատասխանատվության՝ վկայակոչելով նաեւ, որ ««Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 5 կետի համաձայն նոտարի նկատմամբ քրեական հետապնդում կարող է հարուցել միայն ՀՀ գլխավոր դատախազը»:

Հ. Դանիելյանի դիմումն ուղարկվել է Արաբկիր եւ Քանաքեռ-Զեյթուն համայնքների դատախազին, որն էլ իր հերթին հանձնարարել է Արաբկիրի ոստիկանությանը հետաքննություն իրականացնել: Վերջինիս նախապատրաստած նյութերով 20.12. 2004թ. որոշում է կայացվել մերժել քրեական գործի հարուցումը՝ հանցակազմի բացակայության պատճառով:

ՀՀ գլխավոր դատախազի հանձնարարությամբ ստուգվել է քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման օրինականությունը եւ քննչական վարչության դատախազը 2005թ. փետրվարի 2-ին Հ. Դանիելյանին պատասխանել է, որ վարչությունում ուսումնասիրել են Արաբկիրի ոստիկանության նախապատրաստած նյութերը եւ գտնում են, որ ոստիկանության կողմից նյութերի ընթացքը լուծվել է օբյեկտիվորեն, այն վերացնելու հիմքեր չկան, հարցը կրում է քաղաքացիաիրավական բնույթ եւ այն պետք է լուծվի դատական կարգով: Դրանից հետո Հ. Դանիելյանը 21.02.06թ. կրկին դիմել է գլխավոր դատախազին՝ խնդրելով քրեական գործ հարուցել իր բնակարանին առնչվող գործողությունների հետ կապված, կամ իրեն տրամադրել նյութերով քրեական գործի հարուցումը մերժելու որոշում, որպեսզի ինքը հնարավորություն ունենա այն բողոքարկել դատարան: Սակայն պատասխան չի ստացել:

Հ. Դանիելյանը գտել է, որ ինքն իրավունք ունի դատախազության գործողությունները բողոքարկել դատարան՝ 03.04.2006թ. դիմելով Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանին՝ խնդրելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն պարտավորեցնել ՀՀ գլխավոր դատախազությանը քրեական գործ հարուցել իր բնակարանը «խարդախությամբ տիրանալու փորձ անող անձանց նկատմամբ»:

Վերը նշված դատարանը 05.04.06թ. որոշմամբ բողոքը թողել է առանց քննության, պատճառաբանելով, որ ՀՀ դատախազությունից պատասխան ստանալուց հետո Հ. Դանիելյանը ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 290 հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված ժամկետում՝ մեկ ամսվա ընթացքում, չի դիմել դատարան:

Առաջին ատյանի դատարանի որոշումը Հ. Դանիելյանը բողոքարկել է վերաքննիչ դատարան: Վերաքննիչ դատարանը 04.05.2006թ., չմատնանշելով ՀՀ քր. դատ. օր.-ի որեւէ նորմ, Հ. Դանիելյանի վերաքննիչ բողոքը թողել է առանց քննության՝ հետելյալ պատճառաբանությամբ. «Նկատի ունենալով, որ հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի եւ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմին-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ների որոշումների եւ գործողությունների բողոքարկման արդյունքում, վարույթն իրականացնող մարմնի գտնվելու վայրի առաջին ատյանի դատարանի որոշումները վերջնական են եւ բողոքարկման ենթակա չեն»:

Վերը նշված որոշման դեմ Հ. Դանիելյանը բողոք է ներկայացրել ՀՀ վճռաբեկ դատարան: Վերջինս բողոքը թողել է առանց քննության՝ պատճառաբանելով, որ ՀՀ Սահմանադրության 92 հոդվածի համաձայն վճռաբեկ դատարանը, բացի սահմանադրական արդարադատության հարցերից, հանդիսանում է ՀՀ բարձրագույն դատական ատյանը եւ կոչված է ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառությունը: Այդ պայմաններում օրինական ուժի մեջ չմտած մինչդատական վարույթի, այդ թվում քրեական գործի հարուցումը մերժելու հետ կապված հարցերի բողոքարկումը բարձրագույն դատական ատյան, չի բխում վճռաբեկ դատարանի սահմանադրական կարգավիճակից: Բացառիկ դեպքերում նման բողոքները վճռաբեկ դատարանի քննարկման առարկա կարող են դառնալ, եթե այդ հարցն ունի սկզբունքային նշանակություն դատական պրակտիկայի համար: Սույն գործով բողոքարկվող որոշումը չունի նախադեպային նշանակություն: Վերը նշված պայմաններում վճռաբեկ բողոք է բերվել այնպիսի որոշման դեմ, որը վճռաբեկության կարգով բողոքարկման ենթակա չէ, հետևաբար, ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 407 հ. 3-րդ մասի ուժով այն պետք է թողնել առանց քննության:

5. Գործի նյութերի վերլուծությունը վկայում է, որ.

Նախ. ըստ այդ նյութերի եւ դիմող կողմի գրավոր հայտարարության՝ նա չի ստացել քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որեւէ որոշում, այդ թվում հետաքննության մարմնի որոշումը, որը կայացրել է ՀՀ ոստիկանության Արաբկիրի բաժնի պետը 20.12.2004 թվականին, եւ որում նշված է, որ այն կարող է բողոքարկվել վերադաս դատախազին կամ վերաքննիչ դատարան՝ առանց ժամկետային որեւէ սահմանափակման: Փաստորեն, հետաքննության մարմինը հիմք է ընդունել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185 հոդվածի 3-րդ մասը, որը բողոքարկման ժամկետային սահմանափակում չի բովանդակում: Սակայն դիմող կողմին քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումն օրենքով սահմանված կարգով չտրամադրելը նրան զրկել է իր իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության հնարավորությունից:

Երկրորդ. Երեսանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանը քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման բողոքարկման քննության իրավասություն չի ունեցել, քանի որ տվյալ պահին գործող ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185 հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն (հոդվածը կոչվում է «Քրեական գործի հարուցումը մերժելը»)՝ «Քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել վերադաս դատախազին կամ վերաքննիչ դատարան» (25.05.06 ՀՕ-91-Ն օրենքով օրենսգրքի 185 հոդվածի 3-րդ մասը փոխվել էւ շարադրվել է հետեւյալ խմբագրությամբ. «Քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել սույն օրենսգրքով սահման-

ված կարգով»): Դատարանը, քննության առնելով դիմումը, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով 05.04.2006թ. որոշել է Հ. Դանիելյանի բողոքը թողնել առանց քննության:

Երրորդ. 17.04.06թ. ՀՀ քրեական եւ զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարան ներկայացրած իր վերաքննիչ բողոքում դիմող կողմը խնդրում է՝ «ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185 եւ 394 հոդվածների համաձայն վերացնել Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների 1-ին ատյանի դատարանի 05.04.06թ. որոշումը, որպեսզի քր. գործ հարուցվի իմ բնակարանին խարդախությամբ տիրացած անձանց նկատմամբ»: Վերաքննիչ դատարանը՝ չպարզելով քրեական գործի հարուցումը մերժելու, նման որոշում դիմողին տրամադրելու, այդ որոշումը բողոքարկելու վերաբերյալ նրա իրավունքները պարզաբանելու հանգամանքները, հիմք չընդունելով հիշյալ 185 հոդվածի պահանջը եւ բողոքը չքննելով ըստ էության՝ վարույթն իրականացնող մարմնի գտնվելու վայրի առաջին ատյանի դատարանի որոշումներն իր 04.05.2006թ. որոշմամբ համարելով վերջնական եւ բողոքարկման ոչ ենթակա, Հ. Դանիելյանի վերաքննիչ բողոքը թողել է առանց քննության եւ վերադարձրել է: Դա նաեւ այն դեպքում, երբ առաջին ատյանի դատարանի որոշման եզրափակիչ մասում շեշտվում է, որ «Որոշումը կարող է բողոքարկվել ՀՀ քրեական եւ զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանին 15 օրվա ժամկետում»:

Չորրորդ. ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր 16.06.2006թ. որոշմամբ յուրովի մեկնաբանելով ՀՀ Սահմանադրությունը, հիմք չընդունելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ տվյալ պահին գործող 414 հոդվածի պահանջները, վճռաբեկ բողոքը թողել է առանց քննության, քանի որ, ինչպես նշվեց, ըստ վճռաբեկ դատարանի եզրակացության՝ նման հարցերի քննությունը «...չի բխում վճռաբեկ դատարանի սահմանադրական կարգավիճակից» եւ «սույն գործով բողոքարկվող որոշումը չունի նախադեպային նշանակություն»:

Գործի հանգամանքների պարզման արդյունքում արձանագրելով այս իրողությունները, սահմանադրական դատարանը, այնուամենայնիվ, Սահմանադրությամբ լիազորված չէ գնահատել հետաքննության մարմնի, դատախազի կամ ընդհանուր իրավասության դատարանների որոշումների ու վճիռների սահմանադրականությունը: Միաժամանակ, ՀՀ Սահմանադրության 93 հոդվածը նախատեսում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական արդարադատությունն իրականացնում է սահմանադրական դատարանը: Սահմանադրական դատարանին է Սահմանադրությամբ եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքով իրավասություն վերապահված Սահմանադրության դրույթների վերաբերյալ վերջնական իրավական դիրքորոշում ներկայացնել՝ նորմատիվ ակտերի սահմանադրականությունը գնահատելիս: Այդ իրավական դիրքորոշումների բովանդակությունը սահմանադրական նորմի պաշտոնական մեկնաբանությունն է: Իր հերթին, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածը պարտավորեցնում է սահմանադրական

դատարանին՝ ապահովել ՀՀ իրավակարգում Սահմանադրության գերակայությունը եւ անմիջական գործողությունը: Դա իրականացնելու համար սահմանադրական դատավարության հիմնական սկզբունքներից մեկն է համարվում գործի հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու սկզբունքը: Բացի դրանից, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 7-րդ մասում ամրագրված է, որ նորմատիվ ակտերի սահմանադրականության հարցերով իր որոշումներն ընդունելիս, ի թիվս այլ հանգամանքների, սահմանադրական դատարանը պետք է հաշվի առնի նաեւ մարդու եւ քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների ու ազատությունների ապահովման եւ պաշտպանության, ինչպես նաեւ Սահմանադրության անմիջական գործողության ապահովման անհրաժեշտությունը: Այս տեսանկյունից սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ըստ քննության առարկա գործի հանգամանքների՝ գործնականում չի ապահովվել ու պաշտպանվել քաղաքացու՝ Սահմանադրության 18 եւ 19 հոդվածներով ամրագրված իրավունքները:

6. Քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասի դրույթների առնչությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այդ հոդվածի դրույթները՝ իրենց իրավակարգավորման առարկայի շրջանակներում, պետության կողմից օրենքով սահմանված ժամկետային սահմանափակումների առումով համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 19 հոդվածով, Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6 հոդվածով երաշխավորված դատական քննության մատչելիության եւ արդար դատաքննության իրավունքներին: Ժամկետային սահմանափակման նպատակն է պահպանել իրավական որոշակիությունը եւ ապահովել, որպեսզի գործերը վերանայվեն ողջամիտ ժամկետներում: Օրենսգիրքը պարտավորեցնում է քրեական վարույթ իրականացնող մարմիններին հանցագործությունը եւ այն կատարած անձանց բացահայտել սեղմ ժամկետներում, ինչպես նաեւ նախատեսվում է այդ ուղղությամբ իրականացված գործողությունների եւ ընդունված որոշումների բողոքարկման սեղմ ժամկետներ: Իրավաչափ նպատակով արդարացված սահմանափակումներն ունեն նաեւ միջազգային իրավական հիմնավորում՝ որպես պետություններում իրավական որոշակիության եւ կայունության երաշխավորման միջոց: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր որոշումներում բազմիցս անդրադարձել է այս հարցին եւ նշել, որ Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետով երաշխավորված՝ «Դատաքննության իրավունքը, որի մասնավոր տարր է հանդիսանում մատչելիության իրավունքը, չի հանդիսանում բացարձակ իրավունք եւ կարող է ենթարկվել որոշակի սահմանափակումների, հատկապես, բողոքի ընդունելիության պայմանների առնչությամբ, քանի որ այն իր էությանմբ պահանջում է պետության կողմից կարգավորում, որը կարող է փոփոխվել՝ կախված ժամանակից եւ տեղից, ինչպես հասարակության, այնպես էլ կոնկրետ անձանց պահանջմունքներին եւ միջոցներին համապատասխան: Պետություններն այս առնչությամբ օգտ-

վում են հայեցողության ազատությունից: Այնուամենայնիվ, դատարանի մատչելիության իրավունքը չի կարող սահմանափակվել այնպես եւ այն սահմաններով, որ վնասի նրա էությունը, եւ դրանք համապատասխանում են Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետին, եթե ունեն օրինական նպատակ եւ կիրառված միջոցների եւ դրված նպատակի միջեւ գոյություն ունի արդար հավասարակշռություն» (Golder v. United Kingdom, 21 feb. 1975, Fayed v. United Kingdom, 25 aug. 1994, Ashingdane v. United Kingdom, 28 may 1985, Garcia Manibardo v. Spain (15 feb. 2000), 29.06.2000, Bellet v. France, 20 nov. 1995, Philis v. Greece, 27 aug. 1991, Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom, 23 jun. 1995): Մեկ այլ գործով Եվրոպական դատարանը շեշտում է, որ. «Բողոք ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետների կարգավորումը, անկասկած, նպատակ ունի ապահովել արդարադատության պատշաճ իրականացումը, հատկապես իրավական որոշակիության սկզբունքը: Շահագրգռված անձինք պետք է հաշվի առնեն, որ այդ կանոնները պետք է կիրառվեն» (Perez de Rada Cavanilles v. Spain, 28 oct. 1998, Societe anonyme “Sotiris et Nikos Kouras ATTEE” v. Greece (16 nov. 2000), 16 feb. 2001): Միաժամանակ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր վճիռներում առանձնահատուկ կարեւորել է, որ պետությունները պարտավոր են իրենց ներպետական օրենսդրությամբ անհրաժեշտ իրավական նախադրյալներ ստեղծել անձի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու համար:

Ինչ վերաբերում է այդ սահմանափակման մասին իրազեկման խնդրին, ապա տվյալ հոդվածում խոսքը վերաբերում է հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի եւ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների անօրինական եւ անհիմն որոշումների եւ գործողությունների՝ դատարան բողոքարկմանը: Ակնհայտ է, որ նշված իրավասու անձանց կամ մարմինների որոշումների բողոքարկման արդյունքում միայն դրանք կարող են ճանաչվել անօրինական կամ անհիմն: Քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասում նշված անձանց՝ իրենց իրավունքների եւ պարտականությունների պարզաբանումը, դրանց իրականացման հնարավորության ապահովումն այդ որոշումների կայացման փուլում պետք է երաշխավորվի, եւ դա նման որոշումներ կայացնող մարմինների ու անձանց պարտականությունն է, եւ օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասում իրավունքների պարզաբանման լրացուցիչ դրույթի ամրագրման պահանջը հիմնավոր չէ: Այս հարցը, մասնավորապես, կանոնակարգված է օրենսգրքի 101 հոդվածով: Այդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթը սահմանում է, որ «Քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է դատավարությանը մասնակցող յուրաքանչյուր անձի պարզաբանել նրա իրավունքները եւ պարտականությունները, ապահովել սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով դրանց իրականացման հնարավորությունը»: Ընդ որում, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 6 հոդվածի 30-րդ կետի համաձայն՝ քրեական վարույթն իրականացնող մարմինն է համարվում դատարանը, իսկ քրեական գործի մինչդատական վարույթում՝ հետաքննության մարմինը, քննիչը, դատախազը:

Նույն հոդվածի 31-րդ կետը սահմանում է, որ դատավարության մասնակիցներն են դատախազը (մեղադրողը), քննիչը, հետաքննության մարմինը, ինչպես նաև տուժողը, քաղաքացիական հայցվորը, նրանց օրինական ներկայացուցիչները եւ ներկայացուցիչները, կասկածյալը, մեղադրյալը, նրանց օրինական ներկայացուցիչները, պաշտպանը, քաղաքացիական պատասխանողը եւ նրա ներկայացուցիչը: Բացի դրանից, օրենսգրքի 6 հոդվածի 33-րդ կետով սահմանվում է նաև «դիմող» հասկացությունը, համաձայն որի՝ դիմող է համարվում յուրաքանչյուր անձ, որը դիմել է դատարան, քրեական հետապնդման մարմնին՝ քրեական դատավարության կարգով խախտված իրավունքների պաշտպանության համար: Միաժամանակ, համաձայն ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 98, 103, 177, 185, 198, 263, 290 եւ մի շարք այլ հոդվածների, 290 հոդվածի 1-ին մասում վկայակոչվող «այլ անձինք»՝ տվյալ դեպքում դիմողը, փաստացի ընդգրկվում են քրեադատավարական իրավահարաբերությունների ոլորտ, օրենսգիրքը ճանաչում է նրանց որոշակի իրավունքներն ու պարտականությունները, եւ նրանք այդ կարգավիճակում պետք է օգտվեն իրենց իրավունքների եւ պարտականությունների պարզաբանման ու դրանց իրականացման հնարավորության ապահովման երաշխիքներից՝ որպես իրենց իրավունքների արդյունավետ իրականացման էական պայման:

Մինչդեռ, սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ այդպիսի երաշխիքներ (իրավասու մարմնի, պաշտոնատար անձի կողմից դիմողին՝ իր դատավարական իրավունքները բացատրելը) դիմողի կարգավիճակով հանդես եկող անձի մասով օրենսգրքի որեւէ նորմով հստակ նախատեսված չէ: Քրեական դատավարության օրենսգրքում նման դրույթի ոչ հստակ ձեւակերպված լինելը կարող է նաև այդ անձանց իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության առումով ոչ համաչափ իրավիճակի առաջացման պատճառ դառնալ: Այս խնդիրն օրենսդրական կանոնակարգման անհրաժեշտություն ունի եւ ՀՀ Ազգային ժողովի իրավասության հարցն է:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ գտնում է, որ քաղաքացու սահմանադրական իրավունքի չապահովման պատճառը ոչ թե ՀՀ քրեական օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասի սահմանադրականության խնդրով է պայմանավորված, այլ օրենսդրական նորմերի անհստակության եւ իրավակիրառական պրակտիկայի արդյունք է, ուստի նպատակահարմար է համարում սույն գործով իր որոշման պատճառաբանական մասի վրա հրավիրել ՀՀ գլխավոր դատախազության եւ ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի ուշադրությունը՝ դիմող կողմի սահմանադրական իրավունքի օրենքով սահմանված կարգով իրացումն ապահովելու նպատակով:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասի դրույթները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:
2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**18 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳՈ-652**



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1-ԻՆ ԹԵՀՐԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՆԻ
ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ
ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆՄԱՆ ԵՎ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՓՈԽԸՄԲՈՂՄԱՆ
ՀՈՒՇԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

20 հոկտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Ջ. Ղուկասյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ռ. Պապայանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ Գ. Ղարիբջանյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի փետրվարի 1-ին Թեհրանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետության կառավարության միջեւ կրթական եւ մշակութային կենտրոնների հիմնման եւ գործունեության պայմանների մասին փոխըմբռնման հուշագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

80 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 1(42)2007

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի բացատրությունները, հետազոտելով հուշագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Փոխըմբռնման հուշագրի ստորագրումը երկու պետությունների միջեւ պայմանավորված է Կողմերի մշակութային արժեքների, ավանդական մշակութային կապերի զարգացման եւ պահպանման փոխադարձ հետաքրքրությամբ եւ բխում է 1994 թվականի նոյեմբերի 28-ին Թեհրանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետության կառավարության միջեւ մշակույթի, գիտության, կրթության, սպորտի, զբոսաշրջության եւ զանգվածային լրատվության միջոցների բնագավառներում համագործակցության մասին համաձայնագրից:

2. Հուշագրի համաձայն՝ Կողմերը պայմանավորվում են իրենց ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան իրենց երկրներում հիմնել մյուս երկրի կրթական եւ մշակութային կենտրոն՝ համապատասխան պայմաններ ստեղծելով նաեւ սեփականության իրավունքով շենք, հողատարածքներ ձեռք բերելու խնդրում, որի հիմնական գործառույթը կրթական եւ մշակութային աշխատանքների իրականացումն է, այդ թվում՝ դպրոցի հիմնումը եւ այլ կրթական, մշակութային, գեղարվեստական եւ հրատարակչական աշխատանքների իրականացումը, ինչպես նաեւ հուշագրի 7 հոդվածում նախատեսված պայմաններով այդ կենտրոնների բնականոն գործունեության ապահովումը:

3. Վերոհիշյալ կենտրոնները գործելու են շահույթ չհետապնդող կազմակերպության կարգավիճակով՝ համագործակցելով համապատասխան Կողմի դիվանագիտական ներկայացուցչությունների հետ:

4. Հուշագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 9 հոդվածում ամրագրված՝ բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերություններ հաստատելու սկզբունքին եւ բխում են Սահմանադրության 48 հոդվածի 9 եւ 11 կետերում նախատեսված՝ պետության խնդիրներից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ երկրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 5 հոդվածի 2 կետով, 67 եւ 68 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2006 թվականի փետրվարի 1-ին Թեհրանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Իրանի Իսլամական Հան-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րապետության կառավարության միջև կրթական եւ մշակութային կենտրոնների հիմնման եւ գործունեության պայմանների մասին փոխըմբռնման հուշագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

20 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳՈ-653



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 2-ԻՆ ԹԲԻԼԻՍԻՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՎՏՈՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՓՇՏԱԿՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆՑ
ՎԵՐԱԳԱՐՁՆ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ԳՈՐԾՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

20 հոկտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի հունիսի 2-ին Թբիլիսիում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Վրաստանի կառավարության միջեւ ավտոտրանսպորտային միջոցների հափշտակության դեմ պայքարում եւ դրանց վերադարձն ապահովելու գործում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի դիմումն է սահմանադրական դատարան:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Քննության առարկա համաձայնագիրն ստորագրվել է 2006թ. հունիսի 2-ին Թբիլիսիում՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Վրաստանի կառավարության միջեւ՝ ավտոտրանսպորտային միջոցների հափշտակությունը կանխելու եւ դրանց վերադարձն ասպահովելու համար համաձայնեցված միջոցներ իրականացնելու նպատակով:

2. Համաձայնագրով նախատեսվում է Կողմերի համագործակցությունն ավտոտրանսպորտային միջոցների հափշտակության հետ կապված հանցագործությունները կանխելու, հայտնաբերելու, բացահայտելու, քննելու, հափշտակված ավտոտրանսպորտային միջոցները հետախուզելու եւ դրանց վերադարձն ասպահովելու գործում: Համագործակցությունն իրականացվելու է Կողմերի իրավասու մարմինների միջոցով, որոնց ցանկերը փոխանցվելու են միմյանց: Պետք է օգտագործվեն նաեւ Ինտերպոլի միջոցները, այդ թվում Գլխավոր քարտուղարության կենտրոնական բազան:

3. Ըստ համաձայնագրի՝ Կողմերից մեկի տարածքում հափշտակված ավտոտրանսպորտային միջոցի հայտնաբերման, առգրավման կամ կալանման դեպքում այդ Կողմի իրավասու մարմինը 20 օրվա ընթացքում այդ մասին գրավոր ծանուցում է մյուս Կողմի իրավասու մարմնին, որի վարությամբ գտնվում է քրեական գործը: Հափշտակված ավտոտրանսպորտային միջոցը հայտնաբերած կամ առգրաված Կողմի իրավասու մարմինները պարտավոր են ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ տվյալ ավտոտրանսպորտային միջոցի պահպանվածությունն ասպահովելու համար եւ չեն կարող օգտագործել կամ տնօրինել այն:

4. Ըստ համաձայնագրի՝ ծանուցում ստացած Կողմի իրավասու մարմինը կարող է գրավոր հարցում ուղարկել մյուս Կողմի իրավասու մարմնին՝ ավտոտրանսպորտային միջոցի վերադարձման վերաբերյալ: Հարցվող Կողմի իրավասու մարմնին ավտոտրանսպորտային միջոցի վերադարձման վերաբերյալ հարցումն ստանալուց 30 օրվա ընթացքում կայացնում է համապատասխան որոշում եւ այդ մասին տեղեկացնում հարցնող Կողմի իրավասու մարմնին:

5. Կողմերից յուրաքանչյուրը պետք է ասպահովի մյուս Կողմից ստացված տվյալների գաղտնիությունը, իսկ դրանք երրորդ Կողմին փոխանցելու անհրաժեշտության դեպքում պետք է ստանա մյուս Կողմի գրավոր համաձայնությունը:

6. Ըստ համաձայնագրի՝ ավտոտրանսպորտային միջոցի վերադարձման վերաբերյալ հարցման կատարումը կարող է մերժվել կամ հետաձգվել: Կողմերը դադարեցնում են հափշտակված ավտոտրանսպորտային

միջոցի հետախուզումը հարցնող Կողմի իրավասու մարմնի որոշմամբ:

7. Համաձայնագրում նախատեսված են դրույթներ՝ ծագող վիճելի հարցերը լուծելու, ծախսերի, համաձայնագրում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու, դրա ուժի մեջ մտնելու եւ դադարելու վերաբերյալ:

8. Սույն համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է հետեւյալ ֆինանսական պարտավորությունները՝

ա) վերադարձվող ավտոտրանսպորտային միջոցները ՀՀ սահմանները հատելիս ազատվում են հարկային, մաքսային եւ այլ գանձումներից ու վճարներից,

բ) կրում է ավտոտրանսպորտային միջոցն առգրավելու եւ մինչեւ սեփականատիրոջը կամ նրա ներկայացուցչին կամ մյուս Կողմի իրավասու մարմնին հանձնելու պահը դրա պահպանման ծախսերը:

9. Համաձայնագիրը կատարված է երկու բնօրինակով՝ հայերեն, վրացերեն եւ ռուսերեն, ընդ որում, բոլոր տեքստերն էլ հավասարազոր են: Համաձայնագրի մեկնաբանման դեպքում գերակայությունը տրվում է ռուսերեն տեքստին:

10. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները ՀՀ Սահմանադրության 9 հոդվածին համահունչ ապահովում են Կողմերի միջեւ արտաքին հարաբերությունների իրականացումը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2006 թվականի հունիսի 2-ին Թբիլիսիում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Վրաստանի կառավարության միջեւ ավտոտրանսպորտային միջոցների հափշտակության դեմ պայքարում եւ դրանց վերադարձն ապահովելու գործում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**20 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳՈ-654**



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 28-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ`
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՂՐՂՁՍԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱ-
ՌՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՍՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ` ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

31 հոկտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի նախարար Հ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի ապրիլի 28-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի նախարարության եւ Դրոզուտանի Հանրապետության կրթության, գիտության եւ երիտասարդական քաղաքականության նախարարության միջեւ երիտասարդական քաղաքականության բնագավառում համագործակցության մասին համաձայ-

նագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Ձ Ե Յ**.

1. Սույն համաձայնագիրն ստորագրվել է 2006 թվականի ապրիլի 28-ին՝ Երեւանում: Դրա նպատակն է նպաստել Հայաստանի Հանրապետության եւ Կրդզստանի Հանրապետության միջեւ երիտասարդական քաղաքականության բնագավառում երկկողմ համագործակցության իրավական հիմքերի ստեղծմանը եւ բարեկամական հարաբերությունների հետագա զարգացմանը:

Համաձայնագիրը հիմք կհանդիսանա երկու երկրների երիտասարդության երկկողմ շփումներն ակտիվացնելու համար:

2. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- օժանդակել երիտասարդության հարցերի պետական մարմինների, ազգային եւ տարածաշրջանային երիտասարդական միավորումների՝ երիտասարդության հետ տարվող աշխատանքների ոլորտում իրավահավասար եւ փոխշահավետ համագործակցության ամրապնդմանն ու զարգացմանը,

- ապահովել երիտասարդության մասնակցությունը երիտասարդության հետ տարվող աշխատանքների ոլորտում նախագծերի եւ ծրագրերի իրականացմանը,

- խրախուսել եւ օժանդակել երիտասարդական քաղաքականության բնագավառում կապերի եւ համագործակցության զարգացմանը՝ առանձին պայմանագրերի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Կրդզստանի Հանրապետության միջեւ համատեղ աշխատանքի, կապերի եւ փոխադարձ փոխանակումների համար բարենպաստ պայմանների ստեղծման, երիտասարդական քաղաքականության բնագավառում աշխատանքային փորձի փոխանակման, ինչպես նաեւ Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր ծրագրերի ներդրմանը եւ երիտասարդական ու մանկական միջոցառումների անցկացմանն օժանդակելու միջոցով.

- օժանդակել բոլոր մակարդակներում պետական եւ ոչ կառավարական կազմակերպությունների միջեւ անմիջական կապերի զարգացմանը, ներառյալ պատվիրակությունների, փոխադարձ հետաքրքրություն ներկայացնող խնդիրների վերաբերյալ տեղեկատվության փոխանակումները, ինչպես նաեւ համատեղ մշակված ծրագրերով միջոցառումների անցկացումը,

- աջակցել երիտասարդների ամառային հանգստի կազմակերպման

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

համար բարենպաստ պայմանների ստեղծմանը, արձակուրդների ընթացքում ուսանողական խմբերի փոխանակմանը,

- խրախուսել երիտասարդության հետ տարվող աշխատանքների ոլորտի մասնագետների, մարզիչ-դասավանդողների, այլ մասնագետների համագործակցությունը, ինչպես նաև նպաստել նրանց փորձի փոխանակմանը,

- ապահովել երիտասարդության հետ տարվող աշխատանքների ոլորտի վիճակագրական եւ այլ տեղեկատվության փոխանակումը, այդ թվում Հայաստանի Հանրապետությունում երիտասարդական քաղաքականությունը կարգավորող օրենսդրական եւ այլ նորմատիվ ակտերի, երիտասարդական քաղաքականության իրականացման գործընթացի վերաբերյալ տեղեկատվության, ուղեցույցների, տեղեկատվական, մեթոդական եւ այլ նյութերի փոխանակումը,

- իրականացնել անչափահասների հարցերով զբաղվող ծառայությունների, երիտասարդների համար սոցիալական կենտրոնների եւ դրանց այն մասնագիտացված կազմավորումների աշխատանքային փորձի փոխանակում, որոնք հոգեբանական, իրավաբանական եւ այլ օգնություն են ցուցաբերում անչափահասներին եւ երիտասարդությանը,

- նպաստել աշխատանքային զբաղվածության ծրագրերի, ինչպես նաև երիտասարդների բնակարանային խնդիրների լուծմանն ուղղված ծրագրերի մշակման ու իրականացման բնագավառում փորձի փոխանակմանը,

- խրախուսել երիտասարդական աշխատանքային եւ ուսանողական շինարարական ջոկատների փոխանակումը,

- երիտասարդական փոխանակումների մասին կնքված առանձին պայմանագրերի շրջանակներում համագործակցություն իրականացնելիս, փոխադարձության սկզբունքի հիման վրա, հոգալ Հայաստանի Հանրապետության կողմից ուղարկվող պատվիրակությունների ճանապարհածախարհ մինչեւ միջոցառման անցկացման վայր եւ հակառակ ուղղությամբ, ինչպես նաև արտասահման մեկնելու համար ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված բոլոր տեսակի ապահովագրական ծախսերը, ստանձնել համաձայնագրի շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետություն այցելող պատվիրակությունների կեցության ծախսերը, ներառյալ տեղավորումը, սնունդը, ներքին տրանսպորտային փոխադրումները, ինչպես նաև այլ անհրաժեշտ օգնությունը՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան,

- փոխադարձության սկզբունքով ապահովել, որպեսզի համաձայնագրում ներառված գործողության բոլոր տեսակները համապատասխանեն եւ իրականացվեն ՀՀ նորմատիվ իրավական ակտերին համապատասխան եւ ֆինանսավորվեն ՀՀ բյուջեով նախատեսված միջոցների սահմաններում, ինչպես նաև ՀՀ ազգային օրենսդրությամբ չարգելված այլ միջոցների հաշվին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2006 թվականի ապրիլի 28-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի նախարարության եւ Դրդաստանի Հանրապետության կրթության, գիտության եւ երիտասարդական քաղաքականության նախարարության միջեւ երիտասարդական քաղաքականության բնագավառում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

31 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳ-Ո-655



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 5-ԻՆ ԹԵՀՐԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՀԱՆՁՆՄԱՆ ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

31 հոկտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2006 թվականի հուլիսի 5-ին Թեհրանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետության միջեւ հանձնման համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց.**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 1(42)2007
90

1. Համաձայնագրի ստորագրումը երկու պետությունների միջև պայմանավորված է միջպետական փոխհարաբերություններն ամրապնդելու եւ հանձնմանն առնչվող բնագավառներում արդյունավետ համագործակցություն ստեղծելու նպատակով:

2. Համաձայնագրով Կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավորվում է մյուս Կողմի հարցման հիման վրա հանձնել իր տարածքում գտնվող յուրաքանչյուր անձի, որը հանցագործություն կատարելու կամ դատավճիռն ի կատար ածելու համար գտնվում է մյուս պայմանավորվող Կողմի իրավասու մարմինների կողմից վարվող դատական հետապնդման մեջ:

3. Համաձայնագրի 2-րդ հոդվածում նախատեսված են հանձնման հետևյալ հնարավոր պայմանները.

- քրեական հետապնդման մեջ գտնվող անձի հանձնում այն արարքի համար, որը Կողմերի օրենսդրությամբ համարվում է հանցագործություն եւ պատժելի է առավելագույնն ազատազրկման՝ ոչ պակաս, քան մեկ տարի ժամկետով,

- դատապարտյալի հանձնում, որի կատարած հանցագործությունը եւ դրա համար նախատեսված առավելագույն պատիժը համապատասխանում են վերը հիշատակված պայմանին եւ կայացված դատավճիռը սահմանում է նվազագույնը 6 ամիս ազատազրկում:

4. Համաձայնագրով, միաժամանակ, նախատեսված են հանձնման հարցումը մերժելու դեպքերը (հոդված 3).

- եթե հանցագործության կատարման պահին անձը հայցվող Կողմի քաղաքացի է,

- քաղաքական կամ զինվորական հանցագործության դեպքում,

- Կողմերից մեկի օրենսդրությանը համապատասխան հանցագործությունն իրավաբանորեն դատական կարգով հետապնդելի չէ կամ դատավճիռն ի կատար ածելու ենթակա չէ,

- հանձնման հարցման իրականացումը վնասում է հայցվող կողմի պետական ինքնիշխանությանը, ազգային անվտանգությանը, հասարակական կարգին կամ բարոյական նորմերին կամ հակասում է իրավական հիմնարար սկզբունքներին եւ այլն:

5. Համաձայնագրի այլ հոդվածներով նախատեսված են հանձնման իրականացման պայմանները եւ ընթացակարգը:

6. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է հետևյալ հիմնական պարտավորությունները.

- Իրանի Իսլամական Հանրապետության հարցման հիման վրա հանձնել իր տարածքում գտնվող, համաձայնագրի պայմանների համաձայն հանձնման ենթակա յուրաքանչյուր անձի, որը հանցագործություն կատարելու կամ դատավճիռն ի կատար ածելու համար գտնվում է իր իրավասու մարմինների կողմից վարվող դատական հետապնդման մեջ,

- հանձնման վերաբերյալ հարցումն ստանալով՝ իր ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել հայցվող անձին ձերբակալելու կամ կալանավորելու համար, եթե առկա չեն հանձնումը մերժելու՝ համաձայնագրի 3-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերը,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- համաձայնագրի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն հանձնումը մերժելու դեպքում, օրենսդրությանը համապատասխան դատական կարգով հետապնդել մեղադրվող անձին,

- հայցող կողմին փոխանցել հանցագործության ապացույց համարվող բոլոր իրերն ու առարկաները կամ հանցագործության համար օգտագործված կամ հանցագործության ընթացքում ձեռք բերված գործիքները,

- թույլատրել իր տարածքով այն անձի հանձնումը, որը մյուս կողմին է հանձնվել երրորդ պետության կողմից,

- կրել իր տարածքում հանձնման հետ կապված ծախսերը, ինչպես նաև տարանցման ծախսերը, եթե հանդես է գալիս որպես հայցող կողմ:

7. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 30.1. հոդվածի երրորդ մասի դրույթներին եւ բխում են 9 հոդվածում ամրագրված՝ բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերություններ հաստատելու սկզբունքից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2006 թվականի հուլիսի 5-ին Թեհրանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետության միջև հանձնման համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**31 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳՈ-656**



ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1961 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 5-ԻՆ ՀԱԱԳԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ԿՏԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՉԵՎԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍԱՍԻՆ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ (ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՆԵՐՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

31 հոկտեմբերի 2006թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Դուկասյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետի, 101 հոդվածի 1 կետի. «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25 եւ 72 հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1961 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Հաագայում ստորագրված՝ Կտակային հանձնարարությունների ձեւին վերաբերող իրավունքների հակասությունների մասին կոնվենցիայում (կից վերապահումներով) ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով կոնվենցիան եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց.**

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Կտակային հանձնարարությունների ձեռի վերաբերող իրավունքների հակասությունների մասին կոնվենցիան ստորագրվել է Հաագայի կոնֆերանսի կազմակերպության անդամ պետությունների կողմից 1961 թվականի հոկտեմբերի 5-ին՝ Հաագայում:

Կոնվենցիայի նպատակն է սահմանել ընդհանուր դրույթներ կտակային հանձնարարությունների ձեռի վերաբերող իրավունքների հակասությունների վերաբերյալ:

2. Կոնվենցիան լայն իրավական հնարավորություն է ստեղծում նրա համար, որպեսզի կտակարարի հանձնարարությունները բոլոր դեպքերում իրագործվեն՝ անկախ այն բանից, թե որտեղ է կտակը կազմվել եւ դրանից բխող գույքը կոնվենցիայի մասնակից պետություններից որի տարածքում է գտնվում:

Կոնվենցիան կարգավորում է կտակ կազմելու ձեռի հետ կապված իրավունքի կիրառման կանոններն այն դեպքերում, երբ կտակը կազմվել է այլ պետությունում, իսկ դրանով նախատեսված ժառանգման ենթակա գույքը կոնվենցիայի մասնակից մեկ այլ պետությունում կամ պետություններում է:

Կոնվենցիան ենթակա է կիրառման նաեւ, եթե դրանով ժառանգություն ստացողն այն պետության քաղաքացին չէ, որտեղ կտակը պետք է կատարվի:

Համաձայն կոնվենցիայի՝ կտակը ձեռի առումով վավերական կլինի, եթե դրա ձեռը համապատասխանի այն վայրի ներքին իրավունքին՝

- ա) որտեղ կտակարարը կատարել է այն, կամ
- բ) որի քաղաքացին է եղել կտակարարը հանձնարարությունը կազմելու կամ իր մահվան պահին, կամ
- գ) որտեղ կտակարարն ունեցել է իր բնակության վայրը հանձնարարությունը կազմելու կամ իր մահվան պահին, կամ
- դ) որտեղ գտնվում է հանձնարարությանն առնչվող անշարժ գույքը:

Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունը լրացուցիչ ֆինանսական պարտավորություններ չի ստանձնում:

3. Կոնվենցիայի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը կատարել է վերապահումներ: Համաձայն կոնվենցիայի՝ Հայաստանի Հանրապետությունն իրեն իրավունք է վերապահում՝

- ճանաչել բանավոր արված կտակային հանձնարարությունները, որոնք արվել են իր քաղաքացիներից մեկի կողմից, որը չունի այլ պետության քաղաքացիություն,
- կոնվենցիայի կիրառման ոլորտից բացառել կտակային այն կետերը, որոնք իր իրավունքի համաձայն չեն վերաբերում ժառանգության հարցերին,
- կոնվենցիան կիրառել միայն այն կտակային հանձնարարությունների նկատմամբ, որոնք արվել են Հայաստանի Հանրապետության համար դրա ուժի մեջ մտնելուց հետո:

4. Կոնվենցիայում ամրագրված դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 8, 9, 11.3., 31 եւ 42 հոդվածներին եւ ապահովում են Հայաս-

տանի Հանրապետության քաղաքացիներին վերոնշյալ հոդվածներով վերապահված իրավունքների իրականացման հնարավորությունները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 2 կետով, 102 հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 1961 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Հաագայում ստորագրված՝ Կտակային հանձնարարությունների ձեւին վերաբերող իրավունքների հակասությունների մասին կոնվենցիայում (կից վերապահումներով) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**31 հոկտեմբերի 2006 թվականի
ՍԳՈ-657**

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/2-14 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71
E-mail: armlaw@concourt.am.
<http://www.concourt.am>.

Ստորագրված է տպագրության՝ 09 փետրվարի 2007 թ.

Գ-ասիջ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70x100 1/16
Տպաքանակը՝ 500

*ՀՀ ՄԳ փեդեկագիրը ՀՀ կառավարությանն
առընթեր բարձրագույն որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է
ստենագրությունների արդյունքների
տպագրման համար ընդունելի
պարբերականների ցանկում*